



**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

**“Συστήματα Χωρικού Σχεδιασμού στις Υπο Μετάβαση Χώρες:  
Μελέτη Περίπτωσης της Βουλγαρίας και Ρουμανίας”**

**Επιβλ. καθηγ.: Κωνσταντίνος Λαλένης  
Όν. φοιτ.: Δέσποινα Μπέτση**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ  
ΣΤΗ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

## **ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

# **“Συστήματα Χωρικού Σχεδιασμού στις Υπο Μετάβαση Χώρες: Μελέτη Περίπτωσης της Βουλγαρίας και Ρουμανίας”**

**Επιβλ. Καθηγ.: Κωνσταντίνος Λαλένης**

**Όν. Φοιτ.: Δέσποινα Μπέτση**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ  
ΣΤΗΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ**

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ - ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ  
ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**ΒΟΛΟΣ 2008**

**-1-**

## Σύντομη περίληψη

Σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η μελέτη της αλληλεπίδρασης μεταξύ των συστημάτων σχεδίασης και των προβλημάτων συνοχής και περιφερειακών ανισοτήτων που παρουσιάζονται στις υπο μετάβαση χώρες της ΕΕ (Βουλγαρία, Ρουμανία). Από την παραπάνω μελέτη θα προκύψουν τόσο οι ενδογενείς αδυναμίες των εν λόγω συστημάτων όσο και οι προκλήσεις-δυσχέρειες που αυτές θα κληθούν να αντιμετωπίσουν. Η περαιτέρω αξιολόγηση όλων των παραπάνω υπό το πρίσμα της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ, ως πλαισίου ανάπτυξης των επιμέρους εθνικών θεσμικών οργάνων αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ορθότητα των εξαγόμενων συμπερασμάτων.

## Abstract

The purpose of this paper is the study of interaction between the designing systems and the problems of cohesion and regional inequalities that are presented in the countries of EU that are under transition (Bulgaria, Romania). From this study they will result not only the endogenous weaknesses of systems in question but also the challenges-difficulties that the countries will be called to face. The further evaluation of all the above in the light of regional policy of EU, as a frame of growth of individual national institutions constitutes essential presupposition for the correctness of the extracted conclusions.

**Λέξεις-κλειδιά:** χωρικός σχεδιασμός, αναπτυξιακός σχεδιασμός, περιφερειακή πολιτική, αποτελεσματικότητα, ισότητα, σύγκλιση

**Key words:** spatial planning, developmental planning, regional policy, effectiveness, equality, convergence

**ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ**

<b>Αντικείμενο</b>	<b>Σελίδα</b>
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	-3-
ΣΧΕΔΙΑ – ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ – ΠΙΝΑΚΕΣ – ΧΑΡΤΕΣ	-5-
ΑΡΤΙΚΟΛΕΞΟ	-6-
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	-7-
<b>ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΣΚΟΠΟΣ</b>	
E.1. Γενικό Πλαίσιο.	-8-
E.2. Στόχοι.	-12-
E.3. Χρησιμότητα Έρευνας.	-12-
E.4. Μεθοδολογία.	-13-
E.5. Διάρθρωση Εργασίας.	-13-
<b>ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ</b>	
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ – ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ</b>	
1.1. Γενικά	-16-
1.2. Η Μεταπολεμική Περίοδος μέχρι το 1989	-17-
1.3. Η Εποχή των Μεταρρυθμίσεων (1989 μέχρι σήμερα)	-20-
1.4. Η Ευρύτερη Περιοχή των Βαλκανίων : Προβλήματα – Προοπτικές	-24-
1.5. Συμπεράσματα	-28-
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ – ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ Ή ΙΣΟΤΗΤΑ</b>	
2.1. Γενικά.	-31-
2.2. Αποτελεσματικότητα ή Ισότητα (Δικαιοσύνη)	-32-
2.3. Συμπεράσματα.	-34-
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ – ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ</b>	
3.1. Γενικά.	-36-
3.2. Η Περιφερειακή Πολιτική της ΕΕ	-37-
3.3. Συμπεράσματα.	-45-

<b>ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ</b>	
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ – ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ : Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ</b>	
4.1. Γενικά.	-47-
4.2. Η Μακροοικονομική Κατάσταση.	-48-
4.3. Η Πρόκληση των Ανισοτήτων : Σύγκριση Αστικού – Αγροτικού Χώρου.	-49-
4.4. Η Πρόκληση των Ανισοτήτων : Χωρική Διάσταση.	-52-
4.5. Το Σύστημα Χωρικού – Αναπτυξιακού Σχεδιασμού.	-55-
4.6. Συμπεράσματα.	-61-
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ – ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ : Η ΡΟΥΜΑΝΙΑ</b>	
5.1. Γενικά.	-63-
5.2. Η Μακροοικονομική Κατάσταση.	-63-
5.3. Η Πρόκληση των Ανισοτήτων : Σύγκριση Αστικού – Αγροτικού Χώρου.	-64-
5.4. Η Πρόκληση των Ανισοτήτων : Χωρική Διάσταση.	-66-
5.5. Το Σύστημα Χωρικού – Αναπτυξιακού Σχεδιασμού.	-70-
5.6. Συμπεράσματα.	-76-
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</b>	
6.1. Γενικά.	-78-
6.2. Συμπεράσματα που Αφορούν το Μεθοδολογικό Πλαίσιο Ανάλυσης.	-79-
6.3. Συμπεράσματα που Αφορούν τη Σχέση των Συστημάτων Χωρικού και Αναπτυξιακού Σχεδιασμού.	-80-
6.3. Έργο που Απομένει.	-82-
<b>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</b>	
	-84-

**Πίνακας Διαγραμμάτων, Σχημάτων, Πινάκων, Χαρτών**

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ	
Διάγραμμα 1.1.	Κατά κεφαλή ΑΕΠ στην ΕΕ-15, τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και τα Βαλκάνια (έτος βάσης το 1989 = 100).
Διάγραμμα 3.1.	Κατά Κεφαλή ΑΕΠ ΕΕ-27
ΣΧΗΜΑΤΑ	
Σχήμα 4.1.	Βασικό Θεσμικό Πλαίσιο Χωρικού – Αναπτυξιακού Σχεδιασμού της Χώρας
Σχήμα 4.2.	Κάθετη Δομή του Χωρικού – Αναπτυξιακού Σχεδιασμού της Χώρας
Σχήμα 5.1.	Βασικό Θεσμικό Πλαίσιο Χωρικού – Αναπτυξιακού Σχεδιασμού της Χώρας
Σχήμα 5.2.α.	Κάθετη Δομή του Χωρικού – Αναπτυξιακού Σχεδιασμού της Χώρας
Σχήμα 5.2.β.	Κάθετη Δομή του Χωρικού – Αναπτυξιακού Σχεδιασμού της Χώρας
ΠΙΝΑΚΕΣ	
Πίνακας Ε.1.	Το Ευρύτερο Πλαίσιο Ανάπτυξης – Αλληλεπίδρασης των Χωρικών Πολιτικών στην Ελληνική Πραγματικότητα.
Πίνακας 1.1.	Απόθεμα Ξένων Επενδύσεων στις οικονομίες σε μετάβαση στην Ευρώπη, 2001
Πίνακας 1.2.	Εξέλιξη των Περιφερειακών Ανισοτήτων στις υπό Μετάβαση Βαλκανικές Χώρες
Πίνακας 3.1.	Στόχοι – Ταμεία
Πίνακας 3.2.	Κατανομή των Πιστώσεων ανά Κράτος και Στόχο
Πίνακας 4.1.	Οικονομικά Μεγέθη των Περιφερειών της Χώρας
Πίνακας 5.1.	Οικονομικά Μεγέθη των Περιφερειών της Χώρας
ΧΑΡΤΕΣ	
Χάρτης 4.1.	Οι Περιφέρειες της Βουλγαρίας.
Χάρτης 5.1.	Οι Περιφέρειες της Ρουμανίας.

ΑΡΤΙΚΟΛΕΞΟ

MME	ΜΙΚΡΟ ΜΕΣΑΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΕΕ	ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΔΝΤ	ΔΙΕΘΝΕΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΑΕγχΠ	ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΙΟΝ
ΤΕΕ	ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ
SCSD	STRATEGIC CONCEPT OF SPATIAL DEVELOPMENT AND INTEGRATION INTO THE EUROPEAN SPATIAL STRUCTURES 2007-2025
ESDP	EUROPEAN SPATIAL DEVELOPMENT PERSPECTIVE
OECD	ORGANIZATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT
FDI	FOREIGN DIRECT INVESTMENTS

### ***Ευχαριστίες***

Είναι εξαιρετικά δύσκολο να αναφερθούν όλοι όσοι έχουν συμβάλει στη διαμόρφωση της προβληματικής, των προτάσεων και της μεθοδολογίας που παρουσιάζει η εργασία.

Αναμφισβήτητα, οι διδάσκοντες και οι φοιτητές του Τμήματος συνέβαλλαν σε μεγάλο βαθμό στην διαμόρφωση των ιδεών και απόψεων της εργασίας μέσω της γόνιμης ανταλλαγής απόψεων κατά τη διάρκεια των διαλέξεων και λοιπών δραστηριοτήτων του Προγράμματος.

Ιδιαίτερη όμως μνεία πρέπει να γίνει σε όσους έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθ' όλη την εξελικτική πορεία της εργασίας.

Καταρχήν θα επιθυμούσα να ευχαριστήσω τον Δρ Λαλένη καθηγητή του Τμήματος, που δέχθηκε να αναλάβει τη διαδικασία επίβλεψης της εργασίας.

Επίσης τον Δρ Οικονόμου και τον Δρ Πετράκο, καθηγητές του Τμήματος, των οποίων οι διαλέξεις όντας συναφείς με το αντικείμενο της εργασίας έθεσαν τις βάσεις του απαιτούμενου για την εκπόνηση θεωρητικού υποβάθρου.

Για την αρωγή κατά τη συγκέντρωση των απαιτούμενων στοιχείων θα ήθελα να ευχαριστήσω τον φίλο μου Δημήτριο Σκούρα, χωρίς την πολύτιμη βοήθεια του οποίου δεν θα είχε ολοκληρωθεί η συγκεκριμένη εργασία.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τη μητέρα μου για τη στήριξη που μου παρείχε, και να της αφιερώσω την παρούσα εργασία.



## E.1 Γενικό Πλαίσιο.

### E.1.1 Εξελίξεις στο Χωρικό Σχεδιασμό

Η ανάλυση των τάσεων που αφορούν τον χωρικό σχεδιασμό σε Διεθνές αλλά κυρίως σε Ευρωπαϊκό επίπεδο αποκαλύπτει ότι κατά τα τελευταία χρόνια αυτός σε γενικές γραμμές λαμβάνει κεντρική θέση στη διαδικασία ανάπτυξης-οργάνωσης “ευρύτερων” συστημάτων χωρικού σχεδιασμού. Η παραπάνω τοποθέτηση προκύπτει από το γεγονός ότι όπως επισημαίνει ο Οικονόμου (2005α) ο σχεδιασμός, σε χωροταξικό και πολεοδομικό επίπεδο, βρίσκεται, από τα τέλη, περίπου, της περασμένης δεκαετίας, σε μια φάση έντονης κινητικότητας, εφόσον μετά το 1990, τόσο σε εθνικό επίπεδο, σε 13 από τα 15 κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ψηφίστηκαν στο πεδίο αυτό νέοι βασικοί νόμοι (ή σημαντικές αναθεωρήσεις των υφιστάμενων) αλλά και σε επίπεδο Κοινότητας έγιναν προσπάθειες για την ανάπτυξη κοινών πολιτικών για τη χωροταξία και την πολεοδομία, με πιο πρόσφατες αυτές που αφορούσαν το Σχέδιο Ανάπτυξης του Ευρωπαϊκού Χώρου και το Πρόγραμμα Μελετών Ευρωπαϊκού Χωρικού Σχεδιασμού.

Οι παραπάνω ρυθμίσεις δεν οδήγησαν στη σχετική μείωση της σπουδαιότητας του χωρικού σχεδιασμού, εντασσόμενες σε μία γενικότερη τάση απορρύθμισης των χωρικών πολιτικών όπως έχει από ορισμένους μελετητές υποστηριχθεί (Simmie 1995). Αντιθέτως η κατεύθυνση των αλλαγών ήταν προς τη δημιουργία ενός πλαισίου το οποίο να χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη ευελιξία με ιδιαίτερη έμφαση στη μεγαλύτερη συνεργασία ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, χωρίς όμως να αποβάλλει πολύ ισχυρά στοιχεία ρυθμιστικού χαρακτήρα (Rydin 1993: 77, Wannop 1995: 27). Στο επίπεδο της ΕΕ η προαναφερθείσα τάση προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης νέων κοινών πολιτικών δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απορρύθμιση, αντιθέτως αποτελεί μία επαναρύθμιση των υφιστάμενων πολιτικών με διαφορετικό τρόπο, σύμφωνα με τον οποίο προστίθενται νέα στοιχεία όπως η αύξηση των ρυθμίσεων και κανονισμών στο πεδίο του περιβάλλοντος (Lane 1995: 131), αλλά και αποδίδεται στο χωρικό σχεδιασμό ιδιαίτερη βαρύτητα μέσω της τοποθέτησης του σε κεντρικό ρόλο εντός των ευρύτερων συστημάτων χωρικής πολιτικής.

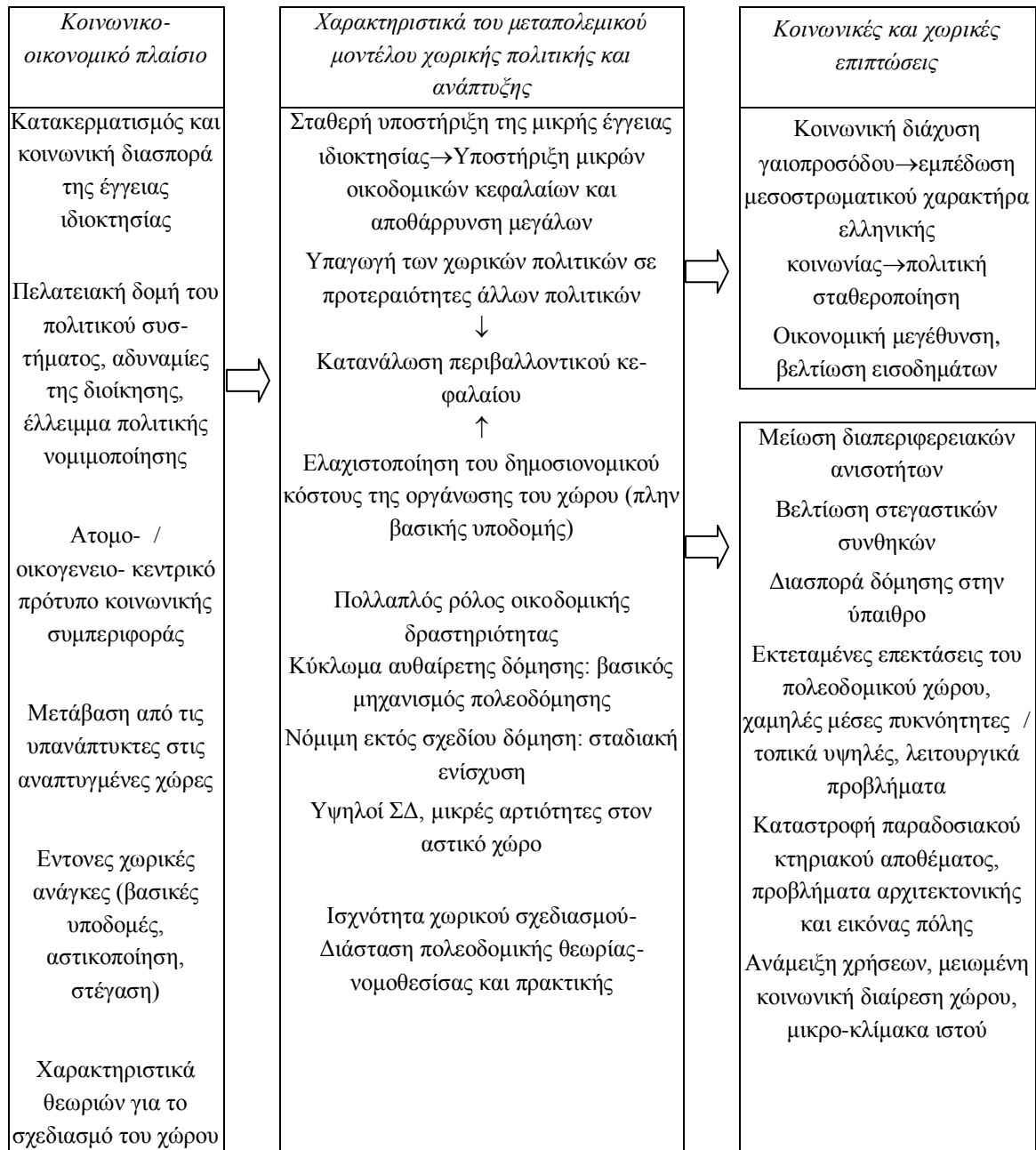
### E.1.2 Χωρικός Σχεδιασμός στην Ελλάδα

Η ανάλυση του χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα, μπορεί να φαίνεται εκ πρώτης όψεως αδιάφορη για το ζητούμενο της παρούσας εργασίας, μία επανεξέταση όμως του θέματος θα αποκαλύψει ότι η εν λόγω ανάλυση αποτελεί ένα ιδιαίτερα χρήσιμο μεθοδολογικό εργαλείο για λόγους που θα αναφερθούν παρακάτω. Με άλλα λόγια η αντικειμενική επιδίωξη του παρόντος τμήματος της εργασίας δεν είναι η ανάλυση των συμπερασμάτων που προκύπτουν από την προσέγγιση του χωρικού σχεδιασμού στην ελληνική πραγματικότητα, αλλά αυτή η ίδια η προσέγγιση, η δομή της και η εξελικτική της πορεία.

Συγκεκριμένα όπως έχει υποστηριχθεί (Οικονόμου, 1999) η ανάλυση της χωρικής (πολεοδομικής και χωροταξικής) πολιτικής στην Ελλάδα μπορεί να γίνει με βάση αυτό που έχει αποκληθεί ‘‘μεταπολεμικό μοντέλο χωρικής πολιτικής και ανάπτυξης’’, το οποίο άρχισε να διαμορφώνεται την προπολεμικό περίοδο, σχηματοποιήθηκε περαιτέρω μεταπολεμικά και, σε γενικές γραμμές, εξακολουθεί να ισχύει και στη σημερινή περίοδο. Η συνέχειά του εν λόγω μοντέλου χωρικής ανάπτυξης βασίστηκε σε ορισμένα μόνιμα χαρακτηριστικά του ευρύτερου κοινωνικο-οικονομικού πλαισίου, τα οποία αλληλεπιδρώντας με αυτό, τμηματικά το διαμόρφωσαν, σε συνδυασμό με εξωγενείς παράγοντες όπως η όξυνση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και οι επιδράσεις από την ΕΕ. Η παράνω σχέση μεταξύ κοινωνικοοικονομικού πλαισίου, συστήματος χωρικού σχεδιασμού και των κοινωνικο χωρικών επιπτώσεων, οι οποίες αποτέλεσαν το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης των παραπάνω, φαίνονται σχηματικά στον Πίνακα Ε.1.

Η αντιμετώπιση του χωρικού σχεδιασμού ως συστατικού στοιχείου ενός ευρύτερου πλαισίου χωρικής πολιτικής έχει κατά καιρούς επισημανθεί (Οικονόμου, 2005β), εφόσον το μοντέλο της πολεοδομικής πολιτικής θεωρείται συνιστώσα ενός αντίστοιχου μοντέλου χωρικής πολιτικής, στο οποίο μεταξύ άλλων συμπεριλαμβάνονται η χωροταξική, η περιβαλλοντική και, η πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης, οι οποίες αφενός λειτουργούν αλληλοϋποστηρικτικά, αφετέρου εκπορεύονται από τις ίδιες γενικότερες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες.

Πίνακας Ε.1.: Το Ευρύτερο Πλαίσιο Ανάπτυξης – Αλληλεπίδρασης των Χωρικών Πολιτικών στην Ελληνική Πραγματικότητα.



Πηγή : Οικονόμου 1999

Η ανάλυση των συμπερασμάτων που προκύπτουν από την παραπάνω προσέγγιση θα γίνει σε δύο επίπεδα, ένα θεματικό και ένα μεθοδολογικό.

Όσον αφορά τη θεματική ανάλυση των συμπερασμάτων της παραπάνω προσέγγισης προκύπτει ότι το πρόβλημα του χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα έγκειται στο ότι οι χωροταξικές διαρθρώσεις μεγάλης κλίμακας δεν υποστηρίζουν αποτελεσματικά την αναπτυξιακή διαδικασία, οδηγώντας σε χαμηλές αναπτυξιακές επιδόσεις των ελληνικών περιφερειών (και της χώρας συνολικά) σε σχέση με αυτές της υπόλοιπης Ευρωπαϊκής Ένωσης (Economou, 1997)

Όσον αφορά τη μεθοδολογική ανάλυση των εν λόγω συμπερασμάτων προκύπτει ότι, για την αξιολόγηση και οριοθέτηση του συστήματος χωρικού σχεδιασμού μίας χώρας απαιτείται -ή καλύτερα προαπαιτείται- η ανάλυση της ιστορικής εξέλιξης των κοινωνικοοικονομικών δεδομένων της χώρας μελέτης, τα οποία σε συνδυασμό με τους εξωγενείς παραγόντες που ενδεχομένως υφίστανται (π.χ. ευρωπαϊκή πορεία μίας χώρας) διαμορφώνουν το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσονται και εν συνεχεία καλούνται να λειτουργήσουν τα εξεταζόμενα συστήματα. Όλα τα παραπάνω οφείλουν να συνεξετασθούν σε ένα ευρύτερο πλαίσιο χωρικής πολιτικής, κεντρικός άξονας της οποίας είναι η στήριξη της περιφερειακής ανάπτυξης και της προώθησης της κοινωνικής συνοχής.

#### E.1.4 Θεματικό Πεδίο – Αντικειμενικές Επιδιώξεις της Εργασίας

Εντός του προαναφερθέντος ευρύτερου πλαισίου η εν λόγω εργασία φιλοδοξεί να συμβάλει στην ανάδειξη αυτής ακριβώς της σχέσης μεταξύ του συστήματος χωρικού σχεδιασμού και του αντίστοιχου περιφερειακής ανάπτυξης. Ειδικότερα να αναδείξει την αναγκαιότητα της αλληλεπίδρασης μεταξύ των δύο συστημάτων, ώστε το σύστημα χωρικού σχεδιασμού (πολεοδομικού ή/και χωροταξικού) αποτελώντας συνιστώσα ενός γενικότερου μοντέλου χωρικής πολιτικής, στο οποίο να συμπεριλαμβάνεται επίσης η περιβαλλοντική πολιτική, να στηρίζει την επίτευξη των στόχων της πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης. Η παραπάνω αλληλεπίδραση μεταξύ χωρικού σχεδιασμού και περιφερειακής ανάπτυξης αποκτά ιδιαίτερη σημασία στην περίπτωση των υπό μετάβαση χωρών των Βαλκανίων και ειδικότερα των χωρών μελέτης της Βουλγαρίας και Ρουμανίας, λόγω των εντεινόμενων ανισοτήτων που αντιμετωπίζουν μεταξύ των επιμέρους περιφερειών τους.

## **E.2 Στόχοι.**

Οι επιμέρους στόχοι της εργασίας σχετίζονται με:

➤ Την ιστορική διερεύνηση των συνθηκών και αιτιών δημιουργίας τόσο των ενδογενών χαρακτηριστικών – αδυναμιών που ενδεχομένως -υπό τη μορφή κληρονομικής καταβολής- να χαρακτηρίζουν τα συστήματα σχεδιασμού και γενικότερα διακυβέρνησης των χωρών μελέτης, όσο και της δημιουργίας των προκλήσεων - δυσχερειών που αυτά καλλούνται κατά κύριο λόγο να επιλύσουν.

➤ Τον καθορισμό της σκοπιμότητας του διλήματος αποτελεσματικότητα ή ισότητα κατά τις επιλογές χωρικού σχεδιασμού και περιφερειακής ανάπτυξης. Δηλαδή, θα επιχειρηθεί η αξιολόγηση υπό το πρίσμα των εμπειρικών δεδομένων που προέκυψαν από την περιοχή των Βαλκανίων, της βασικής αντιπαράθεσης μεταξύ των διαφόρων οικονομικών θεωρητικών ρευμάτων για τη σχέση μεταξύ ανάπτυξης και ανισοτήτων, ώστε να διαπιστωθεί η αναγκαιότητα αφενός ύπαρξης περιφερειακής πολιτικής και αφετέρου θεσμοθέτησης συστημάτων σχεδιασμού ως επιμέρους συνιστωσών αυτής.

➤ Την παρουσίαση των απαιτήσεων της Ε.Ε. για την ανάπτυξη των κατάλληλων θεσμικών οργάνων παρακολούθησης και ελέγχου των εκάστοτε προγραμμάτων χρηματοδότησης που αφορούν τις χώρες μελέτης, και στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των εν λόγω οργάνων και των εκάστοτε εθνικά συστήματα χωρικού σχεδιασμού.

## **E.3 Χρησιμότητα Έρευνας.**

Η βασική συνεισφορά της εργασίας έγκειται σε αυτό το ίδιο το θεμελιώδες ερώτημα γύρω από το οποίο αρθρώνεται, δηλαδή στη ανάδειξη της σχέσης μεταξύ του χωρικού σχεδιασμού και της ευρύτερης χωρικής πολιτικής, κεντρικός άξονας της οποίας είναι η πολιτική της περιφερειακής ανάπτυξης και της μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων.

#### **E.4. Μεθοδολογία.**

Για την προσέγγιση του θέματος η εργασία χρησιμοποιεί μία τροποποιημένη μορφή SWOT ανάλυσης την οποία επικεντρώνει στα θέματα ενδιαφέροντος της.

Εντός αυτού του πλαισίου, η εργασία αρθρώνει διαδοχικά ένα πεδίο εργασίας το οποίο αρχικά προσδιορίζει τα ενδογενή χαρακτηριστικά των συστημάτων χωρικής σχεδίασης αλλά και γενικότερα διακυβέρνησης εστιάζοντας ιδιαίτερα στις αδυναμίες που αυτά ενδεχομένως να φέρουν λόγω του πρόσφατου ιστορικού παρελθόντος τους. Στη συνέχεια με παρόμοιο τρόπο προσεγγίζει τις προκλήσεις τις οποίες τα εν λόγω συστήματα θα κληθούν να αντιμετωπίσουν. Έχοντας προσδιορίσει αδυναμίες και προκλήσεις, η εργασία εξετάζει το ευρύτερο εξωτερικό περιβάλλον εντός του οποίου τα εν λόγω συστήματα θα κληθούν να λειτουργήσουν. Μέσω της εξέτασης αυτής η εργασία προσδιορίζει τους εξωγενείς παράγοντες που αναμένεται να επιδράσουν στην απόδοση των εξεταζόμενων συστημάτων καθώς και τους περιορισμούς και τις υποχρεώσεις τους οποίους θα πρέπει αυτά να ικανοποιούν.

Τέλος έχοντας ολοκληρώσει την ανάλυση του εσωτερικού, εξωτερικού περιβάλλοντος, των αδυναμιών και προκλήσεων που τα συστήματα χωρικού σχεδιασμού θα κληθούν να αντιμετωπίσουν, η εργασία προχωρά στην παράθεση των εν λόγω συστημάτων συγκεκριμένα για τις χώρες μελέτης και πάντα υπό το πρίσμα της σχέσης τους με το ευρύτερα συστήματα χωρικού σχεδιασμού (σχεδιασμός περιφερειακής ανάπτυξης, οικονομικός σχεδιασμός, περιβαλλοντικός σχεδιασμός κ.α.) και την εξαγωγή συμπερασμάτων.

#### **E.5. Διάρθρωση Εργασίας.**

Για την επίτευξη του προαναφερθέντα σκοπού, η εργασία διαρθρώνεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος αποτελείται από τρία Κεφάλαια και αναφέρεται σε ζητήματα που αφορούν την εξέλιξη του ιστορικού κοινωνικοπολιτικού και οικονομικού πλαισίου μέσα στο οποίο λειτουργούν τα εξεταζόμενα συστήματα χωρικού σχεδιασμού, την ανάλυση των διαστάσεων του διλήμματος “αποτελεσματικότητα ή ισότητα” δεδομένου του αναπτυξιακού προσανατολισμού της εργασίας και του εξωτερικού πλαισίου εντός του οποίου καλούνται να λειτουργήσουν τα υπό εξέταση συστήματα το οποίο δεν είναι άλλο από την περιφερειακή πολιτική της ΕΕ.

Συγκεκριμένα, στο Πρώτο Κεφάλαιο θα εξετασθούν συνοπτικά τα κύρια σημεία της ιστορικής εξέλιξης του πολιτικοοικονομικού συστήματος των χωρών μελέτης (Βουλγαρίας και Ρουμανίας), σε δύο περιόδους, από το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου μέχρι την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού στο τέλος της δεκαετίας του 1980 και εν συνεχεία η περίοδος μέχρι το 2007 (ουσιαστικά μέχρι σήμερα), οπότε και οι εν λόγω χώρες βίωσαν τις αναταράξεις της μετάβασης από τις κεντρικά κατευθυνόμενες οικονομίες προς τις οικονομίες της ελεύθερης αγοράς. Από την παραπάνω μελέτη επιδιώκεται η ιστορική διερεύνηση των συνθηκών και αιτιών δημιουργίας τόσο των ενδογενών χαρακτηριστικών – αδυναμιών που ενδεχομένως -υπό τη μορφή κληρονομικής καταβολής- να τα χαρακτηρίζουν, όσο και της δημιουργίας των προκλήσεων - δυσχερειών που αυτά καλλούνται κατά κύριο λόγο να επιλύσουν.

Στο Δεύτερο Κεφάλαιο θα εξετασθούν συνοπτικά οι διαστάσεις του διλήματος “αποτελεσματικότητα ή ισότητα”, ενώ παράλληλα θα γίνει αναφορά στα στοιχεία εκείνα της θεωρίας που το πλαισιώνουν, σε μία προσπάθεια να καθορισθεί η σκοπιμότητα της αναφοράς στο εν λόγω διλήμμα κατά την ανάπτυξη ενός συστήματος χωρικού σχεδιασμού. Σε αυτό το πλαίσιο θα επιχειρηθεί η αξιολόγηση υπό το πρίσμα των εμπειρικών δεδομένων που προέκυψαν από την περιοχή των Βαλκανίων, της βασικής αντιπαράθεσης μεταξύ των διαφόρων οικονομικών θεωρητικών ρευμάτων για τη σχέση μεταξύ ανάπτυξης και ανισοτήτων, ώστε να διαπιστωθεί εάν τα συστήματα χωρικού σχεδιασμού πρέπει να αποτελούν συνιστώσες της προσπάθειας μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων.

Στο Τρίτο Κεφάλαιο θα εξετασθεί η περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε., η οποία αποτελεί το ευρύτερο πλαίσιο εντός του οποίου οι χώρες μελέτης οφείλουν να αναπτύξουν τα εθνικά τους συστήματα χωρικού και οικονομικού σχεδιασμού. Βασική αντικειμενική επιδίωξη του παρόντος κεφαλαίου είναι η παρουσίαση των απαιτήσεων της Ε.Ε. για την ανάπτυξη των κατάλληλων θεσμικών οργάνων παρακολούθησης και ελέγχου των εκάστοτε προγραμμάτων ενώ η σκοπιμότητα του έγκειται στην ανάδειξη του κεντρικού ρόλου τον οποίο τα εκάστοτε εθνικά συστήματα χωρικού σχεδιασμού οφείλουν να αναλάβουν, αποτελώντας συνδετικό κρίκο και ενδεχομένως απαρτίζοντας σε μεγάλο βαθμό τον εν πολλοίς εννιαίο μηχανισμό σχεδίασης, υλοποίησης και ελέγχου των προγραμμάτων της Ε.Ε..

Το Δεύτερο μέρος αποτελείται από τρία κεφάλαια και επικεντρώνεται στην ανάλυση των υφιστάμενων συστημάτων περιφερειακής ανάπτυξης – συστημάτων χωρικού σχεδιασμού των χωρών μελέτης.

Ειδικότερα, στο Τέταρτο και Πέμπτο Κεφάλαιο δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην παρουσίαση των συνθηκών που επικρατούν στη Βουλγαρία και Ρουμανία αντίστοιχα. Η εν λόγω παρουσίαση έχει διττό χαρακτήρα. Αρχικά σκιαγραφεί την οικονομική κατάσταση που επικρατεί στις δύο χώρες και τις επεκτάσεις στο εκάστοτε κοινωνικό γίνεσθαι. Επιπρόσθετα η εργασία εξειδικεύεται στην ανάδειξη της σοβαρότητας των προβλημάτων περιφερειακών ανισοτήτων που αντιμετωπίζουν οι δύο χώρες και στην εν συνεχεία αυτεπάγγελτα, συνεπαγόμενη σπουδαιότητα αυτών κατά τη διαδικασία χωρικού σχεδιασμού. Η επιτυχής προσέγγιση του παραπάνω ζητήματος αποκαλύπτει στην ουσία και τη σκοπιμότητα του δεύτερου τμήματος των δύο κεφαλαίων, που δεν είναι άλλη από τη διερεύνηση αυτής της ίδιας της σχέσης μεταξύ των συστημάτων χωρικού σχεδιασμού και περιφερειακής ανάπτυξης στις δύο χώρες.

Τέλος στο Έκτο Κεφάλαιο παρουσιάζονται συγκεντρωτικά τα συμπεράσματα της εργασίας.



**ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ****ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ****ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ****1.1. Γενικά.**

Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξετασθεί συνοπτικά τα κύρια σημεία της ιστορικής εξέλιξης του πολιτικοοικονομικού συστήματος των χωρών μελέτης (Βουλγαρίας και Ρουμανίας). Η εν λόγω εξέταση θα γίνει σε δύο περιόδους οι οποίες οριοθετούνται χρονικά από τρία ιστορικά γεγονότα, τα οποία άλλαξαν εν πολλοίς όχι μόνο τα κοινωνικοοικονομικά δεδομένα στις εξεταζόμενες χώρες αλλά και την εξέλιξη των πραγμάτων διεθνώς. Σε αυτό το πλαίσιο θα εξετασθεί συνοπτικά το κοινωνικοπολιτικό σύστημα της κάθε χώρας κατά την περίοδο από το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου μέχρι την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού στο τέλος της δεκαετίας του 1980 και εν συνεχεία η περίοδος μέχρι το 2007 (ουσιαστικά μέχρι σήμερα), οπότε και οι εν λόγω χώρες βίωσαν τις αναταράξεις της μετάβασης από τις κεντρικά κατευθυνόμενες οικονομίες προς τις οικονομίες της ελεύθερης αγοράς. Κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι δεδομένων των θεματικών και εκτατικών περιορισμών της εν λόγω εργασίας δεν επιδιώκεται η λεπτομερής αναφορά στα επιμέρους ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στις δύο χώρες κατά τις περιόδους μελέτης. Αντιθέτως, δεδομένου του αντικειμένου της εργασίας, που αφορά στην προσπάθεια αξιολόγησης των συστημάτων χωρικού και οικονομικού σχεδιασμού των εν λόγω χωρών, **επιδιώκεται η ιστορική διερεύνηση των συνθηκών και αιτιών δημιουργίας τόσο των ενδογενών χαρακτηριστικών – αδυναμιών που ενδεχομένως -υπό τη μορφή κληρονομικής καταβολής- να τα χαρακτηρίζουν, όσο και της δημιουργίας των προκλήσεων - δυσχερειών που αυτά καλλούνται κατά κύριο λόγο να επιλύσουν.** Εντός του προαναφερθέντος πλαισίου θα εξετασθεί τόσο η κατάσταση που επικρατούσε στις χώρες αυτές κατά την περίοδο μετά το Β' ΠΠ μέχρι το 1989, με σκοπό να εντοπισθούν αδυναμίες οι οποίες ενδεχομένως ακόμη να χαρακτηρίζουν τη δομική διάρθρωση των συστημάτων χωρικού και οικονομικού σχεδιασμού των εν λόγω χωρών όσο και η κατάσταση που επικράτησε τόσο στις χώρες αυτές αλλά και γενικότερα στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων κατά την περίοδο των μεταρρυθμίσεων (1989 μέχρι σήμερα),

ώστε να σκιαγραφηθούν τα προβλήματα που ανέκυψαν κατά την τελευταία αυτή περίοδο και τα οποία καλούνται να λυσούν αυτές οι χώρες, χρησιμοποιώντας μεταξύ των άλλων εργαλείων πολιτικής και τα υφιστάμενα συστήματα χωρικού και οικονομικού σχεδιασμού.

## **1.2. Η Μεταπολεμική Περίοδος μέχρι το 1989.**

### *1.2.1. Βουλγαρία.*

Κατά τη μεταπολεμική περίοδο, η Βουλγαρία ακολούθησε πιστά το Σοβιετικό μοντέλο διοίκησης και οργάνωσης της οικονομικής δραστηριότητας, που προέβλεπε ένα κεντρικά κατευθυνόμενο σύστημα σχεδίασης της οικονομίας σε συνδυασμό με αυξημένους ελέγχους από την κεντρική κυβέρνηση. Οι προσπάθειες βελτίωσης των θεμελιωδών μεγεθών της οικονομίας μέσω της υιοθέτησης σειράς μέτρων που συνιστούσαν μία μεταρύθμιση περισσότερο προσανατολισμένη στην οικονομία της αγοράς κατά τη δεκαετία του 1960, απέτυχαν λόγω κυρίως της δυσκαμψίας που χαρακτήριζε τη θεσμική δομή και τους οργανισμούς της κεντρικά κατευθυνόμενης Βουλγαρικής οικονομίας. Με άλλα λόγια το Κουμμουνιστικό Κόμμα της χώρας δεν είχε τη διάθεση να απωλέσει το μερίδιο εξουσίας και ελέγχου που μοιραία θα μετέπιπτε σε άλλες κοινωνικόοικονομικές ομάδες, των οποίων η σχετική διαπραγματευτική ισχύς θα αυξάνονταν, όταν αυτές θα ευνοούνταν από τη λειτουργία μίας προσανατολισμένης στην αγορά οικονομίας. Η συσσώρευση κεφαλαίου, ως ποσοστό του εθνικού προϊόντος ήταν υψηλότερη στη Βουλγαρία συγκρινόμενη με τις άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, αλλά οι δείκτες επιχειρηματικής και οικονομικής δραστηριότητας βρίσκονταν σε χαρακτηριστικά χαμηλότερα επίπεδα, συγκρινόμενοι με τους αντίστοιχους μέσους των Δυτικών οικονομιών, όπως άλλωστε ληταν αναμενόμενο. Δεδομένου ότι η Βουλγαρία δεν είχε να αντιμετωπίσει εξωτερικούς αντιπάλους, και δεν απώλεσε μέρος των εθνικών της εδαφών - όπως η Ρουμανία - ενώ παράλληλα χαρακτηρίζονταν από σχετική σταθερότητα στο εσωτερικό της χωρίς να αντιμετωπίζει ζητήματα όπως αυτά που προέκυπταν από την εθνική ανομοιογένεια των πληθυσμιακών ομάδων που χαρακτήριζε τη γειτονική Γιουγκοσλαβία, αλλά ούτε και την πολιτική αστάθεια της επίσης γειτονικής Τουρκίας, η περίοδος μετά τον Β' ΠΠ χαρακτηριζόταν από σχετική ηρεμία και οικονομική

ανάπτυξη, στο πλαίσιο πάντα των περιορισμένων δυνατοτήτων που απόρρεαν από μία κεντρικά κατευθυνόμενη οικονομία. Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που διαμόρφωσε το εν λόγω κλίμα σταθερότητας και ανάπτυξης ήταν οι σχέσεις της χώρας με τη Σοβιετική Ένωση, οι οποίες ευνόησαν την επίτευξη υψηλών επιπέδων οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών. Συγκεκριμένα, λόγω της στρατηγικής θέσης της Βουλγαρίας τόσο κοντά στα Στενά των Δαρδανελίων όσο και στη γεινίαση του Αιγαίου πελάγους, η πάλαι ποτέ Σοβιετική Ένωση όχι μόνο παρακολουθούσε αλλά και στήριζε με ιδιαίτερο ενδιαφέρον τις όποιες αναπτυξιακές προσπάθειες της χώρας. Όλα τα παραπάνω, και δεδομένου του ενδιαφέροντος της Σοβιετικής Ένωσης για τον απόλυτο έλεγχο της Βουλγαρίας, είχαν σαν αποτέλεσμα το σύστημα χωρικού και οικονομικού σχεδιασμού της χώρας να είναι παρόμοιο με το αντίστοιχο της Σοβιετικής Ένωσης, με ιδιαίτερη έμφαση στον κεντρικό χαρακτήρα του, ο οποίος δεν άφηνε περιθώριο για καμίας μορφής ιδιωτική πρωτοβουλία. Με αυτόν τον τρόπο ο χωρικός και οικονομικός σχεδιασμός γίνονταν κεντρικά με βασικά κριτήριο τη διατήρηση του ελέγχου και της εξουσίας του κομμουνιστικού κόμματος και όχι την αποτελεσματικότητα των εκπονούμενων σχεδίων. Η παραπάνω κατάσταση δημιούργησε σε δεύτερο χρόνο και μετά το 1989, ιδιαίτερα προβλήματα τόσο λόγω της έλλειψης του κατάλληλου, για την αντιμετώπιση των προκλήσεων, θεσμικού πλαισίου όσο και λόγω του εθισμού των κρατικών λειτουργών αλλά και ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού (από όπου θα προέρχονταν οι νέοι -μετά τη μεταρρύθμιση- κρατικοί λειτουργοί) στους χαρακτηριστικά βραδείς ρυθμούς λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού.

### *1.2.1. Ρουμανία.*

Η Ρουμανία βρέθηκε να έχει απωλέσει μέρος των εδαφών της μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, εφόσον αναγκάστηκε να παραδώσει τις περιοχές της Βεσσαραβίας και της Βόρειας Βουκοβίνας. Η κατ' ουσία κατάληψη των εν λόγω εδαφών από τον ισχυρό πόλο του Ανατολικού Μπλόκ, τη Σοβιετική Ένωση, ήταν καθοριστική για την περαιτέρω εξέλιξη των σχέσεων των δύο χωρών καθώς και για τη διαμόρφωση της οργανωτικής δομής του κρατικού μηχανισμού της χώρας. Έτσι, μετά το 1945 και υπό την καθοδήγηση του κόμματος του Πέτρου Γκρόζα, η Ρουμανία έγινε μέλος του Ανατολικού Συνασπισμού. Πάραυτα, μετά το θάνατο του Στάλιν το 1953 και

δεδομένης της προαναφερθείσας αντιπαλότητας για της περιοχές της Βεσσαραβίας και Βουκοβίνας, η χώρα υπό την καθοδήγηση του Γκεόργκι Γκεοργκίεβιτς, ανάλαβε αριθμό πρωτοβουλιών που αφορούσαν στην απόκτηση μερικής ανεξαρτησίας, με τη μορφή της οργανωτικής δομής της δημόσιας διοίκησης και της πολιτιστικής επανασύνδεσης με το Δυτικό Κόσμο. Παρά τις επεμβάσεις της Σοβιετικής ένωσης για την καταστολή παρόμοιων προσπαθειών στην Ουγγαρία το 1956, την Τσεχοσλοβακία το 1965 και το Αφγανιστάν το 1980, η Ρουμανία κατόρθωσε υπό την καθοδήγηση του Προέδρου Νικόλαου Τσαουσέσκου να παραμείνει πιστή στην μεταρρυθμιστική της πολιτική και στην προσπάθεια δημιουργίας μίας διακριτής ταυτότητας. Παρά το γεγονός ότι η Ρουμανία ήταν επίσης σύμμαχος της Σοβιετικής Ένωσης, δεν ακολούθησε τόσο πιστά τα σοβιετικά πρότυπα χωρικής και οικονομικής σχεδίασης όσο η Βουλγαρία, τόσο εξαιτίας των εδαφικών διαφορών που προαναφέρθηκαν όσο και λόγω του γεγονότος ότι οι κάτοικοί της δεν ήταν Σλαβικής καταγωγής, όπως συνέβαινε με τους Βούλγαρους. Σε αυτό το γενικότερο πλαίσιο έγιναν προσπάθειες για τη δημιουργία ενός σχετικά αποκεντρωμένου συστήματος χωρικού και οικονομικού σχεδιασμού το οποίο θα εποπτεύονταν σε επίπεδο υψηλού συντονισμού από την κεντρική κυβέρνηση. Οι προσπάθειες αυτές δεν ήταν επιτυχείς, καθόσον υπονομεύθηκαν από την αποτυχημένη προσπάθεια εκβιομηχανισμού της χώρας. Η αποτυχία των εν λόγω προσπαθειών εκβιομηχανισμού -εκτός από λίγες περιπτώσεις που αφορούν την εξόρυξη μεταλλευμάτων και τα πετρελαιοειδή- είχε σαν αποτέλεσμα την διατήρηση ενός μεγάλου μέρους (περίπου 60%) στις αγροτικές περιοχές, και στον κατακερματισμό του αγροτικού κλήρου, γεγονός το οποίο σε συνδυασμό με την έλλειψη λιπάνσεων, εξοπλισμού και εγγειοβελτιωτικών έργων οδήγησε στην απομείωση του εισοδήματων των κατοίκων των εν λόγω περιοχών, οι οποίοι σταδιακά άρχισαν να χαρακτηρίζονται και από μειωμένο επίπεδο μόρφωσης και επαγγελματικής κατάρτισης. Όλα τα παραπάνω υπονόμισαν όπως προαναφέρθηκε, τις προσπάθειες δημιουργίας ενός σχετικά αποκεντρωμένου και περισσότερο ευέλικτου μηχανισμού δημόσιας διοίκησης λόγω της έλλειψης ανθρώπων με το απαιτούμενο, για την επάνδρωση του, επίπεδο μόρφωσης.

### **1.3. Η Εποχή των Μεταρρυθμίσεων (1989 μέχρι σήμερα).**

#### *1.3.1. Βουλγαρία.*

Τις 10 Νοεμβρίου 1989, το επί σαράντα έτη ευρισκόμενο στη εξουσία Κουμμουνιστικό Κόμμα με ηγέτη τον Θιοντόρ Ζίφκοβ, έχασε την εξουσία στη δίνη των σαρωτικών αλλαγών που συγκλόνισαν όλα τα κράτη του λεγόμενου Ανατολικού Μπλόκ. Η εκλογική διαδικασία που διεξήχθη στις 10 Ιουνίου του 1990, έφερε στην εξουσία το Σοσιαλιστικό Κόμμα - που προέκυψε από τη μεταρρύθμιση του Κουμμουνιστικού – δίνοντας του το 57% των εδρών του κοινοβουλίου της χώρας, σήμανε την έναρξη μίας σειράς αλλαγών και μεταρρυθμίσεων για τη χώρα οι οποίες συνεχίζονται μέχρι και σήμερα. Η βασική πολιτική των μεταρρυθμίσεων αυτών απέβλεπε αρχικά στη μείωση του κρατικού ελέγχου στην οικονομία ενώ ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην ιδιωτικοποίηση των μέχρι τότε κρατικών επιχειρήσεων. Για το σκοπό αυτό ιδρύθηκε ο Βουλγαρικός οργανισμός Ιδιωτικοποιήσεων (Bulgarian Organization of Privatization), ο οποίος μέχρι το 1994 είχε προχωρήσει στην ιδιωτικοποίηση 63 περίπου κρατικών επιχειρήσεων, συνολικής αξίας 43 εκατ. Ευρώ, από τις οποίες περίπου οι μισές (31) δραστηριοποιούνται στον τομέα των υπηρεσιών, οι επτά είναι κατασκευαστικές εταιρείες, έξι στον τομέα των τροφίμων ενώ από δύο στον τομέα της ένδυσης και της υπόδυσης. Οι συνεχείς αντεγκλίσεις μεταξύ των δύο μεγαλύτερων κομμάτων στο κοινοβούλιο της χώρας, του Βουλγαρικού Σοσιαλιστικού Κόμματος και της Ένωσης των Δημοκρατικών Δυνάμεων σχετικά με τη σκοπιμότητα της όλης διαδικασίας, την αποτελεσματικότητα του θεσμικού πλαισίου και των εμπλεκόμενων οργάνων αλλά και την ορθότητα των εκτιμήσεων της αξίας των πωλούμενων επιχειρήσεων προκάλεσαν πολλές σειρά παλινδρομήσεων και καθυστερήσεων στην όλη διαδικασία. Επιπρόσθετα, η τεχνική της διαδικασίας των ιδιωτικοποιήσεων χαρακτηρίζεται επίσης από δυσκαμψία εφόσον, η μεταφορά των εν λόγω επιχειρήσεων στον ιδιωτικό τομέα γίνεται μέσω μίας διαδικασίας χορήγησης επενδυτικών τίτλων ιδιοκτησίας. Οι εν λόγω τίτλοι έχοντας μία συγκεκριμένη ονομαστική αξία θα πωλούνταν σε ελκυστικούς όρους και σε τιμές που θα αντιπροσώπευαν ένα μέρος μόνο της πραγματικής τους αξίας, δίνοντας έτσι την ευκαιρία στον αγοραστή να καρπωθεί τις υπεραξίες που ενδεχομένως να προέκυπταν. Η δυσκαμψία όμως του συστήματος ιδιωτικοποίησης έγκειται ακριβώς στο γεγονός ότι ο

ακριβής αριθμός των μετοχών που θα κατείχε ο εκάστοτε αγοραστής - και συνεπώς το μερίδιο του στην εκάστοτε επιχείρηση – θα προέκυπτε κατά την ανταλλαγή των εν λόγω επενδυτικών τίτλων σε γενόμενες δημοπρασίες. Στο παραπάνω - ήδη ασαφές πλαίσιο - εντάσσονται και οι προσπάθειες των διαφόρων επαγγελματικών και οικονομικών ενώσεων να αποκτήσουν μερίδιο των πωλούμενων επιχειρήσεων. Όλα τα παραπάνω προκάλεσαν ιδιαίτερα βραδείς ρυθμούς κατά την εξέλιξη της πορείας του προγράμματος των ιδιωτικοποιήσεων. Ανάλογη εικόνα επικράτησε και στους άλλους τομείς της πολιτικοοικονομικής δραστηριότητας της χώρας, με επίσης χαρακτηριστικό παράδειγμα τον τομέα της ενέργειας και τον τρόπο λειτουργίας των έξι πυρηνικών αντιδραστήρων που διέθετε η χώρα, γεγονός το οποίο είχε σαν αποτέλεσμα την απομείωση της παραγωγικής βάσης της χώρας, με ιδιαίτερα μεγάλες απώλειες στο δευτερογενή τομέα της οικονομίας (Πετράκος 2000, 2003) με αποτέλεσμα τη σημαντική συρρίκνωση της εθνικής οικονομίας. Είναι ενδεικτικό ότι η Βουλγαρία δεν έχει καταφέρει ακόμη όχι να συγκλίνει με τα κριτήρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά ούτε και να ανακτήσει το επίπεδο του ΑΕΠ που είχε το 1989 (Πετράκος, 2003). Τα παραπάνω σε συνδυασμό με την αύξηση της παραγωγικότητας του εργατικού δυναμικού στη χώρα δημιούργησαν έντονα προβλήματα στην αγορά εργασίας, τα οποία εμφανίσθηκαν με τη μορφή υψηλών επιπέδων ανεργίας. Και στην περίπτωση της ανεργίας, η ανάλυση των ποιοτικών χαρακτηριστικών αποκαλύπτει στοιχεία που δεν εντοπίζονται από τη μελέτη των ποσοτικών δεδομένων. Συγκεκριμένα, η χειρότερη μορφή ανεργίας, η μακροχρόνια, φαίνεται να πλήττει (όπως άλλωστε ήταν αναμενόμενο) το μέρος εκείνο του πληθυσμού με το χαμηλότερο επίπεδο μόρφωσης και επαγγελματικής κατάρτισης, το οποίο χωρικά εντοπίζεται στις αγροτικές και ημιαστικές περιοχές (World Bank 2002), δημιουργώντας έτσι συνθήκες εμφάνισης ενός φαύλου κύκλου ελλειπούς εκπαίδευσης - μακροχρόνιας ανεργίας - ανέχειας.

Οι επιπτώσεις των παραπάνω εξελίξεων στις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών στη Βουλγαρία προκύπτουν από την επεξεργασία των στοιχείων που αφορούν τη χώρα, όπως αυτά προκύπτουν τόσο από την Παγκόσμια Τράπεζα - για λογαριασμό της οποίας τα στοιχεία συλλέχθηκαν από τον οργανισμό δημοσκοπήσεων Gallup -, όσο και από την επεξεργασία των τριών μελετών σχετικά με το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών στη χώρα (Bulgaria Integrated Household Survey - BIHS) οι οποίες διεξήχθησαν την περίοδο 1995-2001, και αποκαλύπτουν ότι το ποσοστό των νοικοκυριών που διαβίει σε συνθήκες φτώχειας ανέρχονταν σε 12,8 το

2001. Το παραπάνω ποσοστό βέβαια παρουσίασε έντονες διακυμάνσεις κατά την τελευταία εξαετία εφόσον από 5,5% το 1995 ανήλθε στο δυσθεώρητο 36% το 1997, για να κατέλθει εν συνεχεία στο προαναφερθέν ποσοστό του 12,8% το 2001. Οι παραπάνω έντονες διακυμάνσεις δεδομένης της δυσκολίας τους να αιτιολογηθούν σε οικονομικούς όρους θεωρείται ότι οφείλονται σε υπερεκτίμηση του ποσοστού της φτώχειας κατά την περίοδο του 1997 (Ροβολής, 2008). Παρά την ενδεχόμενη ορθότητα αυτής της άποψης, το βέβαιο είναι ότι όποιος και αν ήταν ο βαθμός υπερεκτίμησης των επιπέδων φτώχειας το 1997, οι συνθήκες διαβίωσης ενός μεγάλου μέρους των Βουλγαρικών νοικοκυριών επιδεινώθηκαν κατά τη δεκαετία του 1990. Πέρα από τις εκάστοτε ποσοτικές διακυμάνσεις του ποσοστού των νοικοκυριών που διαβιών σε συνθήκες φτώχειας, προκύπτουν ερωτηματικά σχετικά με τις κατηγορίες του πληθυσμού που αυτές αφορούν. Με άλλα λόγια τα επίπεδα της φτώχειας που αντιμετωπίζουν διάφορες πληθυσμιακές ομάδες που διακρίνονται με κριτήριο, το φύλο (π.χ. οι γυναίκες), την εθνικότητα (π.χ. οι Ρομά), η τέλος τον τόπο διαβίωσης (π.χ. κάτοικοι αστικών ή αγροτικών περιοχών) δεν είναι τα ίδια. Συγκεκριμένα, έχει αναφερθεί ότι τα νοικοκυριά των αστικών περιοχών βιώνουν κατά γενική ομολογία καλύτερες συνθήκες διαβίωσης σε σχέση με τα νοικοκυριά των αγροτικών περιοχών. Ιδιαίτερο πρόβλημα παρουσιάζεται στα νοικοκυριά των αγροτικών περιοχών με μεγάλο αριθμό μελών και χαμηλό επίπεδο μόρφωσης καθώς επίσης και στα νοικοκυριά των Ρομά, τα μέλη των οποίων παρουσιάζουν αυξημένες πιθανότητες να συμπεριλαμβάνονται μεταξύ αυτών που βιώνουν σε συνθήκες φτώχειας. Επιπρόσθετα, οι γυναίκες εμφανίζονται επίσης να έχουν αυξημένες πιθανότητες να περιλαμβάνονται στα άτομα που βιώνουν συνθήκες φτώχειας (Domanski 2002, Porona 2002), καθόσον προκύπτουν στοιχεία που αφορούν την ύπαρξη σημαντικών διαφορών μεταξύ των αποδόχων που απολαμβάνουν οι άνδρες και οι γυναίκες κυρίως στις ημιαστικές και αγροτικές περιοχές (Jolliffe 2002, Kolev 2005).

### *1.3.2. Ρουμανία.*

Το Δεκέμβριο του 1989 η εποχή του Νικόλαου Τσαουσέσκου τελείωσε μαζί με την κατάρρευση της σοβιετικής Ένωσης. Το Μέτωπο της Εθνικής Σωτηρίας με επικεφαλής τον Ιόν Ιλιέσκου ανάλαβε τη διακυβέρνηση τις 26 Δεκ 1989 και εν συνεχεία κέρδισε τις εκλογές του Μαΐου του επόμενου έτους, καταλαμβάνοντας το 66% του

εθνικού κοινοβουλίου. Στην προσπάθεια της να μεταβεί με τον περισσότερο ομαλό τρόπο από την κατευθυνόμενη μορφή της οικονομίας στην αντίστοιχη της οικονομίας της αγοράς, η Ρουμανία εκπόνησε το 1991 ένα εκτεταμένο σχέδιο ιδιωτικοποιήσεων των δημοσίων επιχειρήσεων της, δίδοντας ιδιαίτερη έμφαση στους τομείς του τουρισμού, του εμπορίου, των τροφίμων και τέλος των κατασκευών. Η Ρουμανία σχεδίαζε να ιδιωτικοποιήσει το 60% από τις 3.000 κρατικές επιχειρήσεις που διέθετε, ενώ το υπόλοιπο 40% περιέρχονταν σε πρώτη φάση υπό τον έλεγχο του Οργανισμού Κρατικής Περιουσίας (Organization of Government Property) με την προοπτική να πουληθεί αργότερα αναλόγως των συνθηκών. Η διαδικασία της μεταβίβασης αφορούσε στην έκδοση κρατικών ομολόγων σταθερής αξίας η οποία ανέρχονταν σε 517\$, τα οποία σε δεύτερο χρόνο θα ανταλλάσσονταν με μετοχές ίδιας αξίας. Κατά την εξέλιξη της διαδικασίας περισσότερα από 15,5 εκατομμύρια ομόλογα αυτού του τύπου είχαν πωληθεί έως το 1992, αποφέροντας περισσότερα από 8 δις \$ στη Ρουμανική Κυβέρνηση. Ένας ικανός αριθμός από τα παραπάνω ομόλογα (ο οποίος όμως δεν είναι δυνατό να εκτιμηθεί με ακρίβεια) θεωρείται ότι αποκτήθηκε από φορείς του οργανωμένου εγκλήματος στη Ρουμανία. Το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων δεν απέδωσε τα αναμενόμενα, καθόσον ο πρόεδρος Ιλιέσκου και το επιτελείο του κατόρθωσε να μεταβιβάσει μόνο 900 επιχειρήσεις με βάση το σχέδιο του 1991, αλλά ήταν σίγουρα περισσότερο αποτελεσματικό από το αντίστοιχο της Βουλγαρίας. Ενώ σε δεύτερο χρόνο η Ρουμανική Κυβέρνηση κατόρθωσε να κάνει επιτυχείς ενέργειες προς την κατεύθυνση των αποκρατικοποιήσεων, όπως το Φεβρουάριο του 1996, όταν το 40% των μετοχών 20 κρατικών επιχειρήσεων, που δραστηριοποιούνταν στον Τουρισμό, τις Κατασκευές και τα Τρόφιμα πωλήθηκε σε δημοπρασία έναντι του ποσού των 101 εκατ. Ευρώ. Παράλληλα μεγάλος αριθμός ΜΜΕ ιδρύθηκε τόσο αποκλειστικά από Ρουμάνους φορείς όσο και από τη συνεργασία αυτών με φορείς που προέρχονταν από τις γειτονικές χώρες αλλά και τις χώρες της Ε.Ε.. Έτσι το 2002 είχαν εγκατασταθεί στη χώρα 646 επιχειρήσεις ελληνορουμανικών συμφερόντων, ενώ την πρώτη θέση σε επιχειρήσεις κοινών συμφερόντων κατείχε η Γερμανία με 2.646 επιχειρήσεις. Η προαναφερθείσα πορεία των ιδιωτικοποιήσεων αποτέλεσε ουσιαστικά το σημαντικότερο παράγοντα διαμόρφωσης της Ρουμανικής οικονομίας, δημιουργώντας ευκαιρίες για εκείνες της πληθυσμιακές ομάδες που είχαν την δυνατότητα λόγω της μόρφωσης και επαγγελματικής κατάρτισης που διέθεταν ή λόγω της χωροθέτησης τους στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας να τις εκμεταλλευθούν, αυξάνοντας παράλληλα



την απόσταση με αυτούς που δεν διέθεταν παρόμοιες δεξιότητες, όπως αναλυτικά φαίνεται παρακάτω. Οι συνθήκες διαβίωσης των νοικοκυριών στη Ρουμανία αποτυπώνονται στα συμπεράσματα δύο πρόσφατων μελετών της Παγκόσμιας Τράπεζας (World Bank 2003, 2007) τα οποία επικεντρώνονται στη σταθεροποίηση του ποσοστού των νοικοκυριών που βιώνουν συνθήκες φτώχειας μετά το 2000 σε επίπεδα χαμηλότερα αυτών που είχαν διαμορφωθεί στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, προφανώς λόγω της οικονομικής ανάπτυξης που ακολούθησε. Παράλληλα διαπιστώνεται αφενός κατακόρυφη αύξηση των νοικοκυριών που βιώνουν συνθήκες απόλυτης φτώχειας και αφετέρου ισχυρή χωρική διαφοροποίηση των επιπέδων φτώχειας. Συγκεκριμένα το ποσοστό των νοικοκυριών που ζούν σε αστικές περιοχές και βιώνουν συνθήκες φτώχειας ανέρχεται σε 6,8% ενώ το αντίστοιχο για τις αγροτικές περιοχές είναι 22,3%. Έτσι στην περιοχή του Βουκουρεστίου φαίνονται να συναντώνται τα μικρότερα ποσοστά φτώχειας (περίπου 4,5%), ενώ οι Βόρειοανατολικές περιοχές της χώρας χαρακτηρίζονται από σημαντικά υψηλότερα ποσοστά ανεργίας που ανέρχονται στο 20% περίπου. Και στην περίπτωση της Ρουμανίας το χαμηλό επίπεδο μόρφωσης καθώς και η πολυπληθής σύνθεση των νοικοκυριών είναι παράγοντες που συνδέονται αυξητικά με την πιθανότητα διαβίωσης σε συνθήκες φτώχειας. Ειδικότερα το ποσοστό των νέων που δεν έχουν λάβει τη στοιχειώδη εκπαίδευση και βιώνει συνθήκες φτώχειας ανέρχονταν σε 43,5% το 2006, ενώ το αντίστοιχο των αποφοίτων ΑΕΙ ανέρχεται μόλις σε 0,7% (Ροβολής, 2008), τα παραπάνω σε συνδυασμό με το γεγονός ότι μόνο το 37% των νέων 15 έως 24 ετών παραμένει και παρακολουθεί το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας αποτελεί πραγματική απειλή για την μελλοντική εξέλιξη των επιπέδων κοινωνικής συνοχής στη χώρα.

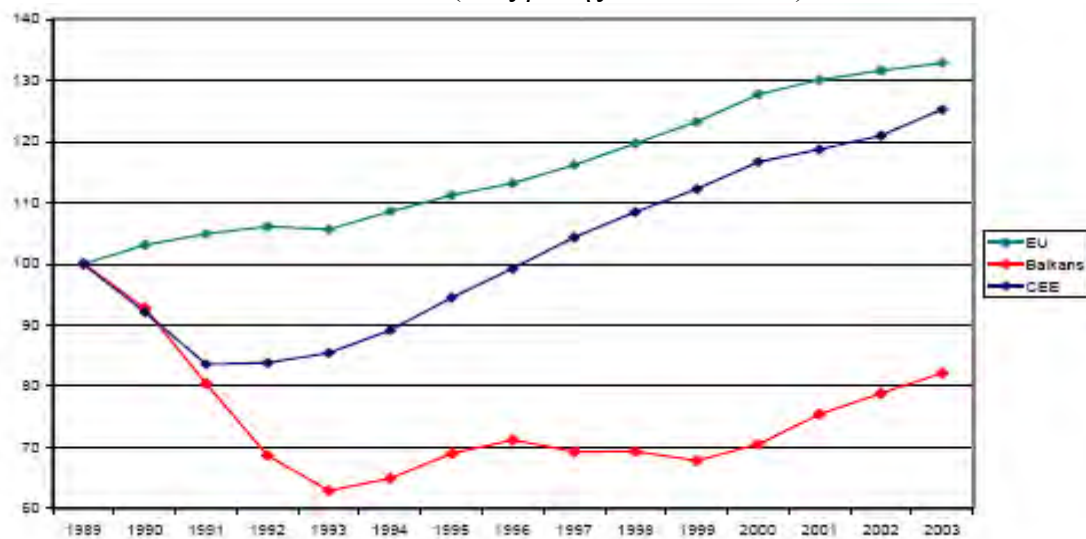
#### **1.4. Η Ευρύτερη Περιοχή των Βαλκανίων : Προβλήματα – Προοπτικές.**

Πριν προχωρήσουμε στην εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τόσο με τις αδυναμίες που χαρακτηρίζουν την οργανωτική δομή των χωρών μελέτης και οι οποίες ενδεχομένως προκύπτουν ως συνάφεια του πρόσφατου (πριν το 1989) παρελθόντος τους, όσο και σχετικά με τα προβλήματα που ανέκυψαν κατά την περίοδο μετά το 1989 και τα οποία καλούνται να λυσούν αυτές οι χώρες, χρησιμοποιώντας μεταξύ των άλλων εργαλείων πολιτικής και τα υφιστάμενα συστήματα χωρικού και οικονομικού

σχεδιασμού, κρίνεται σκόπιμη η συνοπτική επισκόπηση της κατάστασης και των προοπτικών, όπως αυτές παρουσιάζονται στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων.

Η γενική οικονομική δραστηριότητα στις χώρες της Βαλκανικής που βίωσαν τη διαδικασία μετάβασης από την κατευθυνόμενη οικονομία σε αυτή της αγοράς, συρικνώθηκε δραστικά μέσα στην επόμενη πενταετία από την έναρξη της διαδικασίας μετάβασης (Διάγραμμα 1), λόγω κυρίως της κατάρρευσης των παραγωγικών συστημάτων στις χώρες αυτές, τα οποία ήταν δομημένα και προσαρμοσμένα να λειτουργούν στο πλαίσιο μία κατευθυνόμενης οικονομίας. Το παραπάνω γεγονός ήταν εν πολλοίς αναμενόμενο, αυτό όμως που δεν ήταν ενδεχομένως αναμενόμενο ήταν η αδυναμία των χωρών αυτών όχι απλά να συγκλίνουν με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο αλλά έστω να ανακτήσουν το κατά το 1989 ΑΕΠ τους, μετά από 15 χρόνια λειτουργίας σε συνθήκες οικονομίας της αγοράς.

Διάγραμμα 1.1 : Κατά κεφαλή ΑΕΠ στην ΕΕ-15, τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και τα Βαλκάνια (έτος βάσης το 1989 = 100).



Πηγή : Πετράκος (2005)

Μία από τις βασικότερες αιτίες για αυτή την εξέλιξη ήταν το κοινό πρόγραμμα μετάβασης των εν λόγω οικονομιών το οποίο προέκυψε από την επεξεργασία του ΔΝΤ και της ΕΕ. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται (Πετράκος, 2005) η εφαρμογή κοινού προγράμματος μετάβασης το οποίο στηρίζονταν στην απελευθέρωση των αγορών, τις αποκρατικοποιήσεις και την κατάργηση όλων των περιορισμών στις διεθνείς ανταλλαγές και κινήσεις κεφαλαίων, χωρίς να ληφθούν υπόψη παράγοντες που σχετίζονται με το αρχικό επίπεδο ανάπτυξης και υποδομών, το βαθμό εξάρτησης από

την ΚΟΜΕΚΟΝ αλλά ούτε και τα προβλήματα – προκλήσεις που αντιμετώπιζε κάθε χώρα, οδήγησε στα προαναφερθέντα απογοητευτικά και σε ορισμένες περιπτώσεις καταστροφικά αποτελέσματα για την επίδοση των οικονομιών των υπό μετάβαση χωρών.

Από την άλλη πλευρά, όπως προκύπτει από τον Πίνακα 1, φαίνεται ότι οι Βαλκανικές υπό μετάβαση χώρες αποτελούν προορισμό ενός εξαιρετικά μικρού τμήματος των Ξένων Άμεσων Επενδύσεων (FDI) που έχουν κατευθυνθεί προς τις υπό μετάβαση χώρες, υστερόντας σε σχέση με τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης (Πολωνία, Τσεχία, Ουγγαρία) ενώ παράλληλα και η σημασία των εν λόγω επενδύσεων είναι διαφορετική ανά χώρα, όπως προκύπτει από την αξιολόγηση των κατά κεφαλή μεγεθών (Πετράκος, 2005).

Πίνακας 1.1 : Απόθεμα Ξένων Επενδύσεων στις οικονομίες σε μετάβαση στην Ευρώπη, 2001

<i>Χώρες</i>	<i>εκ. \$</i>	<i>%</i>	<i>Κατά κεφαλή</i>
<b>Κεντρική Ευρώπη</b>	<b>102.916</b>	<b>77,41</b>	<b>1.536</b>
Τσεχία	26.764	20,29	2.598
Ουγγαρία	23.562	17,86	2.310
Πολωνία	42.433	32,17	1.099
Σλοβακία	6.109	4,63	1.131
Σλοβενία	3.250	2,46	1.615
<b>Βαλκάνια</b>	<b>21.764</b>	<b>16,50</b>	<b>399</b>
Αλβανία	759	0,58	253
Βοσνία	519	0,39	130
Βουλγαρία	3.850	2,92	470
Κροατία	6.597	5,00	1.649
ΠΓΔΜ	919	0,70	460
Ρουμανία	7.636	5,79	341
Σερβία	1.484	1,12	135
<b>Βαλτικές Χώρες</b>	<b>8.036</b>	<b>6,09</b>	<b>1.101</b>
Εσθονία	3.155	2,39	2.254
Λετονία	2.216	1,68	923
Λιθουανία	2.665	2,02	761
<b>Σύνολο</b>	<b>131.916</b>	<b>100,0</b>	<b>1.027</b>

Πηγή : Πετράκος, 2005

Τέλος, όπως προαναφέρθηκε, τα επίπεδα περιφερειακών ανισοτήτων τόσο στις χώρες μελέτης όσο και γενικότερα στις υπό μετάβαση χώρες των Βαλκανίων, αυξήθηκαν κατά την υπό εξέταση περίοδο, όπως αυτό προκύπτει από την εξέταση του συντελεστή  $b$ , ο οποίος είναι στατιστικά σημαντικός και θετικός, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι πλέον ανεπτυγμένες περιφέρειες έχουν υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης (Πετράκος 2005).

Πίνακας 1.2 : Εξέλιξη των Περιφερειακών Ανισοτήτων στις υπό Μετάβαση Βαλκανικές Χώρες

Χώρες	Έτος	Συντελεστής $b$ -convergence	Σταθμισμένος συντελεστής διακύμανσης ( $cv$ )	Λόγος Μέγιστης- Ελάχιστης Τιμής
Αλβανία	1990	8,899	0,317	2,87
	1998	(2,950)	0,294	4,11
Βουλγαρία	1999		0,428	2,80
ΠΓΔΜ	1991	1.130	0,439	6,36
	1995	(3,933)	0,658	3,91
Ρουμανία	1994	0,103	0,164	1,80
	1998	(11,447)	0,408	3,17
Σερβία	1991	0,494	0,507	7,97
	1998	(6,867)	0,573	23,13

Πηγή : Πετράκος, 2005

Συμπερασματικά, παρατηρούμε ότι δύο είναι τα κύρια στοιχεία που χαρακτηρίζουν την κοινωνικοοικονομική κατάσταση η οποία έχει διαμορφωθεί στις υπο μετάβαση Βαλκανικές χώρες, η αύξηση των περιφερειακών ανισοτήτων και η συνεπακόλουθη επιδείνωση των επιπέδων κοινωνικής συνοχής σε εθνικό επίπεδο καθώς και η αδυναμία των εν λόγω χωρών να αναπτύξουν το απαραίτητο πολιτικοοικονομικό υπόβαθρο για να στηρίξουν την προσπάθεια συγκλισης τους με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Προκύπτει λοιπόν εμφανώς το δίλλημα στο οποίο οι εν λόγω χώρες θα κληθούν να απαντήσουν κατά τα επόμενα χρόνια, το οποίο δεν είναι άλλο από αυτό της προώθησης της **αποτελεσματικότητας** έναντι της **ισότητας – δικαιοσύνης**.

**Η οργανωτική δομή των συστημάτων χωρικού και οικονομικού σχεδιασμού στις εν λόγω χώρες αφενός απορρέει και αφετέρου επηρεάζει την επίτευξη του επιδιωκόμενου μίγματος πολιτικής μεταξύ των δύο αυτών στόχων.**

### **1.5. Συμπεράσματα.**

Το παρόν κεφάλαιο αποσκοπούσε στην συνοπτική εξέταση των κύριων σημείων της ιστορικής εξέλιξης του πολιτικοοικονομικού συστήματος των χωρών μελέτης (Βουλγαρίας και Ρουμανίας), σε δύο περιόδους, από το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου μέχρι την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού στο τέλος της δεκαετίας του 1980, οπότε οι εν λόγω χώρες βίωσαν τις αναταράξεις της μετάβασης από τις κεντρικά κατευθυνόμενες οικονομίες προς τις οικονομίες της ελεύθερης αγοράς, και εν συνεχεία μέχρι το 2007. Βασική επιδίωξη ήταν η ιστορική διερεύνηση των συνθηκών και αιτιών δημιουργίας τόσο των ενδογενών χαρακτηριστικών και αδυναμιών που ενδεχομένως -υπό τη μορφή κληρονομικής καταβολής- να χαρακτηρίζουν τα συστήματα διοίκησης των εν λόγω χωρών, όσο και της δημιουργίας των προκλήσεων αλλά και δυσχερειών που αυτά καλλούνται κατά κύριο λόγο να επιλύσουν, και όχι η λεπτομερής αναφορά στα επιμέρους ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στις δύο χώρες κατά τις περιόδους μελέτης. Παράλληλα για την ενίσχυση της ορθότητας των συμπερασμάτων που θα προκύψουν, κρίθηκε σκόπιμη η συνοπτική επισκόπηση της πολιτικοοικονομικής κατάστασης και των προοπτικών, όπως αυτές παρουσιάζονται στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και της Κεντρικής Ευρώπης.

Από την ανάλυση των στοιχείων και της σχετικής βιβλιογραφίας και όσον αφορά την πρώτη αντικειμενική επιδίωξη του παρόντος κεφαλαίου, προκύπτει ότι τόσο η Βουλγαρία όσο και η Ρουμανία, για διαφορετικούς λόγους η κάθε μία (οι οποίοι συνδέονται άμεσα με το πρόσφατο παρελθόν τους), **δεν κατόρθωσαν σε πρώτη φάση κατά τη διαδικασία της μετάβασης να οργανώσουν συστήματα χωρικού και οικονομικού σχεδιασμού ικανά να στηρίξουν τις αναπτυξιακές τους επιδιώξεις.**

Συγκεκριμένα, η Βουλγαρία για λόγους που προαναφέρθηκαν και σχετίζονταν με τις γεωστρατηγικές επιδιώξεις της πάλαι ποτέ Σοβιετικής Ένωσης υιοθέτησε το σύστημα χωρικού και οικονομικού σχεδιασμού της τελευταίας, κύριο χαρακτηριστικό του οποίου ήταν ο κεντρικός χαρακτήρας του, ο οποίος δεν άφηνε περιθώριο για καμιάς μορφής ιδιωτική πρωτοβουλία. Η παραπάνω κατάσταση δημιούργησε σε δεύτερο χρόνο και μετά το 1989, ιδιαίτερα προβλήματα τόσο λόγω της έλλειψης του κατάλληλου, για

την αντιμετώπιση των προκλήσεων, θεσμικού πλαισίου όσο και λόγω του εθισμού των κρατικών λειτουργών αλλά και ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού (από όπου θα προέρχονταν οι νέοι -μετά τη μεταρρύθμιση- κρατικοί λειτουργοί) στους χαρακτηριστικά βραδείς ρυθμούς λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού.

Παράλληλα η Ρουμανία, η οποία δεν ακολούθησε τόσο πιστά τα σοβιετικά πρότυπα χωρικής και οικονομικής σχεδίασης όσο η Βουλγαρία, για λόγους που προαναφέρθηκαν κατέβαλλε φιλότιμες προσπάθειες για τη δημιουργία ενός σχετικά αποκεντρωμένου συστήματος χωρικού και οικονομικού σχεδιασμού το οποίο θα εποπτεύονταν σε επίπεδο υψηλού συντονισμού από την κεντρική κυβέρνηση. Οι προσπάθειες αυτές δεν ήταν επιτυχείς, καθόσον υπονομεύθηκαν από την αποτυχημένη προσπάθεια εκβιομηχανισμού της χώρας, η οποία είχε σαν αποτέλεσμα την διατήρηση ενός μεγάλου μέρους (περίπου 60%) του πληθυσμού της χώρας στις αγροτικές περιοχές, προκαλώντας έτσι την έλλειψη ανθρώπων με το απαιτούμενο, -για την επάνδρωση ενός ευέλικτου και αποτελεσματικού δημόσιου μηχανισμού-, επίπεδο μόρφωσης.

**Αναφορικά με τη δεύτερη αντικειμενική επιδίωξη του παρόντος κεφαλαίου προκύπτει ότι και οι δύο χώρες θα κληθούν να αντιμετωπίσουν σε πρώτο χρόνο τα προβλήματα που δημιουργούνται σε όρους κοινωνικής συνοχής δεδομένου του υψηλού ποσοστού του πληθυσμού που βιώνει συνθήκες φτώχειας.** Τα εν λόγω προβλήματα γίνονται περισσότερο δυσεπίλυτα καθόσον η φτώχεια πέραν της ποσοτικής της διάστασης διαθέτη και την αντίστοιχη ποιοτική. Συγκεκριμένα, τα επίπεδα της φτώχειας που αντιμετωπίζουν διάφορες πληθυσμιακές ομάδες που διακρίνονται με κριτήριο, το φύλο (π.χ. οι γυναίκες), την εθνικότητα (π.χ. οι Ρομά), η τέλος τον τόπο διαβίωσης (π.χ. κάτοικοι αστικών ή αγροτικών περιοχών) είναι αισθητά υψηλότερα.

Η διαφαινόμενη πρόκληση καθίσταται περαιτέρω ισχυρή (εφόσον δεδομένης της απόκλισης των οικονομικών επιδόσεων των εν λόγω χωρών από τις αναμενόμενες στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής τους πορείας) και **ανάγεται πλέον στην επιλογή ενός μίγματος πολιτικής το οποίο θα υποστηρίζει αντίστοιχα το βέλτιστο μίγμα μεταξύ της προώθησης της αποτελεσματικότητας που ευνοεί τη σύγκλιση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και της ισότητας που προωθεί τη βελτίωση των επιπέδων κοινωνικής συνοχής.**

Συμπερασματικά, τα συστήματα χωρικής και οικονομικής σχεδίασης των υπό μελέτη χωρών αφενός πρέπει να δομηθούν και οργανωθούν κατά τέτοιο τρόπο ώστε αφενός να αντιπαρέλθουν των ενδογενών αδυναμιών που πηγάζουν από το πρόσφατο ιστορικό παρελθόν τους, αφετέρου να αντιμετωπίσουν με επιτυχία τις προκλήσεις που υφίστανται και σχετίζονται με την επιλογή του βέλτιστου μίγματος πολιτικής μεταξύ της ισότητας και της αποτελεσματικότητας των επιλογών τους.



## 2.1. Γενικά.

2.1.1. Το προηγούμενο κεφάλαιο αποσκοπούσε στην συνοπτική εξέταση των κύριων σημείων της ιστορικής εξέλιξης του πολιτικοοικονομικού συστήματος των χωρών μελέτης. Από την εν λόγω εξέταση προέκυψε ότι, τα συστήματα χωρικής και οικονομικής σχεδίασης των υπό μελέτη χωρών πρέπει να δομηθούν και οργανωθούν κατά τέτοιο τρόπο ώστε αφενός να αντιπαρέλθουν των ενδογενών αδυναμιών που πηγάζουν από το πρόσφατο ιστορικό παρελθόν τους και σχετίζονται με την έλλειψη κατάλληλων θεσμών αλλά και ανθρώπων για την πλαισίωση τους, και αφετέρου να αντιμετωπίσουν με επιτυχία τις προκλήσεις που προκύπτουν και οι οποίες σχετίζονται με την επιλογή του βέλτιστου μίγματος πολιτικής μεταξύ της ισότητας και της αποτελεσματικότητας των επιλογών τους.

2.1.2. Δεδομένης της σπουδαιότητας του διλήματος αποτελεσματικότητα ή ισότητα, στο παρόν κεφάλαιο θα εξετασθούν συνοπτικά οι διαστάσεις του, ενώ παράλληλα θα γίνει αναφορά στα στοιχεία εκείνα της θεωρίας που το πλαισιώνουν. Βασική αντικειμενική επιδίωξη του εν λόγω κεφαλαίου αποτελεί ο καθορισμός της σκοπιμότητας του εν λόγω διλήματος. Με άλλα λόγια θα επιχειρηθεί η αξιολόγηση υπό το πρίσμα των εμπειρικών δεδομένων που προέκυψαν από την περιοχή των Βαλκανίων, της βασικής αντιπαράθεσης μεταξύ των διαφόρων οικονομικών θεωρητικών ρευμάτων για τη σχέση μεταξύ ανάπτυξης και ανισοτήτων. Σε περίπτωση κατά την οποία διαπιστωθεί ότι οι αποψεις των Νεοκλασικών οικονομικών μπορούν να ερμηνεύσουν με ικανοποιητικό τρόπο την εξέλιξη των πραγμάτων στην περιοχή μελέτης και εφόσον αυτά προβλέπουν τη διάχυση του αναπτυξιακού προτύπου των ανεπτυγμένων περιοχών και την με αυτό τον τρόπο εξάλειψη των περιφερειακών ανισοτήτων, τότε δεν απαιτείται η περιφερειακή πολιτική να αποτελεί μία από τις συνιστώσες του συστήματος χωρικού σχεδιασμού. Σε αντίθετη περίπτωση, ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να δοθεί στην προσπάθεια μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων και μέσω του συστήματος χωρικού σχεδιασμού, με ότι αυτό συνεπάγεται για την διάρθρωση του.



## 2.2. Αποτελεσματικότητα ή Ισότητα (Δικαιοσύνη).

Η βασική έννοια, ο θεμέλιος λίθος περίξ του οποίου αναπτύσσεται το εν λόγω δίλλημμα αφορά στην εξέλιξη των ανισοτήτων σε διάφορα επίπεδα χωρικής ανάλυσης και το συσχετισμό τους με την οικονομική ανάπτυξη και πρόοδο. Το ευρύτερο πλαίσιο εντός του οποίου εξελίσσονται οι προαναφερθείσες έννοιες της οικονομικής ανάπτυξης και των ανισοτήτων δημιουργείται από τη “διαπλοκή” (με τη θετική έννοια του όρου) τόσο των ακολουθούμενων ανά περίπτωση περιφερειακών πολιτικών όσο και των αυτοφυών δυνάμεων της αγοράς.

Από την εν γένει εξέταση της ιστορικής εξέλιξης των οικονομικών πολιτικών προκύπτει ότι αυτές, σε ικανό βαθμό καθορίζονται και ακολουθούν τα κυρίαρχα σχετικά θεωρητικά οικονομικά ρεύματα όπως αυτά διαμορφώνονται από τις εκάστοτε τάσεις των συζητήσεων της επιστημονικής κοινότητας.

Η βάση της αντιπαράθεσης στην περιφερειακή επιστήμη οριοθετείται μεταξύ των απόψεων της Νεοκλασικής Σχολής και της Σχολής της Σωρευτικής Αιτιότητας. Η πρώτη υποστηρίζει ότι οι μηχανισμοί της αγοράς συμβάλλουν στη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων, θεωρώντας με αυτόν τον τρόπο ότι έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην αναπτυξιακή πολιτική, ενώ η περιφερειακή πολιτική θα πρέπει να έχει ένα συμπληρωματικό και προσωρινό – μεταβατικό χαρακτήρα. Η δεύτερη θεωρεί ότι οι δυνάμεις της αγοράς ευνοούν την περαιτέρω ανάπτυξη των ήδη ανεπτυγμένων περιοχών αυξάνοντας την απόσταση τους από τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές, καθιστώντας έτσι καθοριστικό το ρόλο της περιφερειακής πολιτικής. Δεδομένου ότι η παραπάνω αντιπαράθεση έχει ήδη συμπληρώσει μισό αιώνα ζωής, έχουν εμφανιστεί νέα θεωρητικά ρεύματα και τάσεις με κυρίαρχη και τελευταία εξέλιξη, αυτή της σταδιακής αντικατάστασης των Νεοκλασικών Οικονομικών από τη Νέα Οικονομική Γεωγραφία ως κυρίαρχου ρεύματος οικονομικής θεωρίας.

Όπως επισημαίνει ο Πετράκος (2005) η εξέταση των εμπειρικών δεδομένων που προέκυψαν από τη διαδικασία της μετάβασης στην Κεντρική Ευρώπη και το Βαλκάνια αποτελεί μια μοναδική ευκαιρία επαναξιολόγησης αυτής της αντιπαράθεσης σε διάφορα επίπεδα. Σε αυτό το πλαίσιο επισημαίνει ότι τα αποτελέσματα που προκύπτουν διαφοροποιούνται ανάλογα με το επίπεδο χωρικής ανάλυσης. Δεδομένου ότι οι Δυτικές χώρες εξάγουν κεφάλαιο μέσω των Ξένων Επενδύσεων καθώς και προϊόντα εντάσεως

κεφαλαίου προς τις ανατολικές χώρες λαμβάνοντας παράλληλα εργατικό δυναμικό μέσω του φαινομένου της μετανάστευσης, προκύπτει ότι οι μηχανισμοί προσαρμογής της αγοράς που περιγράφονται από το Νεοκλασικό υπόδειγμα λειτούργουν στην μεγάλη κλίμακα. Πάραυτα η λειτουργία των μηχανισμών δεν συνοδεύεται από αντίστοιχη συνέπεια των αποτελεσμάτων τους. Δηλαδή η απελευθέρωση των αγορών στην Ευρώπη δημιούργησε νέες διαιρέσεις, καθώς μια ομάδα χωρών φαίνεται να συγκλίνει προς τον κοινοτικό μέσο όρο (χώρες της Κεντρικής Ευρώπης), ενώ μια άλλη (Βαλκανικές Χώρες) φαίνεται να αδυνατεί. Η τροποποίηση του χωρικού επιπέδου μελέτης και η ανάλυση των δεδομένων σε εθνική κλίμακα αποκαλύπτει ότι η λειτουργία και ανάπτυξη των μηχανισμών της αγοράς έχει αυξήσει σημαντικά τις περιφερειακές ανισότητες σε όλες τις χώρες της μετάβασης, εφόσον σε όλες τις περιπτώσεις έχουν ευνοηθεί ιδιαίτερα τα μητροπολιτικά κέντρα, ενώ έχουν υποστεί σημαντικές απώλειες σε πληθυσμό και εισόδημα οι αγροτικές περιφέρειες. Συνεπεία όλων των παραπάνω προκύπτει ότι η Νεοκλασική προσέγγιση περιγράφει μεν σωστά τους μηχανισμούς που αναπτύσσονται στην αγορά αλλά αδυνατεί να προβλέψει σωστά τις επιπτώσεις αυτών των μηχανισμών.

Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγει και ο Berry (1998), ο οποίος υποστηρίζει ότι η εξέλιξη των περιφερειακών ανισοτήτων συμβαδίζει με την αντίστοιχη του οικονομικού κύκλου και βαίνουν αυξανόμενες κατά της περιόδους οικονομικής ανάπτυξης ενώ μειώνονται κατά τις περιόδους ύφεσης. Αυτό συμβαίνει γιατί σε βραχυμεσοπρόθεσμο ορίζοντα, οι ανεπτυγμένες περιοχές βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση έναντι των μειονεκτικών περιοχών για να εκμεταλλευθούν τις ευκαιρίες που εμφανίζονται κατά τη διάρκεια των περιόδων έντονης οικονομικής ανάπτυξης. Κοινά σημεία με την παραπάνω προσέγγιση έχουν επισημανθεί και κατά τη συζήτηση σχετικά την χωρική κατανομή των οικονομικών πόρων (Henderson 1983, 1986, 1988, 1999, Krugman 1991, 1993, Thisse 2000), ενώ στο σύνολό τους εναρμονίζονται με την υπόθεση της σωρευτικής αιτιότητας της ανάπτυξης του Myrdal (1957). Ενώ έχει υποστηριχθεί (Πετράκος και Σαρατσης, 2000) ότι και στην Ελλάδα κατά την εικοσιπενταετία 1970-1995, οι περίοδοι οικονομικής ανάπτυξης συνοδεύονται από αύξηση των περιφερειακών ανισοτήτων.

Συμπερασματικά προκύπτει ότι, σε βραχυ – μεσοπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα οι ανισότητες εμφανίζουν ένα κυκλικό χαρακτήρα βαίνοντας αυξανόμενες σε περιόδους έντονης οικονομικής ανάπτυξης και υποχωρώντας σε περιόδους επιβράδυνσης της

οικονομικής ανάπτυξης. Σε μακροπρόθεσμο δε ορίζοντα προκύπτει ότι παρουσιάζονται τάσεις σύγκλισης μέσω μίας διαδικασίας ισόρροπης χωρικής κατανομής δραστηριοτήτων και συντελεστών παραγωγής. Η ερμηνεία των παραπάνω συμπερασμάτων σε θεωρητικό επίπεδο παρέχει επαρκείς αποδείξεις για την από κοινού ύπαρξη και ισχύ τόσο των θεωριών σωρευτικής αιτιότητας όσο και αυτών της σύγκλισης, με μοναδικό στοιχείο διαφοροποίησης τη χρονική αλληλουχία. Οι επιδράσεις των θεωριών συγκέντρωσης – σωρευτικής αιτιότητας είναι πιθανό να είναι εντονότερες σε βράχυ - μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, ενώ οι επιδράσεις της Νεοκλασικής Θεωρίας επικρατούν σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα.

Κατόπιν των παραπάνω και σε επίπεδο αφενός διαμόρφωσης πολιτικών και αφετέρου ανάπτυξης του θεσμικού πλαισίου και των μηχανισμών τόσο σχεδίασης όσο και εφαρμογής των εν λόγω πολιτικών προκύπτει η αναγκαιότητα να αντιμετωπιστεί η περιφερειακή πολιτική ως ένα ουσιαστικό και μόνιμο στοιχείο – συστατικό της γενικότερης πολιτικής, σε αντίθεση με την επικρατούσα άποψη των Νεοκλασικών ότι η περιφερειακή πολιτική πρέπει να έχει μεταβατικό χαρακτήρα, δεδομένης της σύγκλισης που θα προκύψει ως συνέχεια της αναπτυξιακής πολιτικής.

Επιπρόσθετα θεωρείται αναγκαίο τόσο οι στόχοι όσο και εν γένει το σύνολο της περιφερειακής πολιτικής να έχουν ένα προ - κυκλικό έναντι ενός αντι - κυκλικού χαρακτήρα.

Σε επίπεδο μεθοδολογικής προσέγγισης του ζητήματος των ανισοτήτων από την πλευρά του συστήματος χωρικού σχεδιασμού προκύπτει ότι η αξιολόγηση της διαδικασίας σύγκλισης, ενέχει μεταξύ άλλων τη διάσταση της επιλογής του επιπέδου μελέτης, εφόσον διαφορετικά είναι τα συμπεράσματα που προκύπτουν σε εθνικό επίπεδο και διαφορετικά σε περιφερειακό επίπεδο κ.α..

Τα παραπάνω οδηγούν στο συμπέρασμα ότι υφίσταται ανάγκη τόσο συνεχούς μελέτης του ζητήματος **των περιφερειακών ανισοτήτων, όσο και ενσωμάτωσης του στη διαδικασία χωρικού και οικονομικού σχεδιασμού.**

### **2.3. Συμπεράσματα.**

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου ήταν η συνοπτική εξέταση των διαστάσεων του διλλήματος αποτελεσματικότητα ή ισότητα, ενώ παράλληλα θα έγινε αναφορά στα

στοιχεία εκείνα της θεωρίας που το πλαισιώνουν. Βασική αντικειμενική επιδίωξη του εν λόγω κεφαλαίου αποτέλεσε ο καθορισμός της σκοπιμότητας του εν λόγω διλήματος.

Κατόπιν της αξιολόγησης των διαφόρων οικονομικών θεωρητικών ρευμάτων για τη σχέση μεταξύ ανάπτυξης και ανισοτήτων σε επίπεδο διαμόρφωσης πολιτικών προκύπτει η αναγκαιότητα να αντιμετωπιστεί η περιφερειακή πολιτική ως ένα ουσιαστικό και μόνιμο στοιχείο – συστατικό της γενικότερης πολιτικής, σε αντίθεση με την επικρατούσα άποψη των Νεοκλασικών ότι η περιφερειακή πολιτική πρέπει να έχει μεταβατικό χαρακτήρα, δεδομένης της σύγκλισης που θα προκύψει ως συνέχεια της αναπτυξιακής πολιτικής. **Συνεπώς η επιδίωξη της μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων πρέπει να αποτελεί βασική συνιστώσα κατά την οργάνωση των εκάστοτε συστημάτων χωρικού σχεδιασμού.**



### 3.1. Γενικά.

3.1.1. Το προηγούμενο κεφάλαιο αποσκοπούσε στη συνοπτική εξέταση των διαστάσεων του διλλήματος αποτελεσματικότητα ή ισότητα, ενώ παράλληλα θα αναφέρθηκε στα στοιχεία εκείνα της θεωρίας που το πλαισιώνουν. Κατόπιν της εξέτασης των εμπειρικών δεδομένων που προέκυψαν από την διαδικασία μετάβασης των Βαλκανικών χωρών και ειδικότερα των χωρών μελέτης προκύπτει η αναγκαιότητα η επιδίωξη της μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων να αποτελεί βασική συνιστώσα κατά την οργάνωση των εκάστοτε συστημάτων χωρικού σχεδιασμού.

3.1.2. Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετασθεί το ευρύτερο πλαίσιο εντός του οποίου οι χώρες μελέτης οφείλουν να αναπτύξουν τα εθνικά τους συστήματα χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού. Το αυτό πλαίσιο αποτελείται από την περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε.. Συγκεκριμένα, οι χώρες μελέτης οφείλουν να εναρμονίσουν τα εθνικά συστήματα χωρικού σχεδιασμού, πιστοποίησης και ελέγχου με τα αντίστοιχα των υπολοίπων χωρών της κοινότητας, τόσο για να διευκολύνουν την συνεργασία με αυτές όσο και για να προωθήσουν την διαδικασία της σύγκλισης τους με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, μέσω της απορρόφησης των διαθέσιμων κοινοτικών κονδυλίων. Πέραν της συνοπτικής παρουσίασης των αρχών, των στόχων και των μεγεθών της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε., βασική αντικειμενική επιδίωξη του παρόντος κεφαλαίου είναι η παρουσίαση των απαιτήσεων της Ε.Ε. για την ανάπτυξη των κατάλληλων θεσμικών οργάνων παρακολούθησης και ελέγχου των εκάστοτε προγραμμάτων. Η σκοπιμότητα της παραπάνω παρουσίασης έγκειται στο γεγονός ότι τα εκάστοτε εθνικά συστήματα χωρικού σχεδιασμού θα αναλάβουν κεντρικό ρόλο αποτελώντας συνδετικό κρίκο και ενδεχομένως απαρτίζοντας σε μεγάλο βαθμό τον εν πολλοίς εννιαίο μηχανισμό σχεδίασης, υλοποίησης και ελέγχου που αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ομαλή εφαρμογή των προγραμμάτων της Ε.Ε..

### 3.2. Η Περιφερειακή Πολιτική της ΕΕ.

#### 3.2.1. Γενικά.

Η ένωση 27 κρατών μελών υπό το πρίσμα μίας κοινότητας, της Ευρωπαϊκής, και η συνεπακόλουθη δημιουργία μια εσωτερική αγορά 493 εκατομμυρίων πολιτών, είναι αναμενόμενο να αυξάνει τόσο τα εν γένει επίπεδα ανομοιογένειας που παρουσιάζονται όσο και τις οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες μεταξύ αφενός των κρατών αυτών και αφετέρου των 268 περιφερειών τους, οι οποίες υφίστανται εφόσον η 1 στις 4 περιφέρειες της Ε.Ε. διαθέτει κ.κ. ΑΕΠ μικρότερο του 75% του κοινοτικού μέσου όρου (Διάγραμμα 3.1.).

Διάγραμμα 3.1 : Κατά Κεφαλή ΑΕΠ ΕΕ-27



Πηγή : European Commission, [www.europe.eu](http://www.europe.eu)

Η κατάργηση των εν λόγω οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων αποτελεί άλλωστε και το λόγο ύπαρξης της περιφερειακή πολιτικής της ΕΕ. Το παραπάνω πλαίσιο αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη πραγματικής αλληλεγγύη στην Ευρωπαϊκή Ένωση με τη διασφάλιση οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Χάρη στην προσέγγιση που ακολουθείται, -η οποία εντάσσεται εντός των γενικών προτεραιοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της οικονομικής

ανάπτυξης και της απασχόλησης-, η περιφερειακή πολιτική προσδίδει προστιθέμενη αξία στα προγράμματα που υλοποιούνται στις διάφορες περιφέρειες. Συνεισφέρει με τη χρηματοδότηση συγκεκριμένων έργων προς όφελος των περιφερειών, των πόλεων και των κατοίκων τους. Ανώτερος στόχος του όλου προγράμματος είναι να αποκτήσουν οι περιφέρειες τη δυνατότητα να συμβάλλουν στην ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα και να ανταλλάσσουν ιδέες και πρακτικές για τη βελτίωση τους.

### 3.2.2. Στόχοι της Περιφερειακής Πολιτικής.

Το όλο πλέγμα των στόχων και αντικειμενικών επιδιώξεων της περιφερειακής πολιτικής της Ε.Ε. αρθρώνεται γύρω από τρεις στόχους-πυλώνες : τη σύγκλιση, την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση και τέλος την ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία. Τα θεσμικά όργανα που αναπτύχθηκαν για να συμβάλλουν στην επίτευξη των παραπάνω στόχων είναι : το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και το Ταμείο Συνοχής. Η σχέση μεταξύ των στόχων και των θεσμικών οργάνων υλοποίησης – χρηματοδότησης φαίνεται παρακάτω στο Σχήμα 3.1.

Πίνακας 3.1. : Στόχοι - Ταμεία

Στόχοι	Ταμεία		
Σύγκλιση	ΕΤΠΑ	ΕΚΤ	Ταμείο Συνοχής
Περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση	ΕΤΠΑ	ΕΚΤ	
Ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία	ΕΤΠΑ		

Η βασική ιδέα του στόχου που αναφέρεται στη «**σύγκλιση**» είναι η προώθηση των συνθηκών που ευνοούν την ανάπτυξη οδηγώντας έτσι σε πραγματική σύγκλιση των λιγότερο αναπτυγμένων κρατών μελών και περιφερειών. Στην ΕΕ-27 ο στόχος αυτός αφορά αφενός 84

Πηγή : European Commission, [www.europe.eu](http://www.europe.eu)

περιφέρειες που ανήκουν σε 17 Κράτη-μέλη με συνολικό πληθυσμό 154 εκατομμυρίων, των οποίων το κατά κεφαλήν ΑΕγχΠ είναι μικρότερο του 75% του κοινοτικού μέσου όρου και αφετέρου 16 άλλες περιφέρειες με 16,4 εκατομμύρια κατοίκους των οποίων το ΑΕγχΠ υπερβαίνει ελάχιστα το σχετικό όριο λόγω των στατιστικών αλλαγών που έφερε η διεύρυνση της ΕΕ. Το ύψος των χρηματοδοτήσεων που θα διατεθούν στο στόχο «σύγκλιση», αντιπροσωπεύουν το 81,5% του συνόλου των κονδυλίων και ανέρχονται σε 282,8 δισεκατομμύρια ευρώ.

Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της ελκυστικότητας των περιφερειών καθώς και της απασχόλησης επιδιώκεται μέσω του στόχου **«περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση»**. Η προσπάθεια επίτευξης του παραπάνω στόχου γίνεται μέσω μιας διττής προσέγγισης. Αρχικά επιδιώκεται η υποβοήθηση των περιφέρειων μέσω των προγραμμάτων ανάπτυξης, ώστε αυτές να προβλέπουν και να προωθούν τις οικονομικές αλλαγές μέσω της καινοτομίας και της προαγωγής της κοινωνίας της γνώσης, της επιχειρηματικότητας, της προστασίας του περιβάλλοντος και της βελτίωσης της προσβασιμότητας. Στη συνέχεια, ο στόχος εστιάζει στη δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων εργασίας με την προσαρμογή του εργατικού δυναμικού και με τις επενδύσεις στους ανθρώπινους πόρους. Στην ΕΕ-27 θα είναι επιλέξιμες συνολικά 168 περιφέρειες 19 κρατών μελών, οι οποίες αριθμούν 314 εκατομμύρια κατοίκους. Εδώ κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί ότι τα προγράμματα Urban II και Equal που προηγήθηκαν χρονικά έχουν ενσωματωθεί στους στόχους «σύγκλιση» και «περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση». Ο στόχος που αφορά στην **ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία** αποσκοπεί στην προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας με την ανάπτυξη κοινών τοπικών και περιφερειακών πρωτοβουλιών σε συνδυασμό τόσο με τη διεθνική συνεργασία που αποβλέπει στην επίτευξη ολοκληρωμένης εδαφικής ανάπτυξης, όσο και με τη διαπεριφερειακή συνεργασία και την ανταλλαγή εμπειριών. Ο πληθυσμός που ζει σε διασυνοριακές περιοχές ανέρχεται σε 181,7 εκατ. (37,5% του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ), ενώ όλες οι περιφέρειες και οι πολίτες της ΕΕ καλύπτονται από μία από τις υπάρχουσες 13 περιοχές διεθνικής συνεργασίας. Στον εν λόγω στόχο έχουν ενσωματωθεί τα διδάγματα και οι πρακτικές που προέκυψαν από την παλαιότερη κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG.

### 3.2.3. Η Χωρική Διάσταση των Στόχων – Οι Επιλέξιμες Περιφέρειες .

Ο προσδιορισμός των γεωγραφικά επιλέξιμων περιφέρειων, από την Επιτροπή γίνεται με τη χρησιμοποίηση στατιστικών στοιχείων των οποίων η συλλογή, η επεξεργασία και η αξιολόγηση γίνεται στη βάση χωρικών ομάδων περιφερειών (NUTS). Για την αποφυγή απότομων αλλαγών μεταξύ δύο περιόδων προγραμματισμού έχουν θεσπιστεί προσωρινά καθεστώτα ενίσχυσης των περιφερειών, οι οποίες ελάμβαναν σημαντική βοήθεια πριν από τη διεύρυνση.



### 3.2.3.1. Ταμείο Συνοχής.

Επιλέξιμα για το Ταμείο Συνοχής είναι τα κράτη των οποίων το ΑΕΠ (ακαθάριστο εθνικό προϊόν) είναι κατώτερο από το 90% του κοινοτικού μέσου όρου. Συνεπώς όπως προκύπτει από την αξιολόγηση των διαφόρων κρατών με βάση το ΑΕΠ της ΕΕ-25, επιλέξιμες είναι όλες οι περιφέρειες των παρακάτω κρατών : Βουλγαρία, Τσεχική Δημοκρατία, Εσθονία, Ελλάδα, Κύπρος, Λεττονία, Λιθουανία, Ουγγαρία, Μάλτα, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβενία , και Σλοβακία . Για τα κράτη που θα περιλαμβάνονταν μεταξύ των επιλέξιμων για το Ταμείο Συνοχής αν το κατώτατο όριο είχε παραμείνει στο 90% του μέσου ΑΕΠ της ΕΕ των 15, ήτοι η Ισπανία, εφαρμόζεται όπως προαναφέρθηκε μεταβατικό καθεστώς με φθίνουσα κλίμακα.

### 3.2.3.2. Στόχος Σύγκλιση.

Οι περιφέρειες ,επιπέδου NUTS 2, των οποίων το κατά κεφαλή ΑΕγχΠ είναι κατώτερο από το 75 % του κοινοτικού μέσου όρου είναι επιλέξιμες για τον στόχο «σύγκλιση»:

- **Βουλγαρία:** όλη η επικράτεια
- **Τσεχική Δημοκρατία:** Střední Čechy, Jihozápad, Severozápad, Severovýchod, Jihovýchod, Střední Morava, Moravskoslezsko
- **Γερμανία:** Brandenburg-Nordost, Mecklenburg-Vorpommern, Chemnitz, Dresden, Dessau, Magdeburg, Thüringen
- **Εσθονία:** όλη η επικράτεια
- **Ελλάδα:** Ανατολική Μακεδονία, Θράκη, Θεσσαλία, Ήπειρος, Νήσοι του Ιονίου, Δυτική Ελλάδα, Πελοπόννησος, Βόρειο Αιγαίο, Κρήτη
- **Ισπανία:** Andalucía, Castilla-La Mancha, Extremadura, Galicia
- **Γαλλία:** Guadeloupe, Guyane, Martinique, Réunion
- **Ουγγαρία:** Közép-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl, Dél-Dunántúl, Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Alföld
- **Ιταλία:** Calabria, Campania, Puglia, Sicilia
- **Λεττονία:** όλη η επικράτεια
- **Λιθουανία:** όλη η επικράτεια
- **Μάλτα:** όλη η νήσος

- **Πολωνία:** όλη η επικράτεια
- **Πορτογαλία:** Norte, Centro, Alentejo, Região Autónoma dos Açores
- **Ρουμανία:** όλη η επικράτεια
- **Σλοβενία:** όλη η επικράτεια
- **Σλοβακία:** Západné Slovensko, Stredné Slovensko, Východné Slovensko
- **Ηνωμένο Βασίλειο:** Cornwall and Isles of Scilly, West Wales and the Valleys.

Ενώ οι περιφέρειες στις οποίες εφαρμόζεται μεταβατικό καθεστώς με φθίνουσα κλίμακα («phasing-out»), είναι :

- **Βέλγιο:** Province du Hainaut
- **Γερμανία:** Brandenburg-Südwest, Lüneburg, Leipzig, Halle
- **Ελλάδα:** Κεντρική Μακεδονία, Δυτική Μακεδονία, Αττική
- **Ισπανία:** Ciudad Autónoma de Ceuta, Ciudad Autónoma de Melilla, Principado de Asturias, Región de Murcia
- **Ιταλία:** Basilicata
- **Αυστρία:** Burgenland
- **Πορτογαλία:** Algarve
- **Ηνωμένο Βασίλειο:** Highlands and Islands.

#### 3.2.3.2. Στόχος Περιφερειακή Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση.

Οι περιφέρειες που δεν καλύπτονται ούτε από τον στόχο "σύγκλιση" ούτε από τη μεταβατική στήριξη (περιφέρειες NUTS 1 ή NUTS 2 σύμφωνα με τα κράτη μέλη), είναι επιλέξιμες για τον στόχο «ανταγωνιστικότητα και απασχόληση». Την τρέχουσα περίοδο παρέχεται μεταβατική στήριξη με φθίνουσα κλίμακα («phasing-in») μέχρι το 2013 στις περιφέρειες NUTS 2 που καλύπτονταν από τον πρώην στόχο 1, αλλά των οποίων το ΑΕΠ υπερβαίνει το 75 % του μέσου ΑΕΠ της ΕΕ των 15. Οι παραπάνω επιλέξιμες περιφέρειες για μεταβατική στήριξη στο πλαίσιο του στόχου «ανταγωνιστικότητα και απασχόληση», είναι :

- **Ιρλανδία:** Border, Midland and Western
- **Ελλάδα:** Sterea Ellada, Notio Aigaio

- **Ισπανία:** Canarias, Castilla y León, Comunidad Valenciana
- **Ιταλία:** Sardegna
- **Κύπρος:** όλη η επικράτεια
- **Ουγγαρία:** Közép-Magyarország
- **Πορτογαλία:** Região Autónoma da Madeira
- **Φινλανδία:** Itä-Suomi
- **Ηνωμένο Βασίλειο:** Merseyside, South Yorkshire.

### 3.2.3.2. Στόχος Ευρωπαϊκή Εδαφική Συνεργασία.

Η διασυνοριακή συνεργασία αφορά τις περιφέρειες του επιπέδου NUTS 3 που βρίσκονται κατά μήκος των εσωτερικών χερσαίων συνόρων και ορισμένων εξωτερικών χερσαίων συνόρων, καθώς και όλες τις περιφέρειες NUTS 3 που βρίσκονται κατά μήκος των θαλασσίων συνόρων και σε απόσταση 150 χλμ. από αυτά, παράλληλα στο πλαίσιο της διαπεριφερειακής συνεργασίας είναι επιλέξιμες όλες οι περιφέρειες της Ευρώπης.

### *3.2.4. Διαθέσιμα Ποσά..*

Η Επιτροπή προβαίνει σε ετήσια ενδεικτική κατανομή ανά κράτος μέλος, με βάση τα ακόλουθα κριτήρια: επιλέξιμος πληθυσμός, εθνική ευημερία, περιφερειακή ευημερία και ποσοστό ανεργίας. Κάθε κράτος αποφασίζει στη συνέχεια πώς θα κατανείμει τις πιστώσεις ανά περιφέρεια, λαμβάνοντας υπόψη τη γεωγραφική επιλεξιμότητα. Η ενίσχυση που χορηγείται στα νέα κράτη μέλη -μεταξύ των οποίων η Βουλγαρία και Ρουμανία-, θα είναι κατά 166% ανώτερη (κατά ετήσιο μέσον όρο) από την ενίσχυση της προηγούμενης περιόδου προγραμματισμού, ενώ η βοήθεια για την Ευρώπη των 15 θα είναι μειωμένη κατά 30%. Τα διαθέσιμα ποσά ανά χώρα και ανά έτος για την περίοδο 2007-2013 φαίνονται στους Πίνακες 3.2 και 3.3.

Πίνακας 3.2. : Κατανομή των Πιστώσεων ανά Κράτος και Στόχο

	Convergence Objective			Regional Competitiveness and Employment Objective		European Territorial Cooperation Objective	Total
	Cohesion Fund	Convergence	Statistical Phasing-out	Phasing-in	Regional Competitiveness and Employment		
België/Belgique			638		1 425	194	2 258
Bulgaria	2 283	4 391				179	6 853
Ceska Republica	8 819	17 064			419	389	26 692
Denmark					510	103	613
Deutschland		11 864	4 215		9 409	851	26 340
Eesti	1 152	2 252				52	3 456
Ellas	3 697	9 420	6 458	635		210	20 420
España	3 543	21 054	1 583	4 956	3 522	559	35 217
France		3 191			10 257	872	14 319
Ireland				458	293	151	901
Italia		21 211	430	972	5 353	846	28 812
Kypros	213			399		28	640
Latvija	1 540	2 991				90	4 620
Lietuva	2 305	4 470				109	6 885
Luxembourg					50	15	65
Magyarország	8 642	14 248		2 031		386	25 307
Malta	284	568				15	855
Nederland					1 660	247	1 907
Österreich			177		1 027	257	1 461
Polska	22 176	44 377				731	67 284
Portugal	3 060	17 133	280	448	490	99	21 511
Slovenija	1 412	2 689				104	4 205
Slovensko	3 899	7 013			449	227	11 588
Suomi-Finland				545	1 051	120	1 716
Sverige					1 626	265	1 891
United Kingdom		2 738	174	965	6 014	722	10 613
Romania	6 552	12 661				455	19 668
Interregional						445	445
Technical Assistance							868
<b>Total</b>	<b>69 578</b>	<b>199 322</b>	<b>13 955</b>	<b>11 409</b>	<b>43 556</b>	<b>8 723</b>	<b>347 410</b>

Πηγή : European Commission, [www.europe.eu](http://www.europe.eu)

Πίνακας 3.3. : Κατανομή των Πιστώσεων ανά Κράτος και Έτος για την Περίοδο 2007-2013

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Total 2007-2013
België/Belgique	366.756.008	353.108.905	338.863.166	324.002.185	308.411.217	291.967.309	274.742.281	2.257.851.071
Bulgaria	514.438.665	737.395.668	991.807.428	1.044.073.825	1.116.078.360	1.188.427.402	1.280.634.073	6.852.855.421
Ceska Republica	3.319.589.895	3.479.810.479	3.640.861.285	3.809.477.285	3.978.225.539	4.148.329.123	4.317.361.985	26.691.655.591
Denmark	82.161.566	83.852.733	85.627.577	87.489.747	89.392.151	91.283.768	93.215.294	613.022.836
Deutschland	3.864.753.567	3.696.945.314	3.729.709.000	3.783.089.632	3.796.272.804	3.828.502.786	3.860.503.462	26.339.756.565
Eesti	376.530.807	409.974.514	446.440.649	486.201.728	530.028.620	577.833.150	628.833.031	3.455.842.499
Ellas	3.085.468.135	3.027.319.247	2.965.710.146	2.900.527.687	2.831.551.640	2.814.192.926	2.795.007.243	20.419.777.024
España	6.295.188.221	6.754.627.341	5.190.294.720	4.713.797.783	4.445.327.645	4.421.932.299	4.395.823.005	35.216.991.014
France	1.922.675.353	1.961.674.885	2.002.022.276	2.043.766.980	2.086.380.661	2.129.290.347	2.173.081.869	14.318.892.371
Ireland	211.627.916	180.726.400	149.539.883	115.030.041	80.120.385	81.798.584	83.511.860	901.355.069
Italia	4.003.583.379	4.035.089.698	4.066.774.676	4.098.643.256	4.130.159.869	4.202.150.122	4.275.367.920	28.811.768.920
Kypros	167.460.708	139.211.882	109.772.622	79.106.741	47.170.317	48.127.525	49.104.156	639.953.951
Latvija	508.251.652	554.225.772	603.897.967	655.705.280	709.399.722	765.395.661	823.567.165	4.620.443.219
Lietuva	767.739.913	833.413.967	902.450.438	975.204.912	1.052.189.488	1.134.996.617	1.219.008.746	6.884.984.081
Luxembourg	8.756.085	8.935.186	9.122.005	9.316.863	9.515.866	9.714.797	9.917.880	65.278.682
Magyarország	3.035.954.279	3.229.332.901	3.437.663.559	3.625.536.814	3.784.266.354	3.990.564.801	4.204.078.399	25.307.396.907
Malta	114.475.489	117.159.483	119.794.709	122.608.369	125.071.775	127.157.676	129.091.993	855.359.494
Nederland	255.620.372	260.876.756	266.388.003	272.165.145	278.066.817	283.939.844	289.936.565	1.906.993.502
Österreich	201.773.292	203.999.556	206.307.685	208.701.529	211.108.607	213.450.462	215.801.550	1.461.142.681
Polska	8.129.584.408	8.664.528.631	9.213.686.770	9.441.366.926	10.023.359.218	10.605.029.586	11.206.694.227	67.284.249.766
Portugal	2.971.583.274	3.005.027.735	3.038.715.640	3.072.645.240	3.106.716.534	3.140.821.551	3.175.049.081	21.510.558.055
Slovenija	554.581.636	569.325.544	584.455.520	599.981.475	615.894.663	632.185.174	648.880.924	4.205.304.956
Slovensko	1.299.788.507	1.407.175.683	1.526.146.266	1.662.255.913	1.785.126.023	1.906.825.787	2.000.586.316	11.587.904.495
Suomi-Finland	263.006.045	257.565.814	251.850.073	245.850.925	239.511.072	232.769.086	225.661.616	1.716.214.631
Sverige	253.908.702	259.066.457	264.410.131	269.946.722	275.599.013	281.283.274	287.084.668	1.891.298.967
United Kingdom	1.816.477.615	1.575.843.140	1.533.475.408	1.489.332.118	1.442.809.705	1.465.894.632	1.489.325.826	10.613.158.444
Romania	1.335.023.856	1.915.639.995	2.576.314.547	3.092.046.613	3.330.472.625	3.580.270.525	3.837.878.891	19.667.647.052
Interregional	46.390.403	49.483.076	54.889.060	62.743.816	70.890.806	76.995.260	83.315.535	444.707.956
Technical Assistance	113.408.759	117.459.544	121.200.980	122.888.158	126.925.914	130.992.625	134.822.683	867.698.663
<b>Total</b>	<b>45.486.558.504</b>	<b>46.888.796.307</b>	<b>48.427.192.190</b>	<b>49.393.483.709</b>	<b>50.626.023.430</b>	<b>52.400.122.497</b>	<b>54.187.887.246</b>	<b>347.410.063.883</b>

Πηγή : European Commission, www.europe.eu

### 3.2.5. Δημοσιονομική Διαχείριση.

Αν και οι πόροι των διαρθρωτικών ταμείων περιλαμβάνονται στον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο τρόπος με τον οποίο δαπανώνται αποτελεί κοινή αρμοδιότητα της Επιτροπής και των κυβερνήσεων των κρατών μελών. Συγκεκριμένα:

- Η Επιτροπή μετά την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων, εγκρίνει τα αναπτυξιακά προγράμματα που προτείνουν τα κράτη μέλη και χορηγεί τις σχετικές πιστώσεις.
- Τα κράτη μέλη και οι αντίστοιχες περιφέρειες διαχειρίζονται τα προγράμματα, διασφαλίζοντας την υλοποίησή τους και επιλέγοντας τα επί μέρους έργα, τα οποία στη συνέχεια ελέγχουν και αξιολογούν.
- Η Επιτροπή εποπτεύει την παρακολούθηση των προγραμμάτων και εξακριβώνει την καταλληλότητα των συστημάτων ελέγχου που έχουν θεσπιστεί, ενώ στη συνέχεια δεσμεύει και καταβάλλει τις δαπάνες που έχουν πιστοποιηθεί.

Για **κάθε επιχειρησιακό πρόγραμμα**, το κράτος μέλος είναι υποχρεωμένο να ορίσει **μια διαχειριστική αρχή** (εθνική, περιφερειακή ή τοπική δημόσια αρχή ή δημόσιο ή ιδιωτικό φορέα που διαχειρίζεται το επιχειρησιακό πρόγραμμα), **μια αρχή πιστοποίησης** (εθνική, περιφερειακή ή τοπική δημόσια αρχή ή δημόσιο ή ιδιωτικό φορέα που πιστοποιεί τις καταστάσεις δαπανών και τις αιτήσεις πληρωμής προτού αποσταλούν στην Επιτροπή) και **μια αρχή ελέγχου** (εθνική, περιφερειακή ή τοπική δημόσια αρχή ή οντότητα που έχει οριστεί για κάθε επιχειρησιακό πρόγραμμα και είναι υπεύθυνη για τον έλεγχο της αποτελεσματικής λειτουργίας του συστήματος διαχείρισης και ελέγχου).

### 3.3. Συμπεράσματα.

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου ήταν η εξέταση της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ, ως του ευρύτερου πλαισίου εντός του οποίου οι χώρες μελέτης οφείλουν να αναπτύξουν τα εθνικά τους συστήματα χωρικού και οικονομικού σχεδιασμού, εναρμονίζοντας τα εθνικά τους συστήματα χωρικού σχεδιασμού, πιστοποίησης και ελέγχου με τα αντίστοιχα των υπολοίπων χωρών της κοινότητας για να προωθήσουν την διαδικασία της σύγκλισης τους με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, μέσω της

απορρόφησης των διαθέσιμων κοινοτικών κονδυλίων.

Τα εθνικά συστήματα χωρικού σχεδιασμού **απαιτείται να καταλαμβάνουν κεντρική θέση μεταξύ των λοιπών συστημάτων που απαιτείται να αναπτυχθούν για τη διασφάλιση της εύρυθμης και απρόσκοπτης υλοποίησης των κοινοτικών προγραμμάτων και χρηματοδοτήσεων.** Συγκεκριμένα, κατά τη φάση της διαπραγμάτευσης και αρχικής έγκρισης από την επιτροπή τα εξεταζόμενα συστήματα αποτελούν **βασικά θεσμικά όργανα με ουσιαστική συμβολή κατά τη διαδικασία επιλογής της χωρικής διάστασης των επιμέρους έργων που τελικά θα χρηματοδοτηθούν από την εθνική κυβέρνηση.**

Στη συνέχεια κατά τη φάση της υλοποίησης των διαφόρων προγραμμάτων το σύστημα χωρικού σχεδιασμού οφείλει να αποτελεί **τεχνικό σύμβουλο τόσο της διαχειριστικής αρχής όσο και της αρχής πιστοποίησης.**

## ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ



### ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

### ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ : ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

#### 4.1. Γενικά.

4.1.1. Στο πρώτο μέρος της εργασίας εξετάστηκαν διαδοχικά τα κύρια σημεία της ιστορικής εξέλιξης του πολιτικοοικονομικού συστήματος των χωρών μελέτης (Βουλγαρίας και Ρουμανίας), σε δύο περιόδους, από το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου μέχρι την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού στο τέλος της δεκαετίας του 1980 και εν συνεχεία η περίοδος μέχρι το 2007 (ουσιαστικά μέχρι σήμερα), εν συνεχεία εξετάστηκαν οι διαστάσεις του διλήματος "αποτελεσματικότητα ή ισότητα", ενώ παράλληλα θα έγινε αναφορά στα στοιχεία εκείνα της θεωρίας που το πλαισιώνουν, σε μία προσπάθεια να καθορισθεί η σκοπιμότητα της αναφοράς στο εν λόγω διλήμμα κατά την ανάπτυξη ενός συστήματος χωρικού σχεδιασμού, ενώ τέλος εξετάστηκε η περιφερειακή πολιτική της Ε.Ε., η οποία αποτελεί το ευρύτερο πλαίσιο εντός του οποίου οι χώρες μελέτης οφείλουν να αναπτύξουν τα εθνικά τους συστήματα χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού.

Από την παραπάνω μελέτη επιδιώχθηκε η ιστορική διερεύνηση τόσο των συνθηκών και αιτιών δημιουργίας των ενδογενών χαρακτηριστικών – αδυναμιών που ενδεχομένως -υπό τη μορφή κληρονομικής καταβολής- να χαρακτηρίζουν τα συστήματα χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού των χωρών μελέτης, όσο και της δημιουργίας των προκλήσεων - δυσχερειών που αυτά καλούνται κατά κύριο λόγο να επιλύσουν, ενώ παράλληλα επιδιώχθηκε η αξιολόγηση υπό το πρίσμα των εμπειρικών δεδομένων που προέκυψαν από την περιοχή των Βαλκανίων, της βασικής αντιπαράθεσης μεταξύ των διαφόρων οικονομικών θεωρητικών ρευμάτων για τη σχέση μεταξύ ανάπτυξης και ανισοτήτων, ώστε να διαπιστωθεί εάν τα συστήματα χωρικού σχεδιασμού πρέπει να αποτελούν συνιστώσες της προσπάθειας μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων. Τέλος παρουσιάστηκαν οι απαιτήσεις της Ε.Ε. για την ανάπτυξη των κατάλληλων θεσμικών οργάνων παρακολούθησης και ελέγχου των εκάστοτε προγραμμάτων ενώ αναδείχθηκε ο κεντρικός ρόλος τον οποίο τα εκάστοτε εθνικά συστήματα χωρικού σχεδιασμού οφείλουν να αναλάβουν, αποτελώντας



συνδετικό κρίκο και ενδεχομένως απαρτίζοντας σε μεγάλο βαθμό τον εν πολλοίς εννιαίο μηχανισμό σχεδίασης, υλοποίησης και ελέγχου των προγραμμάτων της Ε.Ε..

4.1.2. Στο παρόν κεφάλαιο θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην παρουσίαση των συνθηκών που επικρατούν στη Βουλγαρία. Η εν λόγω παρουσίαση θα έχει διττό χαρακτήρα. Αφενός θα σκιαγραφήσει την οικονομική κατάσταση που επικρατεί στη χώρα και τις επεκτάσεις της στο εκάστοτε κοινωνικό γίνεσθαι. Δεδομένης της ευρύτητας της παραπάνω θεματολογίας, η αντικειμενική επιδίωξη της εργασίας είναι η ανάδειξη της σοβαρότητας των προβλημάτων περιφερειακών ανισοτήτων που αντιμετωπίζει η χώρα και η εν συνεχεία αυτεπάγγελτα συνεπαγόμενη σπουδαιότητα αυτών κατά τη διαδικασία χωρικού σχεδιασμού. Η επιτυχής προσέγγιση του παραπάνω ζητήματος αποκαλύπτει στην ουσία και τη σκοπιμότητα του δεύτερου τμήματος του παρόντος κεφαλαίου, που δεν είναι άλλη από τη διερεύνηση αυτής της ίδιας της σχέσης μεταξύ των συστημάτων χωρικού σχεδιασμού και περιφερειακής ανάπτυξης στη χώρα.

#### **4.2. Η Μακροοικονομική Κατάσταση.**

Η οικονομική πολιτική στη Βουλγαρία διαρθρώθηκε ριζικά κατά τη διαδικασία της μετάβασης από την κατευθυνόμενη στην οικονομία της αγοράς. Ο βασικός αντικειμενικός σκοπός της από το 1997 και μετά είναι η καλλιέργεια ενός κλίματος μακροοικονομικής σταθερότητας το οποίο αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την περαιτέρω ανάπτυξη. Το προαναφερθέν κλίμα σταθερότητας κατά την περίοδο της ενταξιακής διαδικασίας στηρίχθηκε σε τέσσερις βασικούς πυλώνες, τη σταθερότητα της ισοτιμίας του εθνικού νομίσματος, την ανάπτυξη του τραπεζικού συστήματος, την υιοθέτηση μίας αυστηρής νομισματικής πολιτικής για τη μείωση των ελλειμμάτων και τις δομικές αλλαγές θεσμικών οικονομικών οργάνων με σκοπό τη βελτίωση της αποδοτικότητας τους.

Μετά το αρχικό σοκ της μετάβασης, η απελευθέρωση των αγορών, οι ιδιωτικοποιήσεις των έως τότε δημοσίων επιχειρήσεων και η απορρύθμιση των φυσικών μονοπωλίων που υφίστανται έχουν επιτρέψει την δημιουργία μίας στοιχειώδους μεν, αλλά λειτουργικής δε οικονομίας της αγοράς (European Commission, 2002), η οποία κατάφερε να αποκαταστήσει ένα τμήμα των -συνεπεία της μετάβασης- απωλειών του κ.κ. ΑΕΠ (6,6% βελτίωση του κ.κ. ΑΕΠ κατά την περίοδο 2001-2006) (NSI, 2007).

Πάραυτα ο δρόμος που απομένει να διανυθεί προς την κατεύθυνση της σύγκλισης με τον κοινοτικό μέσο όρο είναι εξαιρετικά μακρύς. Αυτό καθίσταται απόλυτα κατανοητό εάν αναλογιστούμε ότι το μέσο κ.κ. ΑΕΠ στη Βουλγαρία ανέρχεται μόλις στο 32,1% της ΕΕ-25 (Eurostat, 2007).

Το μερίδιο των επενδύσεων στην αύξηση του ΑΕΠ αυξήθηκε από 15,7% το 2000, σε 23,8% το 2005, συγκρινόμενο με το 19,9% της ΕΕ-25. Στην προαναφερθείσα αύξηση οδήγησε τόσο το κλίμα μακροοικονομικής σταθερότητας που καλλιεργήθηκε, όσο και η εξέλιξη των θεσμικών αλλαγών που προώθησε η χώρα, τα οποία βελτίωσαν την εικόνα της οικονομίας αλλά και της χώρας γενικότερα στο εξωτερικό αυξάνοντας τη ροή των Ξένων Επενδύσεων, η οποία ανήλθε στο ποσό των 9,4 δισ. Ευρώ κατά την περίοδο 2000-2005 (NSRF, 2007).

Επιπρόσθετη ανάλυση των στοιχείων που διατίθενται από τη EUROSTAT, αποκαλύπτει ότι παρά το γεγονός ότι η παραγωγικότητα παραμένει σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα σε σχέση με την ΕΕ-25, αυτή ανήλθε δραστικά στον βιομηχανικό τομέα, οδηγώντας σε μείωση του εκάστοτε κόστους κατασκευής, με άμεση συνέπεια την αύξηση της παραγωγικότητας των παραγόμενων προϊόντων. Παράλληλα, ο τομέας των υπηρεσιών παρουσίασε υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, ακολουθώντας την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, κυρίως στους τομείς των επικοινωνιών, του εμπορίου, του τουρισμού και των χρηματοοικονομικών προϊόντων.

#### **4.3. Η Πρόκληση των Ανισοτήτων : Σύγκριση Αστικού – Αγροτικού Χώρου.**

Οι ευκαιρίες και οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν οι διάφορες πληθυσμιακές ομάδες στα βουλγαρικά αστικά κέντρα εμφανίζονται έντονα διαφοροποιημένες ανά περίπτωση. Οι εν λόγω διαφοροποιήσεις αποτελούν ουσιαστικά τον κυριότερο παράγοντα που απαξιώνει την ελκυστικότητα, ανταγωνιστικότητα και το εν γένει κοινωνικοοικονομικό κλίμα των αστικών κέντρων στη Βουλγαρία. Με ελάχιστες εξαιρέσεις –οι οποίες αφορούν τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας- ο πληθυσμός στα υπόλοιπα μικρά και μεσαία αστικά κέντρα φθίνει (NSRF Bulgaria, 2007), αποκαλύπτοντας μία αναστροφή στη διαδικασία αστικοποίησης τόσο σε ποιοτικό όσο και σε ποσοτικό επίπεδο, προκαλώντας παράλληλα αλυσιδωτές επιπτώσεις και στην πληθυσμιακή σύνθεση των λοιπών ημιαστικών και αγροτικών περιοχών. **Η κατάσταση αυτή πρέπει να ανατραπεί, ώστε τα μικρά και μεσαία αστικά κέντρα να**

αποτελέσουν φορείς ανάπτυξης και προώθησης της κοινωνικής συνοχής όχι μόνο σε αυτά τα ίδια αλλά και στις ευρύτερες περιοχές που αυτά βρίσκονται. Για το λόγο αυτό, τα αστικά κέντρα μικρού και μεσαίου μεγέθους θα πρέπει να αποτελούν το αντικείμενο μίας στοχευμένης, κατά περίπτωση, περιφερειακής πολιτικής που να αποσκοπεί στην ενίσχυση των εν λόγω αστικών κέντρων έναντι των μεγάλων αστικών κέντρων της χώρας, τα οποία λόγω των οικονομικών κλίμακας που διαθέτουν φαίνονται να απολαμβάνουν χαρακτηριστικά υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης. Μία προσέγγιση της χωρικής κατανομής των δημοσίων έργων που αφορούν τόσο υλικές όσο και άυλες υποδομές, αποκαλύπτει ότι ο προαναφερθέντας ρόλος των μικρών και μεσαίων αστικών κέντρων δεν υποστηρίζεται επαρκώς, εφόσον δεν προάγεται η λειτουργικότητά τους. Συγκεκριμένα, (National Development Plan, 2007) τόσο το επίπεδο των περιβαλλοντικών όσο και των οικιστικών υποδομών είναι απογοητευτικό, ενώ τα επίπεδα ποιότητας ζωής φαίνονται να είναι περισσότερο υποβαθμισμένα στις κεντρικές αλλά και προαστιακές περιοχές των πόλεων όπου κατά κύριο λόγο υφίστανται κατοικίες κοινωνικής πρόνοιας. Επιπρόσθετα, ο αστικός χώρος χαρακτηρίζεται από έντονη ασυνέχεια λόγω των βιομηχανικών εγκαταστάσεων που βρίσκονται μέσα στις πόλεις και καταλαμβάνουν πολύ μεγάλες εκτάσεις, αποτελώντας ουσιαστικά απαξιωμένο κτιριακό απόθεμα το οποίο είναι -λόγω της έλλειψης της απαραίτητης υποδομής και δημοσίων έργων- πολύ δύσκολο να αναβαθμισθεί ή έστω να επαναχρησιμοποιηθεί. Σε αυτό το πλαίσιο θεωρείται σχεδόν βέβαιο ότι, η πιθανή μελλοντική χωροθέτηση οικονομικών δραστηριοτήτων προστιθέμενης αξίας θα γίνει σε περιοχές διαφορετικές από τις προαναφερθείσες, προκαλώντας όχι μόνο τη συνεχιζόμενη περιβαλλοντική και οικιστική υποβάθμιση τους αλλά παράλληλα και την αντίστοιχη αναπτυξιακή, τόσο αυτών των ίδιων όσο και των περιοχών που βρίσκονται στην ευρύτερη χωρική γειτνίαση τους. Τα εν λόγω προβλήματα θα μπορούσαν να αποφευχθούν με την εκπόνηση και υλοποίηση εκτεταμένων προγραμμάτων αστικής αναγέννησης, τα οποία θα αποσκοπούν τόσο στην δημιουργία χώρων κατάλληλων για να φιλοξενήσουν παραγωγικές δραστηριότητες προστιθέμενης αξίας όσο και στην εν γένει αναβάθμιση των υπόψη περιοχών με τη δημιουργία χώρων πρασίνου και κοινωνικών παροχών, ικανών να φιλοξενήσουν αλλά και προάγουν ζητήματα που αφορούν τον πολιτισμό, την υγεία και την εκπαίδευση. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στις υποβαθμισμένες και εν πολλοίς απομονωμένες περιοχές κατοικίας της μειονότητας των Ρομά, οι οποίες φαίνονται να αποτελούν εμπόδιο στην προσπάθεια για

αστική ανάπτυξη προκαλώντας προβλήματα που σχετίζονται τόσο με την οικιστική πολιτική όσο και με την εν γένει ασφάλεια.

Εκτός από τα παραπάνω, απαραίτητη προϋπόθεση για την προαγωγή της κοινωνικής συνοχής και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού είναι η ανάπτυξη συστημάτων μεταφοράς ικανών για τη δημιουργία ικανοποιητικών συνδέσεων μεταξύ των πόλεων αλλά και δικτύων μεταφοράς μεταξύ των διαφόρων περιφερειακών κέντρων, εφόσον η κινητικότητα τόσο στο εσωτερικό όσο και μεταξύ αυτών είναι καθοριστικός παράγοντας του τρόπου οργάνωσης τόσο της εργασίας αλλά και της εν γένει ζωής των κατοίκων.

Δεδομένου ότι, η βελτίωση της προσβασιμότητας μεταξύ των αστικών κέντρων και των περιαστικών-αγροτικών περιοχών αποτελεί έναν από τους πλέον ασφαλείς τρόπους διάχυσης, των όποιων αναπτυξιακών αποτελεσμάτων απολαμβάνουν τα πρώτα, η συγκεκριμένη πολιτική ανάπτυξης των μεταφορικών και συγκοινωνιακών υποδομών καταλαμβάνει κεντρικό ρόλο στην προσπάθεια αντιμετώπισης του βασικού προβλήματος περιφερειακών ανισοτήτων που αντιμετωπίζει η Βουλγαρία και το οποίο εντοπίζεται στη σύγκριση των αναπτυξιακών επιπέδων του αστικού με τον αγροτικό χώρο.

Το παραπάνω πρόβλημα υπανάπτυξης των αγροτικών περιοχών αποτελεί στην ουσία και τη βάση του αναπτυξιακού προβλήματος ολόκληρης της χώρας. Η προσέγγιση του θέματος μέσω των ορισμών που έχει αναπτύξει ο OECD, καθιστά την παραπάνω σχέση περισσότερο ξεκάθαρη. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον OECD, στη Βουλγαρία υφίστανται είκοσι αγροτικές περιφέρειες επιπέδου NUTS 3, επτά ημιαστικές περιφέρειες και μία αστική, αυτή της Σόφιας, με αποτέλεσμα οι αγροτικές και ημιαστικές περιοχές να καλύπτουν το 98,8% της χώρας και να φιλοξενούν το 84,3% του συνολικού πληθυσμού της. Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι, το θεσμικό πλαίσιο της χώρας θεωρεί ως αγροτικές περιοχές αυτές στις οποίες καμμία πληθυσμιακή συγκέντρωση δεν υπερβαίνει τις 30.000 κατοίκους. Σύμφωνα λοιπόν με το εθνικό πλαίσιο διάκρισης αστικών – αγροτικών περιοχών, οι αγροτικές περιοχές καταλαμβάνουν το 81% της χώρας και το 42% του πληθυσμού της.

Από την ανάλυση των στοιχείων που αφορούν τις αναπτυξιακές επιδόσεις των αστικών και αγροτικών περιοχών (Bulgarian Statistical Year Book, 2001-2006 ), προκύπτει ότι το κ.κ. ΑΕΠ των κατοίκων των ημιαστικών και αγροτικών περιοχών είναι κατά 2,2 φορές χαμηλότερο του αντιστοίχου των αστικών περιοχών, ενώ παράλληλα όπως

άλλωστε ήταν αναμενόμενο οι αγροτικές περιοχές παρουσιάζουν σχεδόν απόλυτη εξάρτηση των οικονομιών τους από την αγροτική παραγωγική διαδικασία. Παράλληλα, οι αναπτυξιακές προσπάθειες των αγροτικών περιοχών φαίνεται να υπονομεύονται περαιτέρω από τις δυσμενείς για αυτές δημογραφικές εξελίξεις, η ένταση των οποίων είναι μεγαλύτερη από την αντίστοιχη παρατηρούμενη στα μικρά και μεσαία αστικά κέντρα. Συγκεκριμένα, κατά το 2004 (NSI-Population Statistics, 2005), ο καταγεγραμμένος πληθυσμός των αγροτικών περιοχών μειώθηκε κατά -10.4% σε σύγκριση με την αντίστοιχη μείωση του πληθυσμού των μικρών και μεσαίων αστικών κέντρων κατά -1.5%, ενώ βασικός παράγοντας για την εικόνα αυτή είναι η σχετική μείωση του ρυθμού των γεννήσεων στις αγροτικές περιοχές σε σύγκριση με τον αυξημένο ρυθμό θανάτων. Οι μεταναστευτικές εκροές ευθύνονται για το 2.9% της μείωσης του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών το 2004. η παραπάνω εικόνα εξεταζόμενη σε όρους εργατικού δυναμικού οδηγεί στο συμπέρασμα ότι μόνο το 57% του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών είναι οικονομικά ενεργό, σε αντίθεση με το 65% του πληθυσμού των αστικών κέντρων.

Η εξέταση των στοιχείων που αφορούν στην κατάσταση του εκπαιδευτικού συστήματος, αποδίδει μία ανάλογη εικόνα. Συγκεκριμένα, τα ποσοστά αναλφαβητισμού των αγροτικών περιοχών είναι διπλάσια των αντιστοίχων αστικών, ανερχόμενα σε 1,7% για τον πληθυσμό μεταξύ 25 και 64 ετών, ενώ παράλληλα, περίπου οι μισοί κάτοικοι των αγροτικών περιοχών δεν έχουν φοιτήσει σε καμία βαθμίδα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σε αντίθεση με το μόλις 20% των κατοίκων των αστικών περιοχών.

Τα εν λόγω χαμηλά επίπεδα μόρφωσης και επαγγελματικής κατάρτισης του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών, σε συνδυασμό με την προαναφερθείσα έλλειψη εναλλακτικών ευκαιριών απασχόλησης προκαλούν υψηλά επίπεδα ανεργίας που ανέρχονται σε 19%, σε σχέση με το 10% των αστικών περιοχών.

#### **4.4. Η Πρόκληση των Ανισοτήτων : Χωρική Διάσταση.**

Η Βουλγαρική Κυβέρνηση το 2004, εντός του πλαισίου της ενταξιακής στην ΕΕ διαδικασίας, κατένειμε τη χώρα σε έξι περιφέρειες, οι οποίες τροποποιήθηκαν περαιτέρω το 2006, ώστε να ανταποκρίνονται καλύτερα στο αναπτυξιακό πρότυπο της κάθεμίας σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που είχαν τεθεί από την κοινοτική οδηγία Νο. 1059/2003. Οι εν λόγω έξι περιφέρειες (Χάρτης 4.1), αποτελούν τις χωρικές ενότητες

Χάρτης 4.1. : Οι Περιφέρειες της Βουλγαρίας.



Πηγή : NSRF, 2007

που χρησιμοποιούνται σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων, από την εκπόνηση, τον προγραμματισμό, την εφαρμογή και των έλεγχο των κοινοτικών προγραμμάτων.

Από την εξέταση των στοιχείων που αφορούν τα βασικά οικονομικά στοιχεία των εν λόγω περιφερειών (Πίνακας 4.1) προκύπτει ότι η Νοτιοδυτική περιφέρεια στην οποία, μεταξύ άλλων, βρίσκεται και η πρωτεύουσα της χώρας η Σόφια, έχει σαφώς υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφέρειες, οι διαφορές μεταξύ των οποίων δεν παρουσιάζονται ιδιαίτερα έντονες. Σε αυτό το πλαίσιο η πόλη της Σόφιας, αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα λόγω του οποίου η Νοτιοδυτική περιφέρεια κατέχει το αναπτυξιακό προβάδισμα έναντι των υπολοίπων, εφόσον ένα σημαντικό τμήμα των υλικών και άυλων υποδομών της οικονομίας ολόκληρης της χώρας έχει εγκατασταθεί σε αυτή.

Οι διαδικασίες της δημογραφικής μείωσης και της γήρανσης του πληθυσμού παρά το γεγονός ότι υφίστανται σε όλες τις περιφέρειες εκτός από τη Νοτιοδυτική, εμφανίζονται να είναι ιδιαίτερα έντονες στην Βορειοδυτική και Βόρεια περιφέρεια. Η αύξηση του πληθυσμού της Νοτιοδυτικής περιφέρειας κατά 0,17% κατά την περίοδο 2001-2005, οφείλεται για άλλη μία φορά στην αύξηση του πληθυσμού της πρωτεύουσας Σόφιας.

Οι διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται στα επίπεδα ανεργίας είναι επίσης, περισσότερο έντονες στις Βόρειες περιφέρειες, εφόσον η Βορειοδυτική Περιφέρεια παρουσιάζει τα υψηλότερα επίπεδα ανεργίας, τα οποία το 2005 ήταν 1,5 φορά υψηλότερα από τον εθνικό μέσο όρο. Παράλληλα, η εξέταση των στοιχείων που αφορούν την “ποιοτική” διάσταση της ανεργίας αποκαλύπτει ότι η Βουλγαρία διαθέτει μερικά από τα υψηλότερα ποσοστά άνεργων γυναικών και μακροχρόνια άνεργων μεταξύ των περιφερειών ολόκληρης της ΕΕ.

Η χωρική κατανομή των επενδύσεων στη χώρα εμφανίζεται είναι εξαιρετικά ανομοιόμορφη, με την Νοτιοδυτική Περιφέρεια να προσελκύει το 50% των συνολικών επενδύσεων που γίνονται στη χώρα, δεδμεμένου ότι ένας μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον βιομηχανικό αλλά και στον τομέα των υπηρεσιών έχουν την τάση να χωροθετούνται στην πόλη της Σόφιας. Τα μειωμένα επίπεδα επενδύσεων που γίνονται στις άλλες -εκτός από τη Νοτιοδυτική- περιφέρειες δεν είναι ικανά για να ενεργοποιήσουν και εν συνεχεία συντηρήσουν μία δυναμική οικονομική ανάπτυξη.

Τέλος, αναφορικά με τις μεταφορικές υποδομές, ουσιαστικές διαφοροποιήσεις παρουσιάζονται μεταξύ των διαφόρων περιφερειών, εφόσον το οδικό δίκτυο των

Βορειοδυτικών και Νότιων περιφερειών χαρακτηρίζεται ως περιορισμένο και κακής ποιότητας. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την εμφάνιση έντονων διαφοροποιήσεων στην προσβασιμότητα των κατοίκων σε βασικές υπηρεσίες (υγεία, εκπαίδευση, πολιτισμός, κ.α.), γεγονός που επηρεάζει άμεσα την ποιότητα ζωής τους. Συγκεκριμένα, στο Νότιο τμήμα της χώρας περισσότερο από το 80% του πληθυσμού έχει πρόσβαση στις προαναφερθείσες υπηρεσίες σε λιγότερο από 90 λεπτά, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό των Βόρειων περιοχών ανέρχεται σε μόλις 60%

Πίνακας 4.1. : Οικονομικά Μεγέθη των Περιφερειών της Χώρας

NUTS 2 regions	Population 2005		Arable Land 2005 (dca/ capita)	GDP 2004		GDP per capita 2004		Unemployment rate 2005	FDI per capita (USD)
	persons	% of the national total		ml leva	% of the national total	lv.	% of the national total		
Bulgaria	7718750	100,0	6,45	38275	100,0	4959	100,0	11,46	905
North Western	957947	12,4	11,38	3729	9,7	3893	78,5	17,65	250
North Central	949401	12,3	8,98	3772	9,9	3973	80,1	13,70	357
North Eastern	996831	12,9	8,58	4360	11,4	4374	88,2	13,71	669
South Eastern	1134741	14,7	8,06	5061	13,2	4460	89,9	10,87	647
South Central	1560975	20,2	4,73	5986	15,6	3835	77,3	12,25	320
South Western	2118855	27,5	2,49	15367	40,1	7252	146,3	6,34	2125

Πηγή : NSI, 2006

#### 4.5. Το Σύστημα Χωρικού – Αναπτυξιακού Σχεδιασμού.

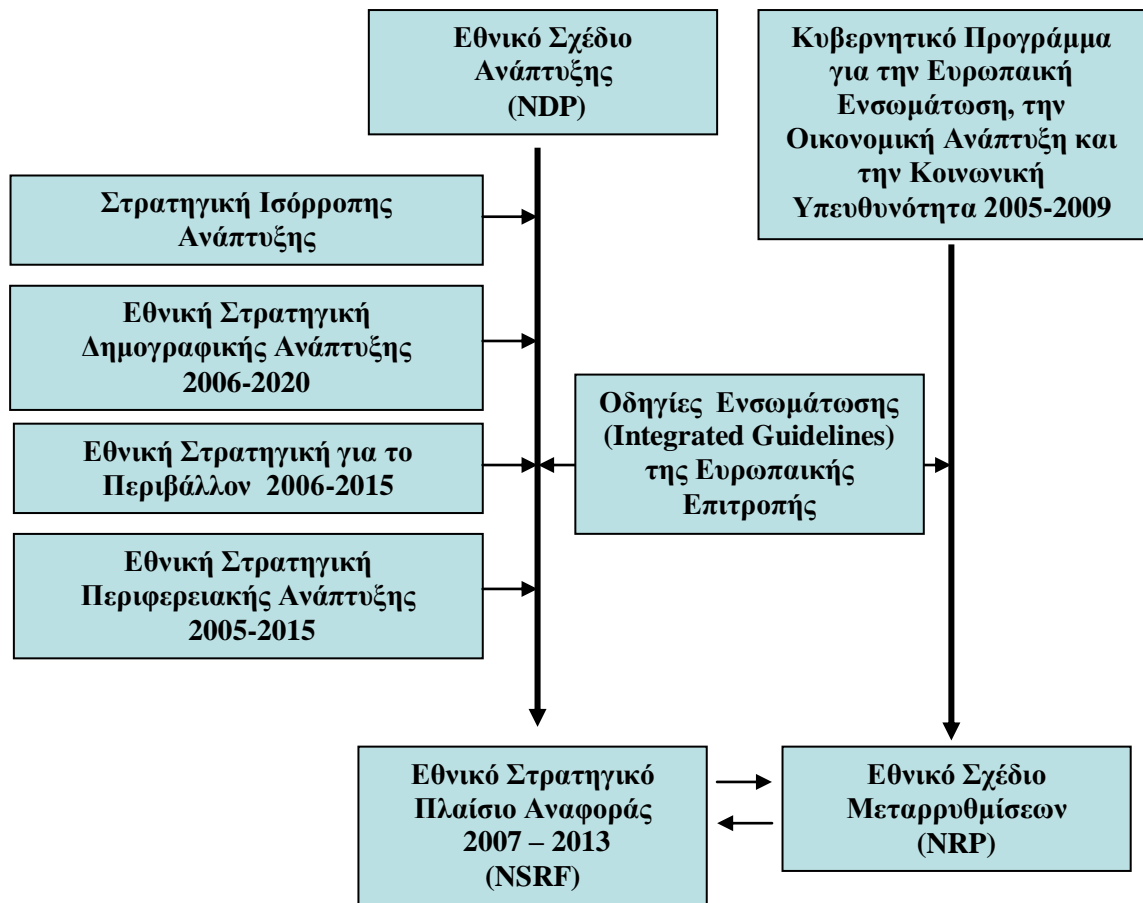
##### 4.5.1. Γενικά.

Ο πυρήνας του ευρύτερου θεσμικού πλαισίου χωρικής και οικονομικής ανάπτυξης βασίζεται σε τρία διαφορετικά εργαλεία σχεδιασμού, εφαρμογής και ελέγχου των εκάστοτε πολιτικών (Σχήμα 4.1) ,

- Το Εθνικό Σχέδιο Ανάπτυξης (National Development Plan - NDP).
- Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007 – 2013 (National Strategic Reference Framework 2007-2013/ NSRF 2007-2013).
- Το Εθνικό Σχέδιο Μεταρρυθμίσεων (National Reform Plan/ NRP).



Σχήμα 4.1: Βασικό Θεσμικό Πλαίσιο Χωρικού – Αναπτυξιακού Σχεδιασμού της Χώρας



Πηγή : Ιδία Κατασκευή

#### 4.5.2. Ανάλυση και Κατακόρυφη Δομή του Συστήματος Χωρικού- Αναπτυξιακού Σχεδιασμού.

Το Εθνικό Σχέδιο Ανάπτυξης (NDP) της Βουλγαρίας για την περίοδο 2007-2013, αποτελεί ένα εθνικό στρατηγικό σχέδιο, που παρουσιάζει το πρόγραμμα μακροχρόνιων δημοσίων επενδύσεων στη Βουλγαρία, αναφερόμενο τόσο σε επενδύσεις σε υλικό όσο και σε ανθρώπινο κεφάλαιο. Στην ουσία πρόκειται για μία εκτεταμένη ανάλυση των επτά κυρίων σημείων στα οποία εστιάζεται η αναπτυξιακή πορεία της χώρας, όπως:

- Το μακροοικονομικό πλαίσιο.
- Ο παραγωγικός ιστός.
- Η περιφερειακή ανάπτυξη.
- Η ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών.

- Η ανάπτυξη βασικών υποδομών.
- Η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού.
- Η κοινωνική συνοχή και η καταπολέμηση του αποκλεισμού.

Η δομή του Εθνικού Σχεδίου Ανάπτυξης έχει προσαρμοσθεί πάνω στα δεδομένα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την πολιτική της ΕΕ για την κοινωνική συνοχή, την Κοινή Αγροτική Πολιτική και τις εν γένει άλλες αναπτυξιακές πολιτικές της ΕΕ, ενώ αποτελεί τη βάση του αναπτυξιακού σχεδιασμού της χώρας, μαζί με τα περισσότερο λεπτομερή και υφιστάμενα τομεακά σχέδια ανάπτυξης που αφορούν:

- Τη Στρατηγική και το Σχέδιο Ενεργειών για την Ισόρροπη Ανάπτυξη των Υποδομών στη Βουλγαρία για την περίοδο 2006-2015.
- Την Εθνική Στρατηγική για τη Δημογραφική Ανάπτυξη, 2006-2020.
- Την Εθνική Στρατηγική για το Περιβάλλον, 2006-2015.
- Την Εθνική Στρατηγική για την Περιφερειακή Ανάπτυξη, 2005-2015.

Η ανάπτυξη του Εθνικού Σχεδίου Ανάπτυξης για την περίοδο 2007-2013 έχει υλοποιηθεί γύρω από δύο θεματικούς πυλώνες, δηλαδή, την επίτευξη και διατήρηση μία υψηλής αναπτυξιακής δυναμικής μέσω της προώθησης της οικονομίας της γνώσης σε συνδυασμό με τις αρχές της ισόρροπης χωρικά αλλά και αειφόρου ανάπτυξης, αλλά και την βελτίωση της ποιότητας του ανθρώπινου κεφάλαιου, μέσω της καταπολέμησης της ανεργίας, του αποκλεισμού από την εκπαίδευση και τέλος της προώθησης της κοινωνικής συνοχής.

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007 – 2013 (National Strategic Reference Framework 2007-2013/ NSRF 2007-2013) καθώς και το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο για τη Γεωργική Ανάπτυξη (National Strategic Plan for Agriculture and Rural Development) έχουν αναπτυχθεί ακριβώς για να προωθήσουν τους προαναφερθέντες δύο στρατηγικούς πυλώνες ανάπτυξης.

Ειδικότερα το NSRF αναπτύχθηκε για να προάγει έντονα και με περισσότερο άμεσο τρόπο την προαγωγή των δύο παραπάνω αναπτυξιακών στρατηγικών, στο πλαίσιο πάντα των κατευθύνσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, όπως άλλωστε προκύπτει ακριβώς από τους στόχους του που αφορούν την ενδυνάμωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και την εισοδηματική, εργασιακή και κοινωνική συνοχή.

Για την επίτευξη των στόχων του, αλλά και τη συνδρομή στην επίτευξη των στόχων του NDP, το NSRF επικεντρώνεται σε τέσσερις στρατηγικές προτεραιότητες,

εκ των οποίων τρεις χαρακτηρίζονται ως θεματικές ενώ η τέταρτη διαθέτει χωρική διάσταση, δηλαδή:

- Βελτίωση των βασικών υποδομών.
- Αύξηση της ποιότητας του ανθρώπινου κεφαλαίου με έμφαση στην καταπολέμηση της ανεργίας.
- Προώθηση της επιχειρηματικότητας, της ορθολογικής διακυβέρνησης και του ευνοϊκού επιχειρηματικού κλίματος.
- Υποστήριξη της Ισόρροπης Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Το Εθνικό Σχέδιο Μεταρρυθμίσεων (National Reform Plan/ NRP) αποτελεί το θεσμικό πλαίσιο μέσω του οποίου η Βουλγαρία, προσπαθεί να ανταπεξέλθει στις υποχρεώσεις και να εκμεταλλευθεί τις ευκαιρίες που απορρέουν από τη Στρατηγική της Λισσαβόνας. Το παραπάνω σχέδιο προήλθε από την ενοποίηση σε ένα κοινό πλαίσιο τόσο των Οδηγιών Ενσωμάτωσης (Integrated Guidelines) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής όσο και των Κυβερνητικού Προγράμματος για την Ευρωπαϊκή Ενσωμάτωση, την Οικονομική Ανάπτυξη και την Κοινωνική Υπευθυνότητα 2005-2009 (Government Programme for European Integration, Economic Growth and Social Responsibility 2005-2009) , καθώς και του Εθνικού Σχεδίου Απασχόλησης, Προώθησης της Καινοτομίας και της Εκπαιδευτικής Πολιτικής 2006-2015 (National Employment Plan, Innovation Strategy, Educational Strategy 2006-2015)

Οι βασικοί στόχοι του NRP, που αφορούν ανάπτυξη, απασχόληση και εκπαίδευση (NRP, 2006), εξειδικεύουν ουσιαστικά τις κατευθύνσεις του NDP για τους παραπάνω τομείς και ενεργούν στην ουσία συμπληρωματικά με τις στρατηγικές προτεραιότητες του NSRF, περιλαμβάνουν δε:

- Την επιδίωξη επίτευξης μακροοικονομικής σταθερότητας και οικονομικής ανάπτυξης υπό το καθεστώς των επιρροών που προέρχονται τόσο από την ΕΕ, όσο και από τις δημογραφικές αλλαγές, σε μία προσπάθεια να βελτιωθούν τα επίπεδα των επενδύσεων που πραγματοποιούνται στη χώρα.
- Την εξασφάλιση της ενίσχυσης της λειτουργίας της αγοράς εργασίας σε μία προσπάθεια να γίνει εκμετάλλευση του ποιοτικά βελτιούμενου (σε όρους εκπαίδευσης και κατάρτισης) ανθρώπινου δυναμικού.
- Τον έλεγχο της προσβασιμότητας του πληθυσμού σε βασικές υπηρεσίες, όπως, υγεία, εκπαίδευση κ.α..

➤ Την βελτίωση των διασυνδέσεων μεταξύ της επιστημονικής έρευνας και των αναγκών της αγοράς.

Ο συντονισμός μεταξύ των θεσμικών οργάνων τα οποία αναφέρθηκαν παραπάνω και αρθρώνουν το πλαίσιο χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού, εξασφαλίστηκε μέσω της εμπλοκής σε κεντρικό συντονιστικό ρόλο του Κέντρου Οικονομικών Αναλύσεων και Προβλέψεων (Agency for Economic Analyses and Forecasts -AEAF) του Υπουργείου οικονομικών της Βουλγαρίας, στη διαδικασία σχεδίασης και συντονισμού των στόχων και αρχών λειτουργίας τους.

Εντός του προαναφερθέντος θεσμικού πλαισίου λαμβάνει χώρα η συγκέντρωση, η αξιολόγηση, ο συντονισμός και η έγκριση των επιμέρους περιφερειακών αλλά και τοπικών προγραμμάτων, ώστε να διασφαλιστεί τόσο η σύμπνοια των αντικειμενικών τους επιδιώξεων με τους στρατηγικούς στόχους της ΕΕ, όσο και η δυνατότητα ολοκλήρωσης τους με την όσο το δυνατό ευνοικότερη σχέση κόστους ωφέλειας.

Το σύνολο αυτών των τοπικού χαρακτήρα σχεδίων, υποβάλλεται προς αξιολόγηση με τη μορφή Περιφερειακού Αναπτυξιακού Σχεδίου (Regional Development Plans). Την παρούσα χρονική περίοδο υφίστανται έξι Περιφερειακά Αναπτυξιακά Σχέδια τα οποία εκπονούνται από τις αντίστοιχα έξι (ένα ανά περιφέρεια) Συμβούλια Περιφερειακής Ανάπτυξης (RDC). Τα RDC αποτελούν εθνικά όργανα που ενεργούν συμπληρωματικά με τη διαδικασία σχεδιασμού της Πολιτικής Συνοχής της ΕΕ, σε επίπεδο NUTS II.

Τα RDC αναλαμβάνουν να (NSRF):

➤ Συντονίσουν και αξιολογήσουν όλα τα τοπικού, υπερτοπικού και περιφερειακού χαρακτήρα προγράμματα χωρικού σχεδιασμού και ανάπτυξης, καταλήγοντας στην εκπόνηση του εκάστοτε RDP.

➤ Εισηγηθούν μέτρα τα οποία θα επιταχύνουν της διαδικασίες που εφαρμόζονται στο πλαίσιο των NSRF και του NRP.

➤ Υποβοηθήσουν τη διαδικασία αξιολόγησης των προγραμμάτων που υποβάλλονται στο κεντρικό θεσμικό πλαίσιο αναφοράς (NDP-NSRF-NRP).

➤ Συμμετάσχουν στις ελεγκτικές διαδικασίες που πραγματοποιούνται από το κεντρικό θεσμικό πλαίσιο αναφοράς.

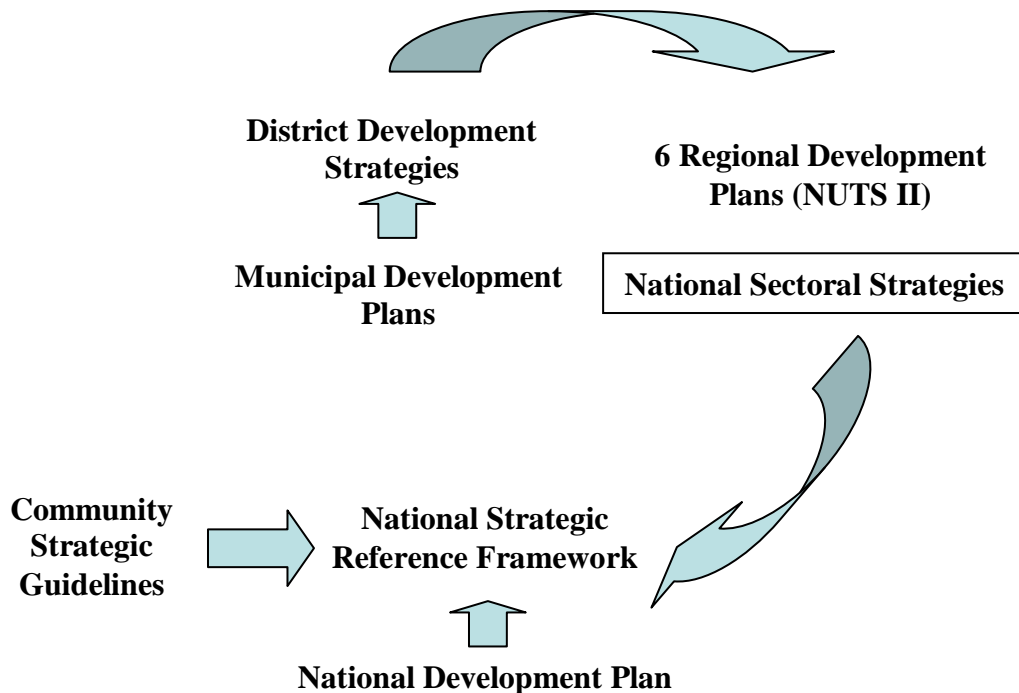
➤ Συνδράμουν τους ΟΤΑ και τους εκπροσώπους αυτών κατά τη διαδικασία χωρικής και αναπτυξιακής σχεδίασης στο κατώτερο χωρικό επίπεδο, παρέχοντας τεχνογνωσία σε συμβουλευτικό ρόλο.

Τα RDC εντάσσονται σε μία γενικότερη προσπάθεια αποκέντρωσης του αναπτυξιακού και χωρικού σχεδιασμού και αύξησης των διαχειριστικών δυνατοτήτων των περιφερειακών – τοπικών οργάνων διακυβέρνησης. Σε αυτό το πλαίσιο η επέκταση των αρμοδιοτήτων των RDC και συνεπώς του κεντρικού θεσμικού πλαισίου σε τοπικό επίπεδο (Δήμοι κ.α.) υλοποιείται μέσω της ανάπτυξης των Διευθύνσεων – Μονάδων Χωρικής Ανάπτυξης (Spatial Development Directorates - Units) σε όλους τους Δήμους της χώρας. Κατά το 2007, (NSRF, 2007) είχαν εγκατασταθεί Διευθύνσεις Χωρικής Ανάπτυξης περίπου στο 20% των μεγάλων Δήμων όπου απαιτούνταν, ενώ παράλληλα είχαν εγκατασταθεί Μονάδες περίπου στο 37% των μικρών και μεγάλων Δήμων.

Η λειτουργία των εν λόγω Διευθύνσεων – Μονάδων αποβλέπει στην εφαρμογή των αρχών του Επίσημου Συμφώνου Κατανόησης (Official Memorandum of Understanding) το οποίο υπογράφηκε τον Οκτώβριο του 2005, από την Εθνική ένωση Δήμων της Δημοκρατίας της Βουλγαρίας και το Συμβούλιο Υπουργών και αποσκοπεί :

- Στην αποκέντρωση της διακυβέρνησης.
- Στην επέκταση των δυνατοτήτων σχεδίασης, διαχείρισης και εκμετάλλευσης των τοπικών υποδομών σε τοπικό επίπεδο.
- Στην προετοιμασία των Δήμων της χώρας για την είσοδο στην ΕΕ.

Σχήμα 4.2: Κάθετη Δομή του Χωρικού – Αναπτυξιακού Σχεδιασμού της Χώρας



Πηγή : NSRF, 2007

#### 4.6. Συμπεράσματα.

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου ήταν η παρουσίαση των οικονομικών συνθηκών που επικρατούν στη Βουλγαρία, και η ανάδειξη της σοβαρότητας του προβλήματος περιφερειακών ανισοτήτων που αντιμετωπίζει η χώρα, ώστε να προκύψει η αναγκαιότητα κοινής αντιμετώπισης και ανάπτυξης των ζητημάτων χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού στη γείτονα χώρα. Εν συνεχεία η εργασία θα αξιολογούσε την υφιστάμενη κατάσταση υπο το πρίσμα της παραπάνω αναγκαιότητας, δηλαδή θα αξιολογούσε το βαθμό στον οποίο το σύστημα χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού της χώρας διαπλέκονται, με τη θετική έννοια του όρου.

Εντός του παραπάνω πλαισίου και από την εξέταση των διαθέσιμων στοιχείων προκύπτει ότι, παρά το γεγονός ότι έχουν γίνει βήματα, -όπως η απελευθέρωση των αγορών, οι ιδιωτικοποιήσεις των μέχρι πρότινος δημοσίων επιχειρήσεων και η απορρύθμιση των φυσικών μονοπωλίων κ.α.-, προς τη σωστή κατεύθυνση, επιτρέποντας τη δημιουργία μίας στοιχειώδους μεν, αλλά λειτουργικής οικονομίας της αγοράς, ένα από τα βασικότερα πρόβλημα που αποτελεί τροχοπέδη στην περαιτέρω αναπτυξιακή πορεία της χώρας είναι οι περιφερειακές ανισότητες, οι οποίες θεματικά προσδιορίζονται στη σχέση μεταξύ του αστικού και του αγροτικού χώρου, ενώ χωρικά καθορίζονται από τη σχέση της Νοτιοδυτικής Περιφέρειας, -όπου και βρίσκεται η πρωτεύουσα πόλη της Σόφιας- με τις άλλες περιφέρειες της χώρας. Στη διαδικασία ανατροπής και εξομάλυνσης των θεματικών και χωρικών ανισοτήτων που προαναφέρθηκαν καθοριστικό παράγοντα φαίνεται να απαιτείται να αναλάβουν οι πόλεις μικρού και μεσαίου μεγέθους. Τα μικρά και μεσαία αστικά κέντρα απαιτείται να αποτελέσουν φορείς ανάπτυξης και προώθησης της κοινωνικής συνοχής όχι μόνο σε αυτά τα ίδια αλλά και στις ευρύτερες περιοχές που αυτά βρίσκονται. Για το λόγο αυτό, τα αστικά κέντρα μικρού και μεσαίου μεγέθους θα πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο μίας στοχευμένης, κατά περίπτωση, περιφερειακής πολιτικής που να αποσκοπεί στην ενίσχυση των εν λόγω αστικών κέντρων έναντι των μεγάλων αστικών κέντρων της χώρας, τα οποία λόγω των οικονομιών κλίμακας που διαθέτουν φαίνονται να απολαμβάνουν χαρακτηριστικά υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης.

Η δομή των συστημάτων χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού φαίνεται σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο ότι υποστηρίζει μία τέτοια προοπτική. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι ο αναπτυξιακός σχεδιασμός της χώρας ό οποίος εν πολλοίς απορρέει

από τις υποχρεώσεις της έναντι της ΕΕ, είναι συνυφασμένος με τον χωρικό σχεδιασμό. Το χωρικό επίπεδο στο οποίο οι δύο μορφές σχεδιασμού φαίνονται να συγκλίνουν είναι αυτό της Περιφέρειας. Συγκεκριμένα, μέσω της εκπόνησης των Περιφερειακών Αναπτυξιακών Σχεδίων (Regional Development Plans), από τα Συμβούλια Περιφερειακής Ανάπτυξης (RDC) γίνεται ο συντονισμός και η αξιολόγηση όλων των τοπικού, υπερτοπικού και περιφερειακού χαρακτήρα προγραμμάτων χωρικού σχεδιασμού και ανάπτυξης, ενώ παράλληλα υποβοηθούνται οι ΟΤΑ και οι εκπροσώποι τους κατά τη διαδικασία χωρικής και αναπτυξιακής σχεδίασης στο κατώτερο χωρικό επίπεδο, λαμβάνοντας τεχνογνωσία και πληροφόρηση. Σε αυτό το επίπεδο συναντώνται επίσης τα διάφορα όργανα χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού, εφόσον εκεί λαμβάνει χώρα τόσο η εισήγηση των μέτρων εκείνων τα οποία θα επιταχύνουν της διαδικασίες που εφαρμόζονται σε εθνικό επίπεδο -στο πλαίσιο των NSRF και του NRP-, αλλά και θα υποβοηθηθεί η διαδικασία αξιολόγησης των προγραμμάτων που υποβάλλονται στο προαναφερθέν κεντρικό εθνικό θεσμικό πλαίσιο αναφοράς (NDP-NSRF-NRP).



## 5.1. Γενικά.

5.1.1. Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναλύθηκε η κατά σταση που επικρατεί στη Βουλγαρία, όπου δόθηκε έμφαση στην ανάλυση της οικονομικής κατάστασης που επικρατεί στη χώρα και αναδείχθηκε η σοβαρότητα των προβλημάτων περιφερειακών ανισοτήτων που αντιμετωπίζει η χώρα, παράλληλα διερευνήθηκε η σχέση μεταξύ των συστημάτων χωρικού σχεδιασμού και περιφερειακής ανάπτυξης στη χώρα.

5.1.2. Στο παρόν κεφάλαιο θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην παρουσίαση των συνθηκών που επικρατούν στη Ρουμανία. Η όλη προσέγγιση θα ακολουθήσει αντίστοιχη ροή με αυτήν που ακολουθήθηκε για την περίπτωση της Βουλγαρίας, Συγκεκριμένα, η εργασία θα σκιαγραφήσει την οικονομική κατάσταση που επικρατεί στη χώρα καθώς και τις κοινωνικές προεκτάσεις της, αναδεικνύοντας τη σοβαρότητα των προβλημάτων περιφερειακών ανισοτήτων που αντιμετωπίζει η χώρα. Εν συνεχεία, σε αυτό το πλαίσιο και δεδομένης της σοβαρότητας των περιφερειακών προβλημάτων θα διερευνηθεί η σχέση μεταξύ των συστημάτων χωρικού σχεδιασμού και περιφερειακής ανάπτυξης στη χώρα.

## 5.2. Η Μακροοικονομική Κατάσταση.

Η οικονομία της χώρας υστερεί σε όρους οικονομικής ανάπτυξης, σε σχέση με την πλειοψηφία των οικονομιών των ευρωπαϊκών χωρών, ως συνέπεια της διαδικασίας μετάβασης από την κεντρικά κατευθυνόμενη οικονομία σε αυτή της αγοράς. Το κατά κεφαλή ΑΕΠ σε Όρους Αγοραστικής Δύναμης (PPP), ήταν μόλις πάνω από το ένα τρίτο του αντιστοίχου του ευρωπαϊκού μέσου όρου (ΕΕ-25) και περίπου το 55% του μέσου όρου των νέων Κρατών – Μελών.

Παρά την παραπάνω εικόνα μεταξύ του 2001 και του 2006, η απόδοση της ρουμανικής οικονομίας αυξήθηκε (μέσος ρυθμός αύξησης ΑΕΠ 6%), ενώ παράλληλα καλλιεργήθηκαν συνθήκες μακροοικονομικής σταθερότητας. Παράλληλα, τα επίπεδα του πληθωρισμού, της ανεργίας μείωθηκαν με σταθερούς ρυθμούς. Ο κυριότερος παράγοντας που προκάλεσε την παραπάνω εικόνα βελτίωσης κατά την εξεταζόμενη



χρονική περίοδο ήταν οι επενδύσεις. Τον Μάρτιο του 2007, το μέσο επίπεδο του πληθωρισμού σε ετήσια βάση μειώθηκε σε 3,66%, ενώ το δημόσιο έλλειμα αυξήθηκε σε 1,9% του ΑΕΠ το 2006, από περίπου 1,5% την περίοδο 2003-2005, λόγω κυρίως των επενδύσεων σε υποδομές.

Τόσο οι εγχώριες όσο και οι ξένες επενδύσεις αυξήθηκαν σημαντικά κατά την εξεταζόμενη περίοδο δημιουργώντας προϋποθέσεις μακροχρόνιας αναπτυξιακής δυναμικής. Οι Ξένες Επενδύσεις την περίοδο 2004-2006 ήταν πάνω από 20 εκατ ευρώ, ποσό διπλάσιο από το αντίστοιχο της περιόδου 1990-2003.

### **5.3. Η Πρόκληση των Ανισοτήτων : Σύγκριση Αστικού – Αγροτικού Χώρου.**

#### *5.3.1. Αστικός Χώρος*

Το 2005, ο πληθυσμός της χώρας που κατοικούσε σε αστικές περιοχές ανέρχονταν στο 54,9% (Ministry of Economics, AER 2005), κατατάσσοντας τη Ρουμανία μεταξύ των λιγότερο αστικοποιημένων χωρών της Ευρώπης. Το σύστημα αστικών κέντρων της χώρας αποτελούνταν από 319 αστικά κέντρα διαφόρων μεγεθών (στα οποία διαβιούν 11,9 εκατομμύρια πολίτες), το 90% των οποίων αφορά πόλεις μικρού και μεσαίου μεγέθους, οι οποίες χαρακτηρίζονται από την ανεπάρκεια των υποδομών (μεταφορικών, επικοινωνιακών κ.α.) που διαθέτουν. Τα μεγάλα αστικά κέντρα είναι ισόρροπα κατανεμημένα σε όλη τη χώρα. Η μεγαλύτερη συγκέντρωση αστικού πληθυσμού παρατηρείται στην περοφέρεια Βουκουρεστίου-Ιλοβ (90,6%) ενώ ακολουθούν οι Δυτικές περιφέρειες της χώρας (63,7%). Περισσότερο από το μισό (55%) αστικό πληθυσμό κατοικεί σε 25 πόλεις με πληθυσμό μεγαλύτερο των 100.000 κατοίκων.

Η κατά τη φάση της μετάβασης, κρίση στον τομέα της βιομηχανικής παραγωγής δημιούργησε συνθήκες οικονομικής ύφεσης στα περισσότερα αστικά κέντρα της χώρας, με ταυτόχρονη επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης η οποία προκάλεσε εσωτερικές μεταναστευτικές εκροές προς τις αγροτικές περιοχές της χώρας. Συγκεκριμένα, μετά το 1990, η εσωτερική μετανάστευση προς τις αγροτικές περιοχές ανήλθε σε 6,5%. Μετά το 1997, η εν λόγω ροή ανήλθε σε 26,8%, ενώ παράλληλα παρουσιάστηκε μία αντίστροφη τάση (από τις αγροτικές περιοχές προς τα αστικά κέντρα), η οποία ανήλθε σε 22,6%. Τα παραπάνω σε συνδυασμό με τη μείωση του ρυθμού των γεννήσεων στη

χώρα αλλά και τις μεταναστευτικές εκροές προς το εξωτερικό προκάλεσαν τη μείωση του αστικού πληθυσμού της χώρας από 12,4 εκατ κατοίκους το 1995, στα προαναφερθέντα επίπεδα των 11,9 εκατομμυρίων το 2005.

Τα παραπάνω είχαν σαν αποτέλεσμα, οι πόλεις με πληθυσμό πάνω από 100.000 κατοίκους -οι οποίες παραδοσιακά αποτελούσαν την κινητήριο δύναμη των κοινωνικοοικονομικών εξελίξεων στη χώρα- να αντιμετωπίσουν συνθήκες ύφεσης σε δημογραφικούς αλλά και οικονομικούς όρους, χάνοντας παράλληλα το ρόλο που κατείχαν ως πυρήνες ανάπτυξης των ευρύτερων περιοχών στις οποίες βρίσκονταν.

**Σε αυτό ακριβώς το σημείο οφείλει να εστιάσει ο χωρικός και αναπτυξιακός σχεδιασμός στη χώρα, δηλαδή στην ανάγκη αντιστροφής της παρατηρούμενης τάσης και στη διασφάλιση τόσο μίας συνεχούς και αειφόρου ανάπτυξης των μέσων αστικών κέντρων της χώρας όσο και στην ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας μεταξύ αυτών και των αγροτικών περιοχών, ώστε τα εκάστοτε αστικά κέντρα μέσου μεγέθους να αποτελέσουν τους πυρήνες μέσω των οποίων η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη θα διαχυθεί στο σύνολο της χώρας.**

### 5.3.1. Αγροτικός Χώρος

Οι αγροτικές περιοχές της χώρας αφορούν -σύμφωνα με το Ν. 350/2001 για το χωρικό σχεδιασμό και την αστικοποίηση- είτε περιοχές όπου η πλειοψηφία του πληθυσμού ασχολείται με τη γεωργία, την αλειία και την υλοτομία, είτε περιοχές οι οποίες λόγω των εν γένει υποδομών που διαθέτουν δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως αστικές, ακόμα και εάν η πλειοψηφία του πληθυσμού απασχολείται σε εργασίες διαφορετικές από αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω. Εντός του προαναφερθέντος πλαισίου στη χώρα υπάρχουν 2.851 αγροτικές κόμμες, οι οποίες και απαρτίζουν τον αγροτικό χώρο της, ενώ κάθεμια από αυτές αποτελείται από ένα ή περισσότερα χωριά (12.946 χωριά συνολικά). Τον Ιούλιο του 2006, ο πληθυσμός της Ρουμανίας ανέρχονταν σε 21,6 εκατ., εκ των οποίων το 44,8% ζούσε σε αγροτικές περιοχές.

Κύριο χαρακτηριστικό των εν λόγω αγροτικών πληθυσμών είναι η δημογραφική γήρανση όπως προκύπτει τόσο από τη συνοπτική εξέταση της ηλικιακής σύνθεσης του πληθυσμού, εφόσον το 1999 το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας άνω των 65 έτων ανέρχονταν στο 7,5% του συνολικού αγροτικού πληθυσμού, ενώ το 2006 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 18,7% όσο και από τη μείωση του ποσοστού των ηλικιών 0-14 κατά 10,6

ποσοστιαίες μονάδες την εξεταζόμενη περίοδο (Romanian National Statistics Institute Annual Report, 2006).

Τα όποια κοινωνικοοικονομικά προβλήματα αλλά και προβλήματα υποδομών υπήρχαν επιδεινώθηκαν περαιτέρω από τον υπερβολικό κατακερματισμό της αγροτικής γης (σε περισσότερους από 15 εκατ. κλήρους) και στη συνεπακόλουθη δημιουργία πολυαριθμών αγροτικών επιχειρήσεων που δεν ήταν οικονομικά βιώσιμες.

**Είναι λοιπόν προφανής η ανάγκη αντιμετώπισης του αγροτικού χώρου σε συνδυασμό με τον μεσαίο αστικό χώρο σε ένα πλαίσιο ανάπτυξης δικτύων συνεργασίας μεταξύ αυτών, ώστε όπως προαναφέρθηκε τα εκάστοτε αστικά κέντρα μέσου μεγέθους να αποτελέσουν τους πυρήνες μέσω των οποίων η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη θα διαχυθεί και στις αγροτικές περιοχές. Η εν λόγω προοπτική κοινής αντιμετώπισης των δύο χωρικών ενοτήτων, είναι αφενός εφικτή λόγω της χωρικής γειννίασης των αγροτικών με τα αστικά κέντρα μεσαίου μεγέθους όσο και επιβεβλημένη λόγω της έλλειψης ενδογενών πόρων αλλά και κρισίμων αυτοφυών μεγεθών που θα μπορούσαν να εγγυηθούν μία “ανεξάρτητη” πορεία των αγροτικών περιοχών προς τα επιθυμητά επίπεδα ανάπτυξης.**

#### **5.4. Η Πρόκληση των Ανισοτήτων : Χωρική Διάσταση.**

Εντός του προαναφερθέντος μακροοικονομικού πλαισίου, τα πλέον χαρακτηριστικά συστατικά στοιχεία του προβλήματος των περιφερειακών ανισοτήτων και κοινωνικής συνοχής στη Ρουμανία είναι (National Development Plan 2007-2013):

➤ Η διαρκώς αυξανόμενη διαφορά στα επίπεδα ανάπτυξης μεταξύ της περιφέρειας Βουκουρεστίου – Ιλφοβ (Bucharest - Ilfov) και των άλλων περιφερειών.

➤ Η ασύμμετρη ανάπτυξη μεταξύ των ανατολικών και των δυτικών περιφερειών της χώρας, με ιδιαίτερη έμφαση μεταξύ των Βορειοανατολικών, Νοτιοανατολικών, Νότιων και Νοτιοδυτικών περιφερειών από τη μία και των Δυτικών, Βόρειοδυτικών και Κεντρικών περιφερειών από την άλλη.

➤ Τα χρονικά εμμένοντα επίπεδα υπανάπτυξης τόσο στις ανατολικές περιοχές της χώρας, στα σύνορα με τη Μολδαβία, όσο και στις Νότιες, κατά μήκος του Δούναβη ποταμού.

➤ Η ύπαρξη σημαντικών ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων οι οποίες αποκαλύπτουν τη συνύπαρξη υπανάπτυκτων με ανεπτυγμένες περιοχές στην ίδια περιφέρεια.

➤ Η υποχώρηση των επιπέδων ανάπτυξης πόλεων μικρού και μεσαίου μεγέθους, με ιδιαίτερη έμφαση σε αυτές των οποίων ο παραγωγικός ιστός ήταν “μονοπαραγωγικός”, εξαρτώμενος κατα κύριο λόγο από τη βιομηχανία (πρώην βιομηχανικά κέντρα).

➤ Η επιδείνωση των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών που επικρατούσαν σε πολλά μεγάλα αστικά κέντρα και η μείωση της σπουδαιότητας του ρόλου τους ως πυρήνες ανάπτυξης ευρύτερων περιοχών.

Ειδικότερα, (Χάρτης 5.1. - Πίνακας 5.1.) τόσο η περιφέρεια Βουκουρεστίου – Τλοβ όσο και οι περιφέρειες στο Δυτικό τμήμα της χώρας, εμφανίζουν ιδιαίτερα υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, η μεν πρώτη λόγω της προσέλκυσης επενδύσεων και της δημιουργίας ενός ευνοϊκού οικονομικού και επιχειρηματικού κλίματος, ενώ οι δεύτερες λόγω της γεωγραφικής τους γειτνίασης με τις αγορές της Δυτικής Ευρώπης. Από την άλλη πλευρά οι περιφέρειες στα σύνορα με τη Μολδαβία καθώς και οι περιφέρειες στην Παραδουνάβια περιοχή είναι οι περισσότερο υπανάπτυκτες εφόσον αδυνατώντας να προσελκύσουν ξένες επενδύσεις παρουσιάζουν ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα ανεργίας κυρίως στις αγροτικές περιοχές. Ο παραγωγικός ιστός των παραπάνω περιοχών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη γεωργία, ενώ στις Νότιες περιφέρειες φαίνεται ότι ο Δούναβης αποτέλεσε εμπόδιο στην ανάπτυξη του διασυνοριακού εμπορίου.

Πίνακας 5.1. : Οικονομικά Μεγέθη των Περιφερειών της Χώρας

Region	Per Capita GDP		Unemployment Rate (NAE)		FDI per capita		SMEs per capita		Rural population	
	1998	2004	1998	2004	1998	2004	1998	2004	1998	2004
North-East	79,8	69,2	133,6	115,2	15,3	7,7	71,3	64,5	123,9	125,5
South-East	100,1	90,7	112,5	108,5	42,7	63,8	101,4	91,4	94,7	98,7
South	85,8	83,4	97,1	123,7	65,5	41,2	77,0	67,7	129,0	129,3
South-West	90,0	83,3	104,8	125,4	11,9	31,9	85,9	70,2	120,8	116,4
West	100,9	114,7	101,9	86,4	99,1	76,3	91,2	105,7	83,8	80,7
North-West	95,5	97,2	84,6	67,8	41,9	45,4	106,5	109,0	104,9	104
Centre	105,9	104,2	98,1	123,7	87,7	62,9	101,1	105,7	87,1	88,9
Bucharest-Ilov	162,2	191,5	47,1	40,7	598,3	593,5	194,1	228,2	24,8	21,1

Πηγή : NSRF, Statistical Yearbook of Romania, 1999, 2006

Χάρτης 5.1. : Οι Περιφέρειες της Ρουμανίας.



Πηγή : NSRF, 2007

Εξετάζοντας περαιτέρω τους παράγοντες που οδήγησαν στις παραπάνω διαφοροποιήσεις παρατηρούμε ότι, οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις χωροθετήθηκαν στις περιφέρειες εκείνες της χώρας οι οποίες αφενός λειτουργούσαν ήδη περισσότερο αποτελεσματικά και αφετέρου βρίσκονταν σε γεωγραφική γειτνίαση με ανεπτυγμένες αγορές. Τα παραπάνω είχαν σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία θετικού οικονομικού κλίματος στις περιοχές αυτές γεγονός το οποίο οδήγησε τόσο στην ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών στις περιοχές αυτές όσο και στην βελτίωση των συνθηκών που επικρατούσαν στις τοπικές αγορές εργασίας μέσω της δημιουργίας μόνιμων θέσεων εργασίας, για εργατικό δυναμικό με υψηλό επίπεδο κατάρτισης. Σε επίπεδο δεικτών, η περιφέρεια του Βουκουρεστίου-Ιλοβ προσέλκυσε το 60,1% των συνολικών Άμεσων Ξένων Επενδύσεων που έγιναν στη χώρα, ενώ ακολουθήθηκε από την περιοχή της Κοσταντζας (Costanta), η οποία προσέλκυσε επίσης τον κύριο όγκο των συνολικών επενδύσεων που έγιναν στις Νότιαανατολικές περιφέρειες.

Οι μεταφορικές υποδομές καθώς και οι περιβαλλοντικές υποδομές (ύδρευση, αποχέτευση κ.α.) αποτελούν επίσης σοβαρό παράγοντα διαμόρφωσης των επιπέδων των ανισοτήτων, εφόσον στο σύνολο των περιοχών που μειονεκτούν δεν υπάρχει επαρκής σύνδεση των επαρχιακών οδικών και σιδηροδρομικών δικτύων με τα αντίστοιχα εθνικά, ενώ αντίστοιχα, οι περιβαλλοντικές υποδομές σε πολλές περιπτώσεις δεν πληρούν ούτε τις στοιχειώδεις ανάγκες.

Οι υποδομές στον τομέα της εκπαίδευσης παρουσιάζουν ανάλογη εικόνα όσον αφορά τη χωρική κατανομή τους. Το παράδειγμα των 43 σχολικών μονάδων που βρίσκονται σε αγροτικές περιοχές και δεν διαθέτουν ηλεκτρική εγκατάσταση και των αντίστοιχων 2.805 χωρίς ύδρευση και αποχέτευση, καθώς και η γενική εικόνα όπου μόλις το 28% των σχολικών μονάδων αγροτικών περιοχών κρίνονται να διαθέτουν επαρκή επίπεδα υποδομών, είναι ενδεικτικό του αρνητικού κλίματος που δημιουργείται. Επίσης ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι ενώ σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας της χώρας, το 70% των εκπαιδευτικών υποδομών της χώρας απαιτούν καθολική ανακαίνιση, το ποσοστό αυτό φθάνει στο 90,8% στις Βόρειοανατολικές περιοχές, ενώ ανέρχεται σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα στην περιφέρεια Βουκουρεστίου-Ιλόβ (περίπου 33%).

Συμπερασματικά, η εμφάνιση αλλά και διαχρονική άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων, αποτελεί συνέπεια της συνδυασμένης επίδρασης παραγόντων που σχετίζονται με τη χωροθέτηση και τον όγκο των άμεσων Ξένων Επενδύσεων στις διάφορες περιοχές της χώρας, στην υποχώρηση των επιπέδων

ανταγωνιστικότητας του παραγωγικού και οικονομικού ιστού της χώρας σε σχέση με τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά αλλά και διεθνή, λόγω έλλειψης υποδομών, ανθρώπινου δυναμικού, μειωμένων τεχνολογικών επενδύσεων και περιορισμένης πρόσβασης των ΜΜΕ σε επαρκείς χρηματοδοτήσεις.

## **5.5. Το Σύστημα Χωρικού – Αναπτυξιακού Σχεδιασμού.**

### *5.5.1. Γενικά.*

Ο πυρήνας του ευρύτερου θεσμικού πλαισίου χωρικής και οικονομικής ανάπτυξης αρθρώνεται σε τρία διακριτά εργαλεία πολιτικής (Σχήμα 5.1.)

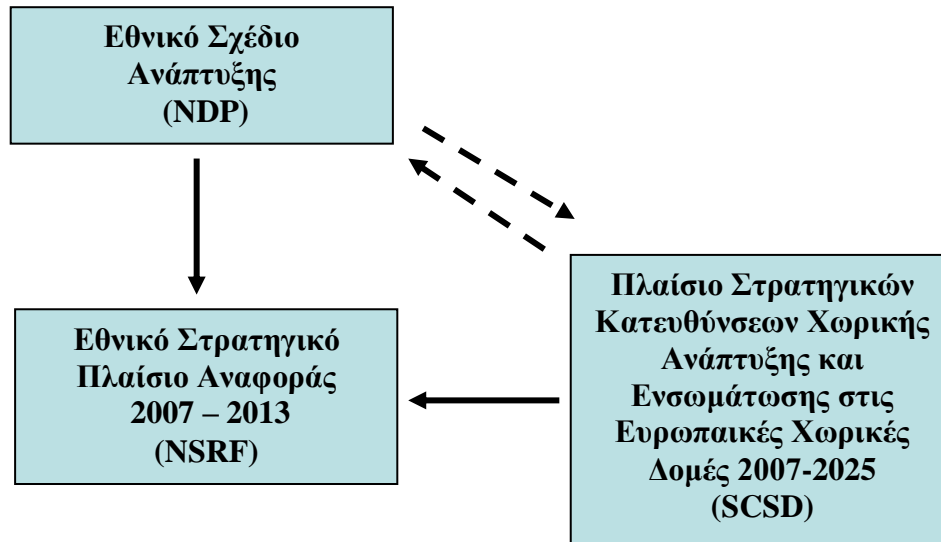
- Το Εθνικό Σχέδιο Ανάπτυξης (National Development Plan - NDP).
- Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007 – 2013 (National Strategic Reference Framework 2007-2013/ NSRF 2007-2013).
- Το Πλαίσιο Στρατηγικών Κατευθύνσεων Χωρικής Ανάπτυξης και Ενσωμάτωσης στις Ευρωπαϊκές Χωρικές Δομές 2007-2025 (Strategic Concept of Spatial Development and Integration into the European Spatial Structures 2007-2025 / SCSD).

Το **Εθνικό Σχέδιο Ανάπτυξης (NDP)** αναπτύχθηκε για να διευκολύνει την κατεύθυνση και χρησιμοποίηση των διαφόρων πόρων –που προέρχονται από την ΕΕ, εθνικές και άλλες πηγές χρηματοδότησης. Συγκεκριμένα, αξιολογεί και θέτει τις απαραίτητες προτεραιότητες μεταξύ των δημοσίων επενδύσεων που συνδέονται τόσο με την προώθηση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής στο εσωτερικό της χώρας όσο και με την προώθηση της σύγκλισης με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Το **Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007 – 2013 (NSRF 2007-2013)** αναπτύχθηκε για διευκολύνει την επίτευξη των στρατηγικών στόχων των πολιτικών οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, εναρμονίζοντας αυτές τόσο με τις εν γένει πολιτικές της ΕΕ, αλλά κυρίως με τη Στρατηγική της Λισσαβώνας, και των πολιτικών για την οικονομική ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας που απορέουν από αυτή. Το NSRF αφενός απορρέει από το NDP, αφετέρου στηρίζεται στις βασικές κατευθύνσεις του Πλαισίου Στρατηγικών Κατευθύνσεων Χωρικής Ανάπτυξης και Ενσωμάτωσης στις Ευρωπαϊκές Χωρικές Δομές 2007-2025.

Το **Πλαίσιο Στρατηγικών Κατευθύνσεων Χωρικής Ανάπτυξης και Ενσωμάτωσης στις Ευρωπαϊκές Χωρικές Δομές 2007-2025 (SCSD)** αναπτύχθηκε για να ενοποιήσει το χωρικό με τον αναπτυξιακό σχεδιασμό, ενσωματώνοντας τη χωρική διάσταση στα προηγούμενα δύο σχέδια.

Σχήμα 5.1: Βασικό Θεσμικό Πλαίσιο Χωρικού – Αναπτυξιακού Σχεδιασμού της Χώρας



Πηγή : Ιδία Επεξεργασία

#### 5.5.2. Ανάλυση και Κατακόρυφη Δομή του Συστήματος Χωρικού- Αναπτυξιακού Σχεδιασμού.

Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007 – 2013 (National Strategic Reference Framework 2007-2013/ NSRF 2007-2013) θεωρεί τη χωρική διάσταση της εθνικής και περιφερειακής ανάπτυξης της χώρας ως μία από τις σημαντικότερες. Για τη Ρουμανία, η ανάπτυξη ενός αποτελεσματικού συστήματος χωρικού σχεδιασμού και καθορισμού των χρήσεων γης είναι μία από τις σημαντικότερες προϋποθέσεις για την εξασφάλιση μίας βιώσιμης και συνεχούς ανάπτυξης καθώς και για την επίτευξη της ενσωμάτωσης στο κοινοτικό περιβάλλον. Η παραπάνω διαδικασία προβλέπει τη δημιουργία ενός πλέγματος πόλων ανάπτυξης (growth poles) και δικτύων υποστήριξης (support networks), μέσω του οποίου θα επιτευχθεί η ενεργοποίηση της οικονομικής και αναπτυξιακής διαδικασίας, που αναμένεται να οδηγήσει στην κάλυψη των αναπτυξιακών κενών μεταξύ των αστικών και αγροτικών περιοχών.



Μέχρι πρόσφατα, η πολιτική σχεδιασμού του αστικού και αγροτικού χώρου στη Ρουμανία ήταν ανεξάρτητη και σαφώς διακριτή από την αντίστοιχη οικονομική, υπό το πρίσμα όμως της αποδοχής στην Ε.Ε. καλλιεργήθηκε μία περισσότερο σύνθετη και πολύπλευρη προσέγγιση της αναπτυξιακής διαδικασίας. Σε αυτό το πλαίσιο, τον Οκτώβριο του 2005, η ρουμανική κυβέρνηση σχεδίασε και εν συνεχεία ενέκρινε το Πλαίσιο Στρατηγικών Κατευθύνσεων Χωρικής Ανάπτυξης και Ενσωμάτωσης στις Ευρωπαϊκές Χωρικές Δομές 2007-2025 (Strategic Concept of Spatial Development and Integration into the European Spatial Structures 2007-2025 / SCSD).

Οι βασικές κατευθύνσεις του SCSD εστιάζουν στο συντονισμό των εθνικών προσπάθειων προς την κατεύθυνση δημιουργίας μίας Ρουμανίας ικανής τόσο να ορίζει τις μελλοντικές αναπτυξιακές της προσπάθειες όσο και να αναλάβει τον ρόλο που τις αρμόζει στο πλαίσιο της Ε.Ε.. Λαμβάνοντας υπόψη το ESDP, την Ατζέντα της Λισσαβόνας και τη Στρατηγική του Γκέτεμποργκ, το SCSD σχεδιάζει την αξιοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων της Ρουμανίας σε περιφερειακό, διαπεριφερειακό, εθνικό, διασυνοριακό και διεθνές επίπεδο, βασιζόμενο σε μία πολυκεντρική ανάπτυξη, στην ισορροπία μεταξύ των υλικών και άυλων υποδομών, στην ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ αστικών – αγροτικών περιοχών και στην ορθή διαχείριση της υφιστάμενης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Υπό το πρίσμα του SCSD θα ενσωματωθούν και συντονιστούν οι ενέργειες που προβλέπονται από του Εθνικό Χωρικό Σχέδιο (National Spatial Plan), τα Περιφερειακά Χωρικά Σχέδια (Regional Spatial Plans), τα Περιοχικά Χωρικά Σχέδια (Area Spatial Plans), τα οποία αφορούν μικρότερες από τις περιφέρειες χωρικές ενότητες (micro-regions) και βρίσκονται στη φάση της εκπόνησης και τέλος τα Επαρχιακά Χωρικά Σχέδια (County Spatial Plans). Η με τον παραπάνω τρόπο ενσωμάτωση της χωρικής διάστασης σε όλα τα στάδια της σχεδίασης της αναπτυξιακής διαδικασίας θα επιτρέψει μία συστηματική προσέγγιση των περιβαλλοντικών θεμάτων, ταυτόχρονα με τη σύγκλιση με τα υφιστάμενα ευρωπαϊκά και διεθνή συστήματα.

Το θεσμικό πλαίσιο του χωρικού σχεδιασμού στη Ρουμανία δημιουργήθηκε με την ψήφιση του Ν.350/2001 που αφορά το χωρικό και αστικό σχεδιασμό. Ο εν λόγω νόμος προβλέπει ότι ο βασικός στόχος του χωρικού σχεδιασμού είναι η εναρμόνιση σε όλη τη Ρουμανία των οικονομικών, κοινωνικών, οικολογικών και πολιτιστικών πολιτικών που έχουν εφαρμοσθεί τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο, ώστε να διασφαλισθεί η ισόρροπη ανάπτυξη των διαφόρων περιοχών της χώρας, σε μία

προσπάθεια προώθησης της συνοχής αλλά και της αποτελεσματικότητας των οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων μεταξύ τους.

Οι αντικειμενικές επιδιώξεις του χωρικού σχεδιασμού αφορούν στην :

- Επίτευξη μίας ισορροπημένης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης για όλες τις περιφέρειες και περιοχές.
- Διατήρηση και εκμετάλλευση των ιδιοτήτων κάθε περιοχής.
- Βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης.
- Αειφόρο αξιοποίηση των φυσικών πόρων.
- Ορθολογικό καθορισμό των χρήσεων γης.

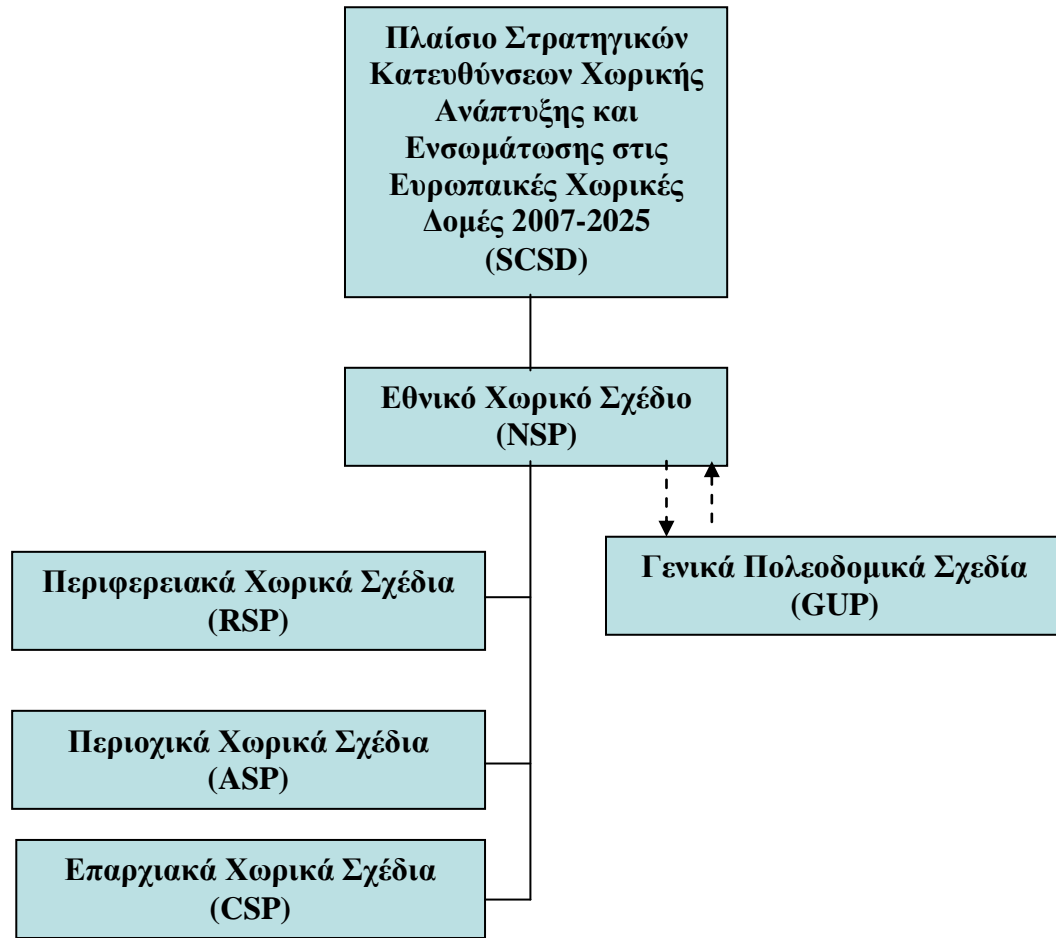
Το Εθνικό Χωρικό Σχέδιο (ΕΧΣ) έχει κατευθυντικό χαρακτήρα και προκύπτει από τη σύνθεση όλων των επιμέρους τομειακών προγραμμάτων, τόσο μεσοπρόθεσμων όσο και μακροπρόθεσμων, ενώ παράλληλα έχει τομιακή δομή. Την παρούσα περίοδο το ΕΧΣ, αναφέρεται στους παρακάτω τομείς :

- Τομέας I , Μέσα Μεταφοράς και Επικοινωνιών, όπως προέκυψε από το Ν. 336/2006.
- Τομέας II, Υδατικά Αποθέματα, όπως προέκυψε από το Ν. 171/1997.
- Τομέας III, Προστατευόμενες Περιοχές, όπως προέκυψε από το Ν. 5/2000.
- Τομέας IV, Δίκτυα Υπηρεσιών, όπως προέκυψε από το Ν. 351/2001.
- Τομέας V, Φυσικές Περιοχές σε Κίνδυνο, όπως προέκυψε από το Ν. 575/2001.

Εκτός από τα παραπάνω, νέες θεματικές ενότητες που απορρέουν από το SCSD είναι πιθανό να συμπεριληφθούν στο ΕΧΣ.

Το ΕΧΣ αποτελεί ταυτόχρονα (Σχήμα 5.2.α.) και το πλαίσιο εντός του οποίου συντονίζονται και εναρμονίζονται τα Περιφερειακά Χωρικά Σχέδια (Regional Spatial Plans), τα Περιοχικά Χωρικά Σχέδια (Area Spatial Plans), τα Επαρχιακά Χωρικά Σχέδια (County Spatial Plans) τόσο κατά τη φάση της εκπόνησης όσο και κατά τη φάση της εφαρμογής, με σκοπό την επίτευξη του μέγιστου δυνατού οφέλους από τις προγραμματισμένες επενδύσεις. Μέχρι το 2007, Περιφερειακά Χωρικά Σχέδια είχαν εκπονηθεί μόνο για τις Βόρειοανατολικές και Βορειοδυτικές Περιφέρειες, ενώ παράλληλα το σύνολο των Επαρχιακών Χωρικών Σχεδίων και των Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων (General Urban Plans - GUP) για τις πόλεις και τις κόμμες είχε επικαιροποιηθεί.

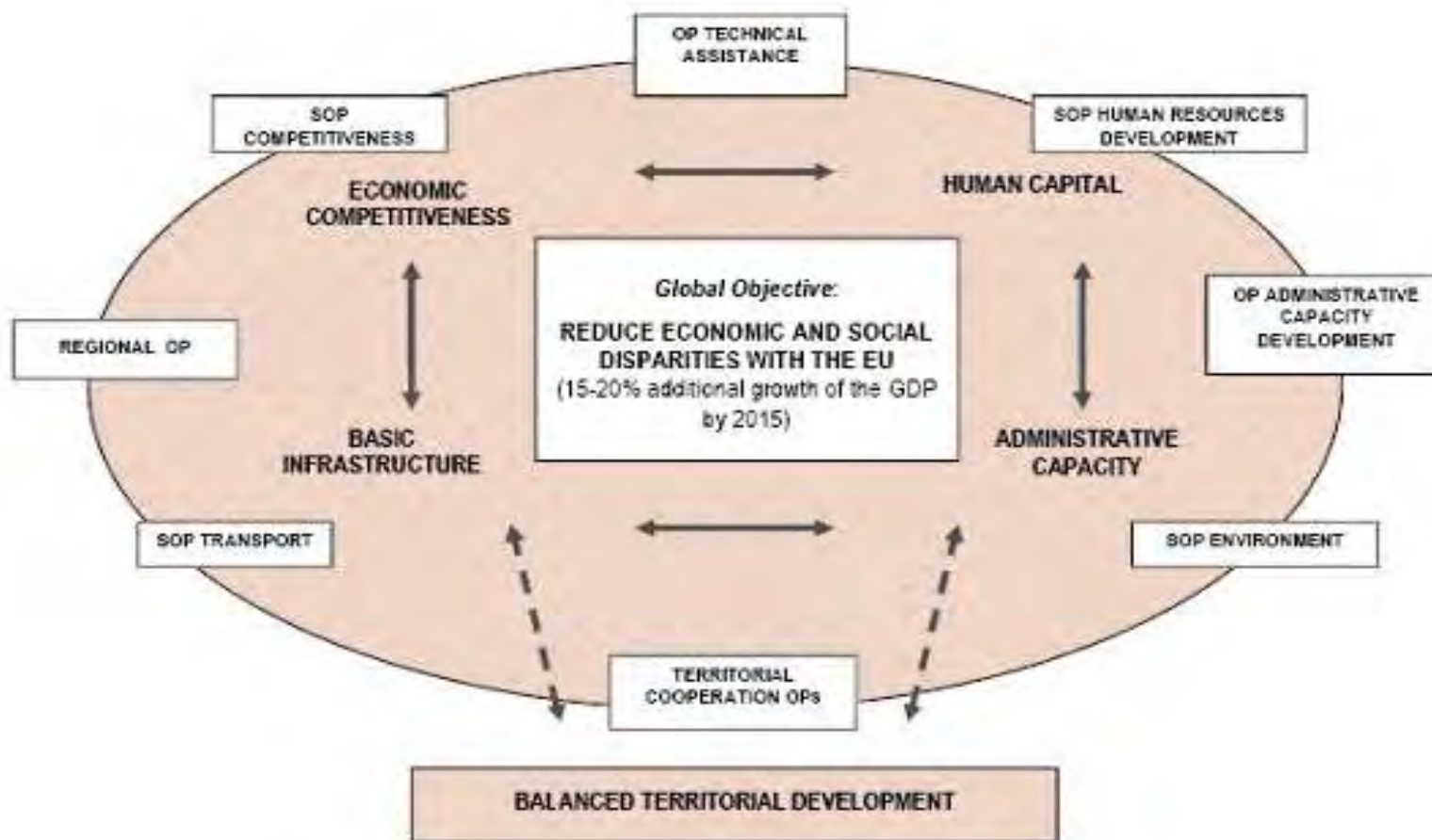
Σχήμα 5.2.β. : Κάθετη Δομή του Χωρικού – Αναπτυξιακού Σχεδιασμού της Χώρας



Πηγή : Ιδία Επεξεργασία

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι το Εθνικό Χωρικό Σχέδιο αποτελεί ένα εργαλείο το οποίο αποβλέπει στην διασφάλιση της εναρμόνισης των αναπτυξιακών και χωρικών στόχων που έχουν τεθεί καθώς και στην υποστήριξη της επίτευξής τους σε βραχύ, μέσο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Παράλληλα, για τις περιοχές που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα, για παράδειγμα περιαστικές περιοχές, διασυνοριακές περιοχές, περιοχές ειδικού ενδιαφέροντος κ.α. το ΕΧΠ αποτελεί το μηχανισμό λήψης αποφάσεων.

Σχήμα 5.2.β. : Κάθετη Δομή του Χωρικού – Αναπτυξιακού Σχεδιασμού της Χώρας



Πηγή : NSRF, 2007

## 5.6. Συμπεράσματα.

Σκοπός του παρόντος κεφαλαίου ήταν η εξέταση των συνθηκών που επικρατούν στη Ρουμανία. Η προσέγγιση του όλου θέματος έγινε με τρόπο παρόμοιο εκείνου που χρησιμοποιήθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο για την παρουσίαση των οικονομικών συνθηκών που επικρατούν στη Βουλγαρία. Έτσι και στην περίπτωση της Ρουμανίας έγινε προσπάθεια να αναδειχθεί η σοβαρότητα του προβλήματος περιφερειακών ανισοτήτων που αντιμετωπίζει η χώρα, και να διαπιστωθεί η αναγκαιότητα κοινής αντιμετώπισης και ανάπτυξης των ζητημάτων χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού σε αυτή. Εν συνεχεία η εργασία εξέτασε τη δομή του συστήματος χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού της χώρας, για να διαπιστώσει κατά πόσο οι δύο μορφές σχεδιασμού αλληλοσυμπληρώνονται σε μία προσπάθεια όχι μόνο να συγκλίνει η χώρα προς τον κοινοτικό μέσο όρο αλλά και να μειωθούν τα επίπεδα ανισοτήτων που βιώνουν οι πολίτες της.

Σε αυτό το πλαίσιο τα ευρήματα αποκαλύπτουν ότι τα επίπεδα ανισοτήτων στη χώρα βαίνουν αυξανόμενα, αποτελώντας ένα από τα βασικά πρόβλήματα στην εν γένει αναπτυξιακή προσπάθεια της χώρας. Οι εν λόγω ανισότητες εμφανίζονται κατά τη συγκριτική ανάλυση των αναπτυξιακών επιπέδων του αστικού με τον αγροτικό χώρο. Συνεπεία αυτού προκύπτει ότι και εδώ όπως και στην περίπτωση της Βουλγαρίας, τα μικρά και μεσαία αστικά κέντρα απαιτείται να αναλάβουν πρωτεύοντα ρόλο αποτελώντας τόσο φορείς ανάπτυξης και κοινωνικής συνοχής για αυτά τα ίδια αλλά παράλληλα και πόλους διάχυσης των αναπτυξιακών ευκαιριών στις αγροτικές περιοχές που βρίσκονται στη γειτνίαση τους.

Η ανάπτυξη ενός θεσμικού εργαλείου όπως το Εθνικό Χωρικό Σχέδιο (ΕΧΣ), φαίνεται να κινείται ακριβώς προς αυτήν την κατεύθυνση, εφόσον αποτελεί το πλαίσιο εντός του οποίου συντονίζονται και εναρμονίζονται τα Περιφερειακά Χωρικά Σχέδια (Regional Spatial Plans), τα Περιοχικά Χωρικά Σχέδια (Area Spatial Plans), τα Επαρχιακά Χωρικά Σχέδια (County Spatial Plans) τόσο κατά τη φάση της εκπόνησης όσο και κατά τη φάση της εφαρμογής, με σκοπό την επίτευξη του μέγιστου δυνατού οφέλους από τις προγραμματισμένες επενδύσεις.

Με αυτόν τον τρόπο και λαμβάνοντας υπόψη τον κατευθυντικό χαρακτήρα που έχει το ΕΧΣ και τη σχέση του με το Πλαίσιο Στρατηγικών Κατευθύνσεων Χωρικής Ανάπτυξης και Ενσωμάτωσης στις Ευρωπαϊκές Χωρικές Δομές 2007-2025 (Strategic

Concept of Spatial Development and Integration into the European Spatial Structures 2007-2025 / SCSD), το οποίο εστιάζει στο συντονισμό των εθνικών προσπάθειων προς την κατεύθυνση δημιουργίας μίας Ρουμανίας ικανής τόσο να ορίζει τις μελλοντικές αναπτυξιακές της προσπάθειες όσο και να αναλάβει τον ρόλο που της αρμόζει στο πλαίσιο της Ε.Ε., λαμβάνει χώρα τόσο η θεματική σύγκλιση του αναπτυξιακού με το χωρικό σχεδιασμό όσο και η συνεργασία των διαφόρων επιπέδων που εμπλέκονται στα προαναφερθέντα δύο είδη σχεδιασμού.



### 6.1. Γενικά.

Το γενικότερο πλαίσιο της παρούσας εργασίας στηρίχθηκε στην άποψη που κατα καιρούς έχει υποστηριχθεί ότι ο πολεοδομικός σχεδιασμός αποτελεί συστατικό στοιχείο ενός ευρύτερου πλαισίου χωρικής πολιτικής στο οποίο μεταξύ άλλων συμπεριλαμβάνονται ο χωροταξικός σχεδιασμός, η περιβαλλοντική πολιτική καθώς και και η πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης, οι οποίες αφενός λειτουργούν αλληλοϋποστηρικτικά, αφετέρου εκπορεύονται από τις ίδιες γενικότερες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες. (Οικονόμου, 2005β).

Απορρέοντας από αυτή τη βασική προσέγγιση των συστημάτων χωρικού σχεδιασμού ο σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας ήταν εξέταση της αλληλεπίδρασης μεταξύ των συστημάτων χωρικού σχεδιασμού και εκείνων του αναπτυξιακού σχεδιασμού στις χώρες μελέτης.

Σε αυτό το πλαίσιο, η εργασία επεδίωξε παράλληλα την ιστορική διερεύνηση των συνθηκών και αιτιών δημιουργίας τόσο των ενδογενών χαρακτηριστικών – αδυναμιών που χαρακτηρίζουν τα συστήματα σχεδιασμού και γενικότερα διακυβέρνησης των χωρών μελέτης, όσο και της δημιουργίας των προκλήσεων - δυσχερειών που αυτά καλούνται κατά κύριο λόγο να επιλύσουν. Επιπρόσθετα, η εργασία επεδίωξε τον καθορισμό της σκοπιμότητας του διλήματος ‘‘αποτελεσματικότητα ή ισότητα’’ κατά τις επιλογές χωρικού σχεδιασμού και περιφερειακής ανάπτυξης, υπό το πρίσμα των εμπειρικών δεδομένων που προέκυψαν από την περιοχή των Βαλκανίων. Τέλος αναλύθηκαν οι προϋποθέσεις – απαιτήσεις της Ε.Ε. για την ανάπτυξη των κατάλληλων θεσμικών οργάνων παρακολούθησης και ελέγχου των εκάστοτε προγραμμάτων χρηματοδότησης που αφορούν τις χώρες μελέτης.

Με αυτόν τον τρόπο η εργασία φιλοδοξούσε να εκπονήσει ένα μεθοδολογικό πεδίο ανάλυσης το οποίο θα αποτελούνται από τα βασικά προβλήματα που χαρακτηρίζουν τα συστήματα χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού στις χώρες μελέτης, τις προκλήσεις που αυτά καλούνται να αντιμετωπίσουν, καθώς και το πλαίσιο εντός του οποίου είναι υποχρεωμένα να δράσουν.

Η ανάπτυξη του εν λόγω μεθοδολογικού πεδίου ανάλυσης θα δημιουργούσε τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την εξέταση της αλληλεπίδρασης των χωρικών και αναπτυξιακών συστημάτων στις χώρες μελέτης.

## **6.2. Συμπεράσματα που Αφορούν το Μεθοδολογικό Πλαίσιο Ανάλυσης.**

Η συνοπτική εξέταση των κύριων σημείων της ιστορικής εξέλιξης του πολιτικοοικονομικού συστήματος των χωρών μελέτης (Βουλγαρίας και Ρουμανίας), σε δύο περιόδους, από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού στο τέλος της δεκαετίας του 1980, και εν συνεχεία μέχρι το 2007 αποκαλύπτει ότι τόσο η Βουλγαρία όσο και η Ρουμανία, για διαφορετικούς λόγους η κάθε μία (οι οποίοι συνδέονται άμεσα με το πρόσφατο παρελθόν τους), **δεν κατόρθωσαν σε πρώτη φάση κατά τη διαδικασία της μετάβασης να οργανώσουν συστήματα χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού ικανά να στηρίξουν τις αναπτυξιακές τους επιδιώξεις.**

Συγκεκριμένα, η Βουλγαρία για λόγους που προαναφέρθηκαν και σχετίζονταν με τις γεωστρατηγικές επιδιώξεις της πάλαι ποτέ Σοβιετικής Ένωσης υιοθέτησε το σύστημα χωρικού και οικονομικού σχεδιασμού της τελευταίας, κύριο χαρακτηριστικό του οποίου ήταν ο κεντρικός χαρακτήρας του, ο οποίος δεν άφηνε περιθώριο για καμίας μορφής ιδιωτική πρωτοβουλία. Η παραπάνω κατάσταση δημιούργησε σε δεύτερο χρόνο και μετά το 1989, ιδιαίτερα προβλήματα τόσο λόγω της έλλειψης του κατάλληλου, για την αντιμετώπιση των προκλήσεων, θεσμικού πλαισίου όσο και λόγω του εθισμού των κρατικών λειτουργών αλλά και ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού (από όπου θα προέρχονταν οι νέοι -μετά τη μεταρρύθμιση- κρατικοί λειτουργοί) στους χαρακτηριστικά βραδείς ρυθμούς λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού.

Η Ρουμανία, η οποία δεν ακολούθησε τόσο πιστά τα σοβιετικά πρότυπα χωρικής και οικονομικής σχεδίασης όσο η Βουλγαρία, για λόγους που προαναφέρθηκαν κατέβαλλε φιλότιμες προσπάθειες για τη δημιουργία ενός σχετικά αποκεντρωμένου συστήματος χωρικού και οικονομικού σχεδιασμού το οποίο θα εποπτεύονταν σε επίπεδο υψηλού συντονισμού από την κεντρική κυβέρνηση. Οι προσπάθειες αυτές δεν ήταν επιτυχείς, καθόσον υπονομεύθηκαν από την αποτυχημένη προσπάθεια εκβιομηχανισμού της χώρας, η οποία είχε σαν αποτέλεσμα την διατήρηση ενός μεγάλου μέρους (περίπου 60%) του πληθυσμού της χώρας στις αγροτικές περιοχές,



προκαλώντας έτσι την έλλειψη ανθρώπων με το απαιτούμενο, -για την επάνδρωση ενός ευέλικτου και αποτελεσματικού δημόσιου μηχανισμού-, επίπεδο μόρφωσης και εμπειριών.

Παράλληλα, οι δύο χώρες θα κληθούν να αντιμετωπίσουν σε πρώτο χρόνο τα προβλήματα που δημιουργούνται σε όρους κοινωνικής συνοχής δεδομένων των υψηλών ποσοστών του πληθυσμού που βιώνει συνθήκες φτώχειας. Επομένως και τα συστήματα χωρικής και οικονομικής σχεδίασης των υπό μελέτη χωρών αφενός πρέπει να δομηθούν και οργανωθούν κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αντιπαρέλθουν των ενδογενών αδυναμιών που πηγάζουν από το πρόσφατο ιστορικό παρελθόν τους, και αφετέρου να αντιμετωπίσουν με επιτυχία τις προκλήσεις που υφίστανται και σχετίζονται με την επιλογή του βέλτιστου μίγματος πολιτικής μεταξύ της ισότητας και της αποτελεσματικότητας των επιλογών τους, για την προώθηση της κοινωνικής συνοχής στο εσωτερικό τους. Άμεση συνέπεια των παραπάνω, είναι το γεγονός ότι η επιδίωξη της μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων πρέπει να αποτελεί βασική συνιστώσα κατά την οργάνωση των εξεταζόμενων συστημάτων χωρικού σχεδιασμού.

Τέλος, από την εξέταση της περιφερειακής πολιτικής της ΕΕ, ως του ευρύτερου πλαισίου εντός του οποίου οι χώρες μελέτης οφείλουν να αναπτύξουν τα εθνικά τους συστήματα χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού, προκύπτει ότι τα εθνικά συστήματα χωρικού σχεδιασμού απαιτείται να καταλαμβάνουν κεντρική θέση μεταξύ των λοιπών συστημάτων που οφείλουν να αναπτυχθούν για τη διασφάλιση της εύρυθμης και απρόσκοπτης υλοποίησης των κοινοτικών προγραμμάτων και χρηματοδοτήσεων, τόσο κατά τη φάση της διαπραγμάτευσης και αρχικής έγκρισης από την επιτροπή όποτε και ενεργούν ως βασικά θεσμικά όργανα με ουσιαστική συμβολή κατά τη διαδικασία επιλογής της χωρικής διάστασης των επιμέρους έργων που τελικά θα χρηματοδοτηθούν από την εθνική κυβέρνηση, όσο και κατά τη φάση της υλοποίησης των διαφόρων προγραμμάτων οπότε και αποτελούν τεχνικό σύμβουλο τόσο της διαχειριστικής αρχής όσο και της αρχής πιστοποίησης.

### **6.3. Συμπεράσματα που Αφορούν τη Σχέση των Συστημάτων Χωρικού και Αναπτυξιακού Σχεδιασμού.**

Από την εξέταση των συνθηκών που επικρατούν τόσο στη Βουλγαρία όσο και στη Ρουμανία, προκύπτει ότι η βασική πρόκληση που καλούνται να αντιμετωπίσουν και

οι δύο χώρες στην αναπτυξιακή τους πορεία, πέραν της σύγκλισης τους με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο αφορά στη διαδικασία ανατροπής και εξομάλυνσης των ανισοτήτων μεταξύ του αστικού και αγροτικού χώρου. Σε αυτή τη διαδικασία εξομάλυνσης καθοριστικό παράγοντα φαίνεται να απαιτείται να αναλάβουν οι πόλεις μικρού και μεσαίου μεγέθους, οι οποίες πρέπει να αποτελέσουν φορείς ανάπτυξης και προώθησης της κοινωνικής συνοχής όχι μόνο στο εσωτερικό τους αλλά και στις ευρύτερες περιοχές που αυτές βρίσκονται.

Άμεση συνέπεια των παραπάνω αποτελεί η ανάγκη ανάπτυξης συστημάτων χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού που να προωθούν μία στοχευμένη, κατά περίπτωση, περιφερειακή πολιτική που να αποσκοπεί στην ενίσχυση των εν λόγω αστικών κέντρων έναντι των μεγάλων αστικών κέντρων των δύο χωρών, τα οποία λόγω των οικονομικών κλίμακας που διαθέτουν φαίνονται να απολαμβάνουν χαρακτηριστικά υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης.

Η δομή των συστημάτων χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού φαίνεται σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο ότι υποστηρίζει μία τέτοια προοπτική. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι ο αναπτυξιακός σχεδιασμός στις δύο χώρες ο οποίος εν πολλοίς απορρέει από τις υποχρεώσεις της έναντι της ΕΕ, είναι συνυφασμένος με τον χωρικό σχεδιασμό.

Στη Βουλγαρία, το χωρικό επίπεδο στο οποίο οι δύο μορφές σχεδιασμού φαίνονται να συγκλίνουν είναι αυτό των Περιφερειών. Συγκεκριμένα, μέσω της εκπόνησης των Περιφερειακών Αναπτυξιακών Σχεδίων (Regional Development Plans), από τα Συμβούλια Περιφερειακής Ανάπτυξης (RDC) γίνεται ο συντονισμός και η αξιολόγηση όλων των τοπικού, υπερτοπικού και περιφερειακού χαρακτήρα προγραμμάτων χωρικού σχεδιασμού και ανάπτυξης, ενώ παράλληλα υποβοηθούνται οι ΟΤΑ και οι εκπροσώποι τους κατά τη διαδικασία χωρικής και αναπτυξιακής σχεδίασης στο κατώτερο χωρικό επίπεδο, λαμβάνοντας τεχνογνωσία και πληροφόρηση. Σε αυτό το επίπεδο συναντώνται επίσης τα διάφορα όργανα χωρικού και αναπτυξιακού σχεδιασμού, εφόσον εκεί λαμβάνει χώρα τόσο η εισήγηση των μέτρων εκείνων τα οποία θα επιταχύνουν της διαδικασίες που εφαρμόζονται σε εθνικό επίπεδο -στο πλαίσιο των NSRF και του NRP-, αλλά και θα υποβοηθηθεί η διαδικασία αξιολόγησης των προγραμμάτων που υποβάλλονται στο προαναφερθέν κεντρικό εθνικό θεσμικό πλαίσιο αναφοράς (NDP-NSRF-NRP).

Στη Ρουμανία αντίστοιχα, φαίνεται ότι η προαναφερθείσα σύγκλιση λαμβάνει χώρα σε εθνικό επίπεδο, μέσω της ανάπτυξης ενός θεσμικού εργαλείου όπως το Εθνικό Χωρικό Σχέδιο (ΕΧΣ), εντός του οποίου συντονίζονται και εναρμονίζονται τα Περιφερειακά Χωρικά Σχέδια (Regional Spatial Plans), τα Περιοχικά Χωρικά Σχέδια (Area Spatial Plans), τα Επαρχιακά Χωρικά Σχέδια (County Spatial Plans) τόσο κατά τη φάση της εκπόνησης όσο και κατά τη φάση της εφαρμογής, με σκοπό την επίτευξη του μέγιστου δυνατού οφέλους από τις προγραμματισμένες επενδύσεις.

Με αυτόν τον τρόπο και λαμβάνοντας υπόψη τον κατευθυντικό χαρακτήρα που έχει το ΕΧΣ και τη σχέση του με το Πλαίσιο Στρατηγικών Κατευθύνσεων Χωρικής Ανάπτυξης και Ενσωμάτωσης στις Ευρωπαϊκές Χωρικές Δομές 2007-2025 (Strategic Concept of Spatial Development and Integration into the European Spatial Structures 2007-2025 / SCSD), το οποίο εστιάζει στο συντονισμό των εθνικών προσπάθειων προς την κατεύθυνση δημιουργίας μίας Ρουμανίας ικανής τόσο να ορίζει τις μελλοντικές αναπτυξιακές της προσπάθειες όσο και να αναλάβει τον ρόλο που της αρμόζει στο πλαίσιο της Ε.Ε., λαμβάνει χώρα τόσο η θεματική σύγκλιση του αναπτυξιακού με το χωρικό σχεδιασμό όσο και η συνεργασία των διαφόρων επιπέδων που εμπλέκονται στα προαναφερθέντα δύο είδη σχεδιασμού.

#### **6.4. Έργο που Απομένει.**

Όπως προαναφέρθηκε, ο πολεοδομικός σχεδιασμός αποτελεί συστατικό στοιχείο ενός ευρύτερου πλαισίου χωρικής πολιτικής στο οποίο μεταξύ άλλων συμπεριλαμβάνονται ο χωροταξικός σχεδιασμός, η περιβαλλοντική πολιτική καθώς και η πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης.

Από την παραπάνω διαπίστωση απορρέει άμεσα η ανάγκη θεματικής επέκτασης της εξέτασης των συστημάτων σχεδιασμού ώστε αυτή να καλύπτει το σύνολο των αλληλεπιδράσεων με τις σχετιζόμενες πολιτικές και όχι μόνο με την πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης, η οποία εν προκειμένω επιλέχθηκε λόγω των εκτατικών περιορισμών της παρούσας εργασίας.

Παράλληλα, απαιτείται η γεωγραφική επέκταση της γενόμενης εξέτασης ώστε αυτή συμπεριλαμβάνοντας και τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, που επίσης βίωσαν τη διαδικασία της μετάβασης των οικονομιών τους, να μας παρέχει μία

πληρέστερη εικόνα όχι μόνο για τη σχέση του χωρικού με τον αναπτυξιακό σχεδιασμό αλλά και για το ευρύτερο σύστημα χωρικής πολιτικής.

**ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**

Αράπογλου Β., Ροβόλης Α. (2003) “*Σημειώσεις Αστικής Οικονομικής*”, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Δέφνερ Α. (2005) “*Πολοδομία : Ζητήματα θεωρίας και πρακτικής του παρελθόντος του παρόντος και του μέλλοντος*”. Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Βόλος.

Λαμπριανίδης Λ. (1999) “*Οικονομική Γεωγραφία : Στοιχεία Θεωρίας και Εμπειρικά Παραδείγματα*”. Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκη.

Οικονόμου Δ. (1999) “Πολιτική γης και εφαρμογή των πολεοδομικών σχεδίων”, στο: Οικονόμου Δ., Πετράκος Γ. *Η ανάπτυξη των Ελληνικών πόλεων*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας-Gutenberg , Βόλος.

Οικονόμου Δ. (2000) “Σύστημα χωρικού σχεδιασμού. Η ελληνική πραγματικότητα και η διεθνής εμπειρία”. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τεύχ. 101-102, Α’-Β’ 2000: 3-58.

Οικονόμου Δ. (2005α) “*Πολοδομική Πολιτική ΠΜΣ. Σημειώσεις*”. Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Βόλος.

Οικονόμου Δ. (2005β) “*Σύστημα χωρικού Σχεδιασμού : Η Ελληνική πραγματικότητα και η Διεθνής εμπειρία*”. Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Βόλος.

Πετράκος Γ. (2005) “Οικονομική Ολοκλήρωση, Χωρική Συνοχή και Ανάπτυξη: Ζητήματα Θεωρίας και Πολιτικής από την Εμπειρία των Βαλκανίων”, *Παραδόσεις στο Μάθημα Οικονομική του Χώρου*, ΠΜΣ ΤΜΧΠΠΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

ΑΕΑΦ (2007a) “*National Development Plan*”, Sofia.

ΑΕΑΦ (2007b) “*National Strategic Reference Framework 2007-2013*”, Sofia.

ΑΕΑΦ (2007c) “*National Reform Plan 2007-2020*”, Sofia.

Ayres C. E. (1962) “*The Theory of Economic Progress: a Study of the Fundamental Economic Development and Cultural Change*”, 2nd ed., New York: Schocken.

Berry, B. (1998) “Migration reversal in perspective: The long way evidence”, *International Regional Science Review*, **11(3)** pp. 244-251.

Domanski, H. (2002) “Is the East European ‘underclass’ feminized?”, *Communist and Post-Communist Studies*, **35**, pp. 383-394.

Economou D. (1997) “The Planning system and Rural Land Use Control in Greece. A European Perspective”. *European Planning Studies*, **5(4)**: 461-476

European Commission (2002), “*Annual Regular Report*”, Brussels.

Henderson, V. J. (1983), “Industrial bases and city sizes”. *American Economic Review*, **73(2)**, 1964-1968

Henderson, V. J. (1986), “Efficiency of Resource Usage and City Size”. *Journal of Urban Economics*, **19**, 49-70

Henderson, V. J. (1988), *Urban Development*. Oxford University Press

Henderson, V. J. (1999), “How urban concentration affects economic growth” *Policy Research Economic Policy Working paper 2326*, World Bank.

Jolliffe, D. (2002) “The gender wage gap in Bulgaria: A semiparametric estimation of discrimination”, *Journal of Comparative Economics*, **30**, pp. 276-295.

Kolev, A. (2005) “Unemployment, job quality and poverty: A case study of Bulgaria”, *International Labour Review*, **144**, pp. 85-114.

Krugman P. R. (1991), “Increasing returns and economic geography”, *Journal of Political Economy*, **99**, 183–199.

Krugman P. R. (1993), “On the number and location of cities”, *European economic Review*, **37**, 293–298.

Lane J.-E. (1995) *The Public Sector*. Sage, London

Myrdal G. (1957), *Economic theory and underdeveloped regions*, Hutchinson.

NSI (2005) *Population Statistics*, Sofia.

NSI (2001-2007) *Statistical Yearbook*, Sofia.

Petrakos G. (2003) “Peripheral European Transitions: The Trade Relations of the Balkan Countries”, *South-Eastern Europe Journal of Economics*, **1**(1): 41-64.

Petrakos G. (2000) “The spatial impact of East-West integration in Europe”, in Petrakos, Maier and Gorzelak (eds.) *Integration and Transition in Europe: The Economic Geography of Interaction*, London: Routledge, pp. 38-68.

Petrakos G. and Saratsis Y. (2003) “Regional inequalities in Greece”, *Papers in Regional Science*, **79**: 57-74.

Popova, D. (2002) “The impact of the gender composition of households on inequality and poverty: A comparison across Russia and Eastern Europe”, *Communist and Post-Communist Studies*, **35**, pp. 395-409.

Romanian Government (2007a) *National Development Plan*, Bucharest.

Romanian Government (2007b) *National Strategic Reference Framework 2007-2013*, Bucharest.

Romanian Government (2007c) *Strategic Concept of Spatial Development and Integration into the European Spatial Structures 2007-2025*, Bucharest.

Rovolis A. (2008) “ Poverty and Security, a complex nexus: the case of the Balkans ”, paper presented at the 3<sup>rd</sup> Panhellenic Conference of IIER, 16-18 May 2008, Athens.

Simmie J. (1995) *Plannning at the crossroads*. UCL Press, London

Thisse J.F. (2000) “Agglomeration and regional imbalance : Why and is it bad?”, *EIB papers*, 5(2): 47-67.

Rydin Y. 1993. *The British Planning System. An Introduction*. London, MacMillan.

Wannop U. 1995. *The Regional Imperative. Regional Planning and Governance in Britain, Europe and the United States*. J. Kingsley Publishers-Regional Studies Association, London

World Bank (2002) “*Bulgaria Poverty Assessment*”, Washington, DC: The World Bank.

World Bank (2003) “*Romania: Poverty Assessment*”, Washington, DC: The World Bank.

World Bank (2007) “*Romania: Poverty Assessment*”, Washington, DC: The World Bank.